

Försäkringsrådets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 68, § 19.

Till Konungen.

Genom remiss den 23 december 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt försäkringsrådet att efter hörande av de ömsesidiga socialförsäkringsbolagens förening inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse år 1943 under § 19 anfört rörande avdrag å sjukpenning enligt olycksfallsförsäkringslagen med flera författningar, då den sjuke är intagen å sjukhus.

Med överlämnande av från ovannämnda förening infordrat yttrande får försäkringsrådet anföra följande.

På grund av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om försäkring för olycksfall i arbete anförde andra lagutskottet vid 1937 års riksdag (utlåtande nr 36) beträffande avvägning av ersättningarna enligt olycksfallsförsäkringslagen, bland annat, att det kunde ifrågasättas, om icke större hänsyn borde tagas till den skadades försörjningsförhållanden. Vissa skäl talade för en omarbetning i dylik riktning av bestämmelserna om avdrag å sjukpenning under tid för vård å sjukvårdsanstalt. Detta syntes kunna ske exempelvis på det sättet, att avdragets storlek bestämdes icke efter legosängsavgiften utan till olika belopp, allteftersom den skadade hade vissa närmare anhöriga att försörja eller så icke vore fallet. I skrivelse den 8 maj 1937 (nr 261) hemställde riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning rörande en förbättrad lagstiftning om försäkring för olycksfall i arbete, vid vilken utredning de synpunkter, som kommit till uttryck i utskottets motivering, borde tagas under omprövning. Genom beslut den 11 juni 1937 anbefallde Kungl. Maj:t riksförsäkringsanstalten att verkställa den utredning, varom riksdagen i sin skrivelse gjort framställning, samt att inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I skrivelse den 25 april 1941 framhöll landsorganisationen, att realvärdet av de enligt olycksfallsförsäkringslagen utgående, redan förut knappt tillmätta ersättningarna undergått en väsentlig minskning till följd av den under tiden efter krigsutbrottet inträdda och alltjämt fortgående levnadskostnadsstegringen. Därest ersättningarna, speciellt sjukpenningen, skulle fylla sin uppgift att bereda de av olycksfall i arbete drabbade ett drägligt uppehälle syntes det vara oundgängligt att — på sätt redan skett beträffande folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag — värdeminskningen i någon form kompensades. Frågans lösning syntes icke kunna anstå till slutförandet av det för närvarande vilande, åt riksförsäkringsanstalten uppdragna arbetet med revisionen av olycksfallsförsäkringslagen. En fristående, provisorisk reglering syntes erforderlig. Landsorganisationen hemställde därför, att berörda spörsmål måtte upptagas till skyndsamt utredning samt att därav föranledda förslag måtte föreläggas riksdagen.

I sitt yttrande över landsorganisationens skrivelse upptog riksförsäkringsanstalten till behandling även spörsmålet, i vad mån hänsyn borde tagas till skadad persons försörjningsförhållanden, när försäkringsinrättning hade att avgöra, om avdrag skulle göras å sjukpenning, då vård på inrättningens bekostnad lämnades å sjukhus. Jämlikt 10 § olycksfallsförsäkringslagen finge högst hälften av sjukpenningen avdragas. Enligt tidigare praxis hade denna avdragsrätt helt utnyttjats. Anledningen härtill hade huvudsakligen varit hänsyn till de administrativa svårigheter för försäkringsinrättningarna, som

skulle vara förenade med en genomgående differentiering av avdragen med hänsyn till den skadade åvilande försörjningsplikt. Anstalten framhöll, att försäkringsinrättningarna enligt bestämmelserna i 10 § olycksfallsförsäkringslagen vore oförhindrade att, när den skadade vårdades å sjukhus — inom stadgade gränser — antingen göra avdrag å sjukpenning eller att utan något avdrag utgiva full sjukpenning. Riksförsäkringsanstalten hade den 17 maj 1941 beslutat att, inom ramen av vad som administrativt sett kunde låta sig göra, tillsvidare i allmänhet utgiva högre sjukpenning än dittills för tid, varunder skadad person, som vore familjeförsörjare, vårdades å sjukhus. Anstalten uttalade, att det syntes lämpligt, att i 10 § andra stycket infördes ett uttryckligt stadgande, som anslöte sig till den huvudregel för ersättningsbestämmande, vilken kommit till uttryck i anstaltens berörda beslut. Halv sjukpenning kunde enligt detta knappast ifrågakomma i andra fall än då den skadade ej hade någon försörjningsplikt. Genom att sjukpenning sålunda, då viss underhållsskyldighet förelåge, bleve oberoende av den å olika allmänna sjukhus och under olika vårdtider å vederbörande sjukhus högst växlande dagkostnaden skulle en mycket önskvärd förenkling vinnas i handhavandet av hithörande ersättningsfrågor. I proposition till 1941 års riksdag (nr 316) anförde departementschefen, att han funne en bestämmelse om skäligt hänsynstagande till försörjningsplikten önskvärd. Genom lag den 19 december 1941 (nr 940) erhöi 10 § ändrad lydelse av innehåll, att, när försäkringsinrättningarna vilja begagna sig av i paragrafen medgiven rätt att verkställa avdrag å sjukpenning för sjukhusvård, detta skall ske med skäligt hänsynstagande till den skadades försörjningsplikt mot make och andra anhöriga, som omförmälas i 7 § olycksfallsförsäkringslagen. I 10 § militärsättningsförordningen genomfördes liknande ändring.

Sedan lagändringen trätt i kraft den 1 januari 1942 ansåg sig rådet böra undersöka, huru densamma tillämpades av de olika försäkringsinrättningarna. Härvid framkom, att enhetligt förfarande icke ägde rum försäkringsinrättningarna emellan, varför rådet i skrivelse till riksförsäkringsanstalten och de ömsesidiga socialförsäkringsbolagens förening den 11 december 1942 ifrågasatte, att utredning om skadads försörjningsplikt borde givas en sådan omfattning, att kännedom kunde vinnas om *varje* skadad persons försörjningsplikt såväl mot make och barn som andra anhöriga. Den 15 januari 1943 avlätto riksförsäkringsanstalten och föreningen svar å rådets skrivelse. Med anledning av vad som framkommit fann rådet erforderligt, att överläggning rörande frågan om tillämpningen av de nya bestämmelserna i 10 § komme till stånd. Sådan överläggning hölls i rådet den 15 mars 1943, varvid från försäkringsinrättningarnas sida meddelades, att de med beaktande av vid överläggningen framförda synpunkter gemensamt ämnade utarbета enhetliga avdragsregler. Sådana hava sedermera framlagts och av försäkringsinrättningarna antagits för tillämpning. Försäkringsrådet upptog den 10 december 1943 ifrågavarande ärende till förnyad handläggning, därvid rådet med hänsyn till vad som framkommit fann ärendet icke föranleda någon rådets vidare åtgärd. Utdrag av rådets protokoll sistnämnda dag, innefattades jämväl särskilt yttrande av försäkringsrådet Geijer, bifogas.

För ogift, icke försörjningspliktig skadad sker således avdrag fortfarande i förhållande till kostnaderna för vården, dock med högst hälften av sjukpenningen och högst tre fjärdedelar av vårdkostnaden. I övriga fall är däremot i allmänhet avdraget fixerat till visst belopp och bortfaller helt efter viss tids sjukhusvård.

Den lagändring, som sålunda trädde i kraft den 1 januari 1942 och varigenom försörjningsplikten kommer att inverka på ersättnings storlek, är föranledd av här förut omförmälda uttalanden, att försörjningsförhållandena borde

vinna beaktande vid beviljande av ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen. De nya avdragsbestämmelserna hava icke tillämpats under mer än 2 år och först under år 1943 hava fastare regler för avdragens bestämmande kommit till stånd. Någon större erfarenhet har således ännu icke kunnat vinnas. Riksdagens revisorer framhålla i första hand de olika avdrag, som med gällande lag komma att tillämpas, då fråga vore om en ogift, icke försörjningspliktig skadad. Vidare framhålles, att det utredningsarbete, som oftast måste ske för erhållande av uppgift om omfattningen av föreliggande försörjningsplikt, vanligen icke stode i rimlig proportion till de ersättningsbelopp, det gällde, vilket föranlett försäkringsinrättningarnas beslut om tillämpning av vissa generella regler. Ehuru väl det måste anses, att ur förenklingssynpunkt en omarbetning av reglerna skulle vara önskvärd, exempelvis genom införandet av ett för hela riket till lika belopp bestämt avdrag, motsvarande minskningen i de skadades levnadskostnader till följd av sjukhusvistelse, finner rådet, att för närvarande någon ändring endast i detta avseende av olycksfallsförsäkringslagen icke bör komma till stånd. Frågan synes däremot lämpligen kunna upptagas till behandling vid den allmänna revisionen av olycksfallsförsäkringslagens bestämmelser, varvid möjligheter kunna finnas att på annat sätt taga skälig hänsyn till den skadades försörjningsplikt vid bedömandet av såväl sjukpenning som livränta.

Utdrag av försäkringsrådets protokoll denna dag, utvisande skiljaktig mening, bifogas.

Stockholm den 14 januari 1944.

Underdånigst

På försäkringsrådets vägnar:

HUGO LANDELIUS.

Allan Lundberg.

Bilaga 1.

Utdrag av protokollet, hållet i kungl. försäkringsrådet den 10 december 1943.

§ 1.

Upptogs till behandling det under vidstående A.D.nr den 15 mars 1943 protokollförda ärende angående avdrag å sjukpenning under sjukhusvård, i vilken fråga, såsom protokollet utvisar, överläggningar sagda dag hållits med representanter från riksförsäkringsanstalten och De ömsesidiga socialförsäkringsbolagen.

Försäkringsrådet Haynez, föredragande, — — — anförde härefter:

»De ingivna handlingarna innefatta de regler av såväl materiell som formell innebörd, som av riksförsäkringsanstalten och De ömsesidiga socialförsäkringsbolagen äro avsedda att tillämpas vid prövning av frågor rörande avdrag å sjukpenning under tid, då sjukhusvård meddelas. Reglerna hava utarbetats på grundval av vad som framkommit vid de hållna överläggningarna och ansluta sig enligt min mening till då gjorda allmänna uttalanden

och angivna riktlinjer för frågans bedömande med skäligt beaktande jämväl av administrativa synpunkter.

Ehuruväl det principiellt sett måste anses åligga försäkringsinrättningarna att verkställa utredning i vidare omfattning än som följer av de framlagda reglerna, får jag på grund av vad i ärendet förekommit hemställa, att det samma icke måtte föranleda någon rådets vidare åtgärd samt att utdrag av detta protokoll tillställas riksförsäkringsanstalten och De ömsesidiga socialförsäkringsbolagens förening.»

Föredragandens hemställan bifölls av rådet.

Försäkringsrådet Geijer yttrade: »Det synes vara den allmänna uppfattningen såväl inom försäkringsrådet som inom riksförsäkringsanstalten, att de nya bestämmelserna rörande avdrag vid sjukhusvård, som trätt i kraft den 1 januari 1942, därest de skulle bringas i full tillämpning, skulle i varje särskilt fall — alltså även beträffande kortvariga sjukhusvistelser — kräva en fullständig utredning rörande den sjukes försörjningsplikt mot de personer, som i bestämmelserna avses. Denna tolkning av bestämmelserna är måhända icke den enda möjliga, men den synes enligt bestämmelsernas ordalag fullt antaglig och är i varje fall den för närvarande gällande.

Därest bestämmelserna skulle tillämpas på detta sätt, synas de emellertid komma att leda till ett alltför vidlyftigt administrativt arbete samt till förvaltningskostnader, som icke väl svara mot den sociala nytta som möjligen kunde förväntas.

Försäkringsrådet har också stannat för att av administrativa skäl icke kräva all den utredning, som en full tillämpning av bestämmelserna skulle nödvändiggöra, utan beslutat godkänna vissa av försäkringsinrättningarna utarbetade regler, som innebära utredning i viss mindre omfattning. Ehuru reglerna synas mig onödigt invecklade, har jag — då något bättre för närvarande icke synes möjligt att erhålla — i likhet med majoriteten intet att erinra mot desamma.

Emellertid är det uppenbarligen icke tillfredsställande att en lagbestämmelse består, vilken enligt de tillämpande myndigheternas mening av administrativa och ekonomiska skäl icke bör tillämpas i full utsträckning. Det vore därför enligt min mening önskvärt, om framställning gjordes hos Kungl. Maj:t om sådan jämkning i bestämmelserna, att administrativa och ekonomiska skäl icke längre hindrade deras fulla tillämpning. Denna framställning borde helst göras av riksförsäkringsanstalten, som uppgjort förslaget till bestämmelserna. Därvid borde också tagas i övervägande om icke bestämmelserna lämpligen skulle kunna givas ett enkare innehåll, som icke nödvändiggjorde så invecklade tillämpningsregler, som de nu godkända.»

Vid protokollet

Jerker Uggla.

Utdrag ur protokoll, hållet i Kungl. Försäkringsrådet den 14 januari 1944.

§ 3.

Föredrogs kungl. remiss den 23 december 1943 angående av riksdagens revisorer förordad utredning av frågan om förenkling av bestämmelserna om avdrag å sjukpenning enligt olycksfallsförsäkringslagen med flera författningar, då den sjuke är intagen å sjukhus; och beslöts underdånigt utlåtande.

Försäkringsrådet Löfmark, med vilken försäkringsrådet Geijer instämde, var av skiljaktig mening och anförde, att enligt hans mening utredning i det av statsrevisorerna avsedda syfte borde verkställas utan att en allmän revision av olycksfallsförsäkringslagen eller en eventuell ny lagstiftning på sjukförsäkringens område avvaktades.

Vid protokollet
Jerker Uggla.

Bilaga 3.

Till kungl. försäkringsrådet.

Sedan kungl. försäkringsrådet i skrivelse den 28 december 1943 anhållit om föreningens yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört rörande sjukpenning enligt olycksfallsförsäkringslagen, då den skadade intagits å sjukvårdsinrättning, får föreningen anföra följande.

I anledning av skrivelse från landsorganisationen till Kungl. Maj:t den 25 april 1941 beslöto riksförsäkringsanstalten och de ömsesidiga bolagen att tillämpa ändrade grunder vid beräkning av avdrag å sjukpenningen under sjukhusvistelse, därvid i motsats till tidigare hänsyn togs till den skadades försörjningsplikt på sätt, som framgår av riksförsäkringsanstaltens beslut den 17 maj 1941. Gällande lag befanns nämligen icke lägga hinder i vägen för en sådan ändrad praxis. Dessa regler voro jämförelsevis enkla och för-
anledde ej några större svårigheter i den praktiska tillämpningen.

Emellertid ansåg sig anstalten böra föreslå, att i 10 § 2 stycket olycksfallsförsäkringslagen infördes ett uttryckligt stadgande, som huvudsakligen anslöte sig till de regler för ersättningsbestämmande, som kommit till uttryck i anstaltens förutnämnda beslut. Så erhöi stadgandet sin nuvarande lydelse genom lag den 19 december 1941.

Det visade sig emellertid, att detta stadgande erhållit en sådan formulering, att detsamma befanns nödvändigöra de mera invecklade regler för avdrag för sjukhusvård, som för närvarande tillämpas. Under sådana förhållanden måste det enligt föreningens mening anses beklagligt, att ifrågasättande lagändring, som icke varit behöfelig, kommit till stånd, varför förnyad lagändring synes önskvärd. Det måste därför ifrågasättas, om icke 10 § lämpligen borde erhålla samma lydelse, som den hade före sista lagändringen, varigenom möjliggöres, att avdragsreglerna ordnas på ett praktiskt och ändamålsenligt sätt.

Då emellertid fråga om viss samordning mellan ifrågasatt obligatorisk sjukförsäkring och gällande sociala olycksfallsförsäkring för närvarande är föremål för behandling inom socialvårdskommittén samt att döma av ett i riksdagen nyligen gjort uttalande förslag från kommittén även i detta hänseende kan förväntas inom den närmaste tiden och sådant förslag kan komma att beröra bestämmelserna i 10 § olycksfallsförsäkringslagen, torde starka skäl tala för att avvakta detta förslag, innan andra åtgärder vidtagas för en lagändring.

Stockholm den 10 januari 1944.

De Ömsesidiga Socialförsäkringsbolagens Förening.

A. E. RODHE.

TRYGVE LOVÉN.

Riksförsäkringsanstaltens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 68, § 19.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt riksförsäkringsanstalten att före den 20 januari 1944 inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående utredning av frågan om förenkling av bestämmelserna om avdrag å sjukpenning enligt olycksfallsförsäkringslagen m. fl. författningar, då den sjuke är intagen å sjukhus. Till fullgörande härav får riksförsäkringsanstalten anföra följande.

Beträffande tillkomsten av den från och med år 1942 gällande bestämmelsen i 10 § andra stycket olycksfallsförsäkringslagen om avdrag å sjukpenning under tiden för den skadades vård å sjukvårdsanstalt må till en början omnämnas, att då andra lagutskottet vid 1937 års riksdag i anledning av vid riksdagen väckta motioner i avgivet utlåtande förordade omarbetning av olycksfallsförsäkringslagen i olika hänseenden, syftande till en mera rättvis avvägning av ersättningen i vissa fall, utskottet även berörde förevarande fråga. Bestämmelsen syntes enligt utskottet kunna exempelvis givas den innebörd, att avdragets storlek — i stället för att göras beroende av legosängsavgiften — bestämdes olika allteftersom den skadade hade vissa anhöriga att försörja eller icke. En annan utväg vore att göra sjukpenningens belopp beroende av försörjningsplikten. Med hänsyn till vad utskottet i utlåtandet anfört anbefallde Kungl. Maj:t, efter hemställan av riksdagen, riksförsäkringsanstalten att verkställa en allsidig utredning angående en förbättrad lagstiftning om olycksfall i arbete, vid vilken utredning de synpunkter borde tagas under omprövning, som kommit till uttryck i utskottets utlåtande. Av kända skäl har denna utredning ännu icke verkställts.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 25 april 1941 framhöll landsorganisationen i Sverige, att den på grund av rådande förhållanden inträdda värdeminskningen i fråga om de förmåner, vilka enligt gällande bestämmelser utgå till dem, som drabbats av olycksfall i arbete, borde i någon form kompenseras. Landsorganisationen hemställde, att detta spörsmål måtte upptagas till skyndsamt utredning utan avvaktan å slutförandet av det åt riksför-

säkringsanstalten uppdragna arbetet med revision av olycksfallsförsäkringslagen.

Över landsorganisationens framställning avgav riksförsäkringsanstalten den 24 maj 1941 anbefallt utlåtande och upptog i detta sammanhang till behandling jämväl frågan om avdrag å sjukpenning under tiden för vård å sjukvårdsanstalt. Rörande denna fråga anförde anstalten bland annat, att enligt då gällande bestämmelse försäkringsinrättningarna vore oförhindrade att, när den skadade vårdades å sjukhus, inom i lagtexten angiven gräns antingen göra avdrag å sjukpenningen eller att utan något avdrag utgiva full sjukpenning. Bestämmelsen hade emellertid — i enlighet med motiveringen till densamma i ålderdomsförsäkringskommitténs betänkande — tillämpats så, att utan hänsyn till den skadades förhållanden i olika fall det medgivna avdraget fullt ut gjorts. Anledningen härtill hade huvudsakligen varit hänsyn till de administrativa svårigheter, som skulle vara förenade med en genomgående differentiering av avdragen med beaktande av den skadade åvilande försörjningsplikt. Riksförsäkringsanstalten hade dock den 17 maj 1941 beslutat att, inom ramen av vad som administrativt sett kunde låta sig göra, med stöd av stadgandet tillsvidare i allmänhet utgiva högre sjukpenning än dittills för tid, varunder skadad person, som vore familjeförsörjare, vårdades å sjukvårdsanstalt. Härvid skulle i första hand läggas till grund den uppgift, som i formuläret till anmälan om olycksfall i arbete av arbetsgivaren eller arbetsföreståndaren lämnades, om den skadade var gift eller icke. Det syntes då anstalten lämpligt att i 10 § andra stycket olycksfallsförsäkringslagen införa ett uttryckligt stadgande, som anslöte sig till den huvudregel för ersättningsens bestämmande, vilken kommit till uttryck i anstaltens berörda beslut. Anstalten framlade förslag härtill och stadgandet erhöll sin nuvarande lydelse genom lag den 19 december 1941.

Motsvarande stadgande infördes i 10 § i 1927 års militärsättningsförordning.

Även efter ikraftträdandet av den nya lagbestämmelsen tillämpade riksförsäkringsanstalten från början i stort sett de regler, som uppställdes enligt anstaltens nyss nämnda beslut. Anstalten tog sålunda i allmänhet icke initiativ till undersökning angående föreliggande försörjningsplikt hos annan än gift person.

Inom försäkringsrådet ifrågasattes emellertid en utvidgad tillämpning av den nya bestämmelsen. I anledning därav beslöt anstalten den 1 juni 1943, att undersökning angående skadad persons försörjningsplikt mot anhöriga, som avses i 7 § olycksfallsförsäkringslagen, skulle ske i viss utsträckning oavsett den skadades civilstånd såsom närmare framgår av bilagda avskrift¹ av anstaltens protokoll samma dag. Där i angivna riktlinjer hava utarbetats på grundval av vad som framkommit vid överläggningar mellan representanter för försäkringsrådet, riksförsäkringsanstalten och de ömsesidiga olycksfallsförsäkringsbolagen och ansluta sig till vid dessa överläggningar gjorda uttalanden för frågans bedömande med visst beaktande av administrativa synpunkter.

Riksdagens revisorer hava i den nu remitterade handlingen uttalat, att bestämmelserna om avdrag å sjukpenning under tid för vård å sjukvårdsanstalt synas väl invecklade och kräva för sin tillämpning ett avsevärt arbete, som i många fall icke står i rimlig proportion till de ändringar i ersättningsarnas belopp, som kunna komma i fråga. Därtill kommer, att reglerna för den skadade mängden gång måste verka svårförståeliga. Enligt revisorernas mening skulle en förenkling kunna ske därigenom, att avdraget å sjukpenningen fastställdes till ett belopp motsvarande minskningen i den skadades levnadskostna-

¹ Här ej avtryckt.

der till följd av sjukhusvistelsen. Under återropande av vad sålunda anförts förordade revisorerna, att frågan göres till föremål för utredning.

Stadgandet om avdrag å sjukpenning under tiden för vård å sjukvårdsanstalt har vid tillämpningen onekligen kommit att medföra icke obetydliga olägenheter. En ändring av detsamma i syfte att åstadkomma en förenklad handläggning av dessa ärenden torde därför få anses önskvärd. Då sjukpenningens storlek, såsom revisorerna även framhålla, eljest fastställles utan hänsyn till den skadades försörjningsplikt, torde det även med fog kunna ifrågasättas, huruvida så bör ske vid de som regel relativt kortvariga tider, då han vårdas å sjukhus. Det av riksdagens revisorer förordade systemet, enligt vilket avdraget å sjukpenningen skulle bestämmas med hänsyn till minskningen i den skadades levnadskostnader till följd av sjukhusvistelsen, lär få anses principiellt riktigt. Även detta system synes dock komma att medföra vissa tillämpningsvårigheter och sannolikt icke lämna tillfredsställande resultat utan ganska omfattande utredningar.

Ifrågavarande spörsmål torde emellertid böra upptagas till behandling i annat och större sammanhang. Enligt nyligen gjort uttalande i riksdagen hyser den s. k. socialvårdskommittén förhoppningen att redan i början av innevarande år kunna framlägga förslag till lagstiftning angående obligatorisk sjukförsäkring. Det är att förvänta, att i detta förslag riktlinjerna för ett samordnande av sjukförsäkringen och olycksfallsförsäkringen komma att närmare fastställas. Ett samordnande av dessa socialförsäkringsgrenar lär komma att nödvändiggöra vissa ändringar i bestämmelserna i olycksfallsförsäkringslagen. Härvid torde även bestämmelsen om avdrag å sjukpenning under tiden för vård å sjukvårdsanstalt lämpligen böra bli va föremål för omprövning.

I detta ärendes handläggning ha, förutom undertecknade, byråchefen Wolff samt byrådirektörerna Sidvall och Källström deltagit.

Stockholm den 17 januari 1944.

Underdånigst

DAVID ÖSTRAND.

W. STENHOLM.

Statens priskontrollnämnds

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 72, § 20.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1943 har statens priskontrollnämnd anmodats före den 20 januari 1944 avgiva utlåtande över riksdagens revisorers uttalande angående avgifterna för specialitetskontrollen vid statens farmaceutiska laboratorium. Till åtlydnad härav får nämnden anföra följande.

Statens farmaceutiska laboratorium föreslog våren 1943 en höjning av avgifterna för kontrollen av de farmaceutiska specialiteterna, och laboratoriets förslag tillstyrktes av medicinalstyrelsen. Ärendet remitterades icke till statens priskontrollnämnd, men till svar på en underhandsförfrågan anförde nämnden, att enligt nämndens mening höjningar av avgifter för statlig verksamhet med hänsyn till den allmänna prispolitiken om möjligt borde undvikas. De

premisser, på vilka denna nämndens slutsats grundades, ha sedan ifrågavarande tidpunkt icke förändrats, och nämnden finner sig därför icke nu kunna komma till en annan uppfattning.

Nämnden får i detta sammanhang framhålla, att det nuvarande avgiftssystemet synes vara behäftat med vissa olägenheter. Under normala förhållanden torde de avgifter, som påläggas läkemedelsfabrikanterna, omedelbart medföra en mot avgifterna svarande ökning av fabrikanternas försäljningspriser till apoteken. Härigenom ökas också apotekens försäljningspriser men ej med avgifternas belopp utan med det högre belopp, som betingas av apotekens i medicinaltaxegrunderna fastställda procentuella pålägg. Det genomsnittsbelopp av cirka kronor 70 000: — per år, som på senare tid influtit till laboratoriet i form av avgifter, torde sålunda för allmänheten ha betytt en kostnad av något sådant som kronor 125 000: — per år.

Därest en avgiftshöjning nu skulle anses ofrånkomlig och komma att vidtagas, är det möjligt, att en prisstegring på specialiteterna skulle kunna helt eller delvis undgås därigenom, att fabrikanterna ej tillätes företaga mot avgiftshöjningen svarande prishöjningar. Avgiftshöjningen skulle alltså komma att helt eller delvis bäras av fabrikanterna, men detta endast så länge priskontrollen i dess nuvarande utformning består. En återgång till den relativt fria prissättning, som rådde före prisstoppet, skulle sannolikt medföra, att avgiftshöjningen överflyttas på allmänheten och därvid avsevärt förstoras.

Under hänvisning till det ovan anförda vill nämnden för sin del avstyrka den ifrågasatta höjningen av avgifterna för specialitetskontrollen. Skall emellertid en höjning företagas, får nämnden som sin mening uttala, att sättet för avgifternas uttagande bör tagas under omprövning med syfte att undgå en läkemedelsfördyring, som går längre, än vad kostnaderna för kontrollen i och för sig betinga.

I behandlingen av detta ärende ha jämte undertecknad ordförande deltagit ledamöterna Lind och Älmeby.

Stockholm den 15 januari 1944.

Underdånigst
Statens priskontrollnämnd
JOHN BERGVALL.

Elis Gunnars.

Riksdagens revisorers uttalande under § 21 har av kommunikationsdepartementet ej utsänts på remiss.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 86, § 22.

Underdånigt utlåtande.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som icke torde hava att yttra sig angående lagligheten eller lämpligheten av de av revisorerna påtalade åtgärder, vill i anledning av remissen framhålla, att den blivande utredningen i ärenden, som här avses, icke bör ankomma på styrelsen utan lämpligen uppdragas åt en för ändamålet särskilt tillsatt granskningsnämnd.

Stockholm den 31 december 1943.

Underdånigst

NILS BOLINDER.

E. G. BRAUNE.

Från länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands och Gävleborgs län i anledning av riksdagens revisorers uttalande § 23 inkomna yttranden ha här ej avtryckts.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 91, § 24.

Till Konungen.

Genom remiss den 17 december 1943 har riksräkenskapsverket anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1943 församlade revisorer under § 24 i sin berättelse yttrat angående kronouppbörderna i magistratsstäderna. I anledning härav får riksräkenskapsverket i underdånighet anföra följande.

Den redogörelse för förhållandena beträffande kronouppbörderna i magistratsstäderna, som revisorerna lämnat, anser sig riksräkenskapsverket kunna i allt väsentligt vitsorda. Ämbetsverket delar revisorernas uppfattning, att den nuvarande ordningen för kronouppbörderna i magistratsstäderna i flera avseenden är otillfredsställande.

Revisorerna hava särskilt framhållit, att själva uppbördsförfarandet, sådant detsamma regleras i gällande uppbördsreglemente, är föråldrat och att smidigare inbetalningsformer borde införas, att gällande regler om kontrollen beträffande skattelikvider över posten annorledes än över postgiro måste anses otillfredsställande, att magistratens befattning med kronouppbörderna ligger vid sidan av magistratsledamöternas egentliga arbetsuppgifter och att magistratens tillsyn över stadsfogdens verksamhet i många fall lämnade mycket att önska i fråga om effektivitet. Vidare hava revisorerna påtalat de betänkliga sidorna av det, särskilt i mindre magistratsstäder, vanliga förenan-

det av olika tjänster hos en och samma person, samt slutligen framhållit, att länsstyrelsernas möjligheter att utöva kontroll och åvägabringa rättelse äro obetydliga. Revisorerna hava som sin åsikt framhållit, att de förslag till förbättring i sistnämnda hänseende, som framlades av 1936 års uppbördskommitté, snarast böra genomföras. Att en reform av grunderna för själva skatteuppbörden icke ännu kunnat komma till stånd, borde nämligen icke utgöra hinder för att sådana partiella reformer, företrädesvis av teknisk art, omedelbart genomfördes, vilka vore ägnade att ur den gällande uppbördsordningen utvinna bästa möjliga resultat. Under alla förhållanden har det synts revisorerna önskvärt, att länsstyrelserna beredas möjlighet att i en eller annan form verksamt ingripa mot påtaglig likgiltighet från vederbörande stads sida, när det gäller indrivningen av kronoskatterna. Värdet av en fortlöpande effektivt ordnad central kontroll över uppbördens förlopp och handhavande i de olika magistratsstäderna har synts revisorerna uppenbart. Ehuru spörsmålen om kronouppbördens organisation i magistratsstäderna i viss mån sammanhånga med den större frågan om dessa städers särskilda skyldigheter och rättigheter i förhållande till staten, hava revisorerna för sin del icke kunnat finna det nödvändigt, att frågorna alltjämt skola skjutas på framtiden i avbidan på en lösning i ett sådant större sammanhang. Därför borde snarast undersökas, dels huruvida icke uppgörelser om en effektivare uppbördsorganisation skulle kunna träffas med åtskilliga städer, dels ock huruvida icke kronouppbörden i vissa mindre magistratsstäder skulle kunna inordnas under den för landsbygden gällande ordningen, oberoende av övriga med vederbörande stads ställning som magistratsstad sammanhängande förhållanden.

Riksräkenskapsverket anser sig till en början böra taga ställning till den nära till hands liggande frågan, om man icke bör avvakta resultatet av pågående utredning om en uppbördsreform, innan man vidtar några mera genomgripande åtgärder i övrigt på förevarande område. Att döma av de uppbördsförslag, som hittills framlagts, har man att utgå från att uppbörd vid uppbördsterminer eller uppbördsstämmor kommer att bibehållas, även om preliminär källskatteuppbörd i större eller mindre omfattning skulle komma att införlivas med uppbördssystemet. Skatterestantier har man likaså alltid att räkna med. Ämbetsverket delar därför revisorernas uppfattning att åtskilliga förbättringar i fråga om kronouppbörden i magistratsstäderna kunna och böra genomföras omedelbart, oberoende av frågan om en allmän uppbördsreform. Detta gäller framför allt i fråga om åtgärder för en modernisering av själva uppbördsförfarandet och vissa åtgärder för en förbättrad kontroll och uppsikt över uppbördens bedrivande.

Emellertid sammanhänger frågan om kronouppbördens handhavande i städerna med den alltjämt olösta frågan om magistratsstädernas särskilda skyldigheter och rättigheter i förhållande till staten. Att magistratsstäderna själva hava att vidkännas kostnaderna för kronouppbörden torde med hänsyn till att dessa städer ofta äro små och hava ringa ekonomisk bärkraft i många fall vara den yttersta orsaken till att uppbörden icke kunnat organiseras rationellt.

Riksräkenskapsverket skall härefter till närmare behandling upptaga vissa av revisorerna gjorda påpekanden.

Vad först beträffar frågan om uppbördens förrättande genom postverkets försorg, helt eller i kombination med bankers förmedling, anser riksräkenskapsverket det uppenbart, att ett sålunda ordnat uppbördsförfarande innebär betydande fördelar framför det gamla systemet med kontantbetalning vid stämmor. Detta gäller både ur kontrollsynpunkt och ur allmänhetens synpunkt. Införandet av enhetliga uppbördsterminer för hela riket, eller i varje

fall för samtliga magistratsstäder, skulle göra det lättare för allmänheten att hålla reda på tiderna. Vidare skulle den skattskyldige beredas större möjligheter att fullgöra inbetalning i rätt tid, om betalning kunde ske under en termin av exempelvis tio dagar och icke allenast vid en uppördsstämma, omfattande en eller ett par dagar, såsom fallet nu är i de minsta städerna. En väsentlig fördel bleve även, att den, som flyttat eller eljest befunne sig å annan ort, kunde mot direkt kvittering å debetsedel betala å vilken fast postanstalt som helst inom riket.

Revisorerna hava framhållit, att gällande bestämmelser i uppördsreglementet om när skattebetalning till vederbörande kronouppörds-kassörs tjänstepostgirokonto sist skall hava ägt rum för att anses fullgjord i behörig tid äro snävare än motsvarande bestämmelser i såväl uppördsreglementet för Stockholms stad som även kungörelsen den 17 december 1937, nr 974, om länsstyrelses anlitande av postgiroörelsen. Riksräkenskapsverket får i detta sammanhang hänvisa till, att ämbetsverket i underdånigt utlåtande den 5 november 1943 i anledning av en framställning från länsstyrelsen i Skaraborgs län förordat sådan ändring av uppördsreglementets bestämmelser, att betalning skall anses hava ägt rum i rätt tid, om inbetalningskort avlämnats å postanstalt senast å uppördsstämmans sista dag respektive girokort vid girering från eget konto ankommit till postgirokontoret i Stockholm å uppördsstämmans sista dag.

Därest postverket genomgående anlitas för uppörden, borde insändandet av likvid i postremissväxel utmönstras från de i uppördsreglementet särskilt angivna betalningsformerna. Ur kontrollsynpunkt är detta betalnings-sätt ytterst riskabelt, alldenstund en tillfredsställande kontroll över lösbrevs-post alltid är svår att effektivt ordna. Under senare år inträffade omständigheter visa, att föreskriften om att postremissväxlar skola vara ställda till eller överlätna å magistraten, icke innebär tillräcklig garanti mot förskingningsrisk.

Vad revisorerna anfört om behovet av att länsstyrelserna beredas bättre möjligheter att följa och kontrollera uppördens och restindrivningens förlopp anser sig riksräkenskapsverket böra starkt understryka. Länsstyrelse bör tillställas ett exemplar av restlängden, och specificerad bilaga över in-flutna medel bör åtfölja månadsräkningen. I restlängdsexemplaret bör länsstyrelsen införa avkortningar, allteftersom de redovisas, varigenom nödvändig kontroll erhålles över att utskylder ej anmälas till avkortning flera gånger, vilket emellanåt inträffat. Det nu sagda bör i varje fall gälla i avseende å mindre magistratsstäder. I fråga om de största städerna skulle det innebära ett väsentligt merarbete för länsstyrelsen, och det bör därför undersökas, huruvida icke i fråga om dessa städer garantier för en tryggande kontroll kunna ernås på annat sätt. Härtill skall riksräkenskapsverket återkomma i det följande. Ett led i länsstyrelsernas kontroll är skyldigheten att förrätta inventering hos kronouppörds-kassör. Inventering hos stadsfogde åligger det däremot magistraten att förrätta. Det av riksdagens revisorer påtalade för-enandet av befattningar hos en och samma person, som är så vanligt i mindre magistratsstäder, må i detta sammanhang beröras. Givetvis måste det anses förkastligt, att tjänsterna som kronokassör och stadsfogde förenas på en hand, bland annat just ur den synpunkten, att en befattningshavare, som innehar båda dessa uppdrag, i sin egenskap av kronouppörds-kassör skall inventeras av länsstyrelsen men i sin egenskap av stadsfogde av magistra-ten. En inventering hos en redogörare lär icke kunna bliva helt effektiv med mindre den avser samtliga medel, som vederbörande har om hand. Om man vill förhålla länsstyrelsernas kontrollmöjligheter, synes det emellertid överhuvud taget högst önskvärt, att inventering hos stadsfogde förrättas av

länsstyrelsen i stället för av magistraten. Vidare höra protokoll över inventeringar hos exekutionsbiträden i magistratsstad insändas till länsstyrelsen.

Magistratens befattning med kronouppbörden ligger givetvis vid sidan av magistratsledamöternas egentliga åligganden. Revisorerna hava uttalat, att den granskning av bevis om hinder för utskylders uttagande, som det för närvarande åligger magistratsledamot att utöva, måste anses föga effektiv med hänsyn till att vederbörande i allmänhet har sin verksamhet förlagd till helt andra arbetsområden och därför endast i undantagsfall torde hava någon kännedom om de skattskyldigas ekonomiska förhållanden. Även riksräkenskapsverket är av den uppfattningen, att nämnda granskning i allmänhet får anses vara av mindre värde och därför borde avskaffas. Denna fråga sammanhänger emellertid med frågan om magistratens ansvar för och befattning med kronouppbörden i allmänhet.

Möjligheten att befria magistraten från befattning med kronouppbörden är givetvis beroende av möjligheten att i stället genomföra en annan och bättre organisationsform. Innan riksräkenskapsverket upptar denna fråga till behandling torde det vara lämpligt att göra en överblick över vissa tidigare förslag till lösning av densamma. Revisorerna hava erinrat om den utredning, som på sin tid gjordes av numera överståthållaren Nothin, vari förordades en avveckling av städernas särskilda rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten, samt om innebörden i hithörande avseenden av de förslag till ändrat uppbördsförfarande, vilka framlades av 1924 års uppbördssakkunniga och 1936 års uppbördskommitté.

I förstnämnda utredning framhålles, att — fränsett lämpligheten av en fullständig avveckling av städernas särställning i förhållande till staten — rent praktiska skäl syntes tala för att kronouppbörden i städerna i huvudsak anordnades på samma sätt som å landsbygden. Utredningsmannen förordade, att kronouppbörden i mindre och medelstora städer uppdroges åt postverket. Beträffande sådana städer borde i första hand undersökas, hurvida ej jämväl debiteringen borde verkställas på samma sätt som å landet, d. v. s. genom vederbörande häradsskrivare. Ifråga om större städer kunde möjligen en lösning vinnas i den riktningen, att det bestyr, som beträffande landsbygd och städer under landsrätt redan åvilade häradsskrivare, fortfarande kvarstannade å stadskassör eller liknande tjänsteman samt att vederbörande stad av statsverket erhöles på visst sätt beräknat bidrag till hans avlöning. Givetvis borde vid en dylik anordning staten hava inflytande å löneförmånernas bestämmande och tjänstens tillsättande.

1924 års uppbördssakkunniga förutsatte, att vederbörande länsstyrelse skulle omhänderhava debitering och uppbörd även för magistratsstäderna, dock att Göteborg och Malmö skulle intaga en särställning med särskilda uppbördsförvaltningar för såväl krono- som kommunalutskylder, underordnade magistraten. 1936 års uppbördskommitté föreslog, att i magistratsstäderna skulle inrättas enhetliga uppbördsverk för krono- och kommunalutskylder under ledning av en uppbördskamrerare. Utgångspunkten för uppbördskommitténs förslag i denna del var, att samtliga frågor rörande magistratsstädernas rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten borde lösas i ett sammanhang, varför kostnaderna för kronouppbörden tillsvidare finge åvila magistratsstäderna. Emellertid uttalade kommittén, att det skulle vara mest rationellt, om uppbörden i magistratsstäderna ordnades på samma sätt som för riket i övrigt, och att starka skäl kunde åberopas även för magistratsstädernas likställande med riket i övrigt beträffande kostnaderna för kronouppbörden. Gemensamt för de i korthet relaterade förslagen till upp-

bördens ordnande i magistratsstäderna var, att magistratens befattning med uppbörden borde upphöra.

Riksräkenskapsverket utgår från att magistratens ansvar för och befattning med kronouppbörden snarast bör avvecklas. Detta torde också låta sig göra, utan att därför hela frågan om städernas särskilda skyldigheter och rättigheter gentemot staten skall behöva upptagas till prövning. Av det tidigare anförda torde emellertid framgå, att det icke låter sig göra att vid en omorganisation av kronouppbörden i magistratsstäderna genomgående förfara på ett och samma sätt. Förhållandena äro alltför olika i en stor stad som Göteborg och i en liten stad som exempelvis Motala.

Det synes riksräkenskapsverket som om frågan om uppbördsväsendets rationella handhavande i magistratsstäderna borde lösas på den vägen, att i de större städerna gemensamma uppbördsverk för krono- och kommunalutskylder inrättades, medan däremot de minsta magistratsstäderna, oberoende av sin ställning i övrigt som magistratsstad, i avseende på debitering och egentlig uppbörd av kronoutsylder m. m. inordnades under den för landsbygden gällande ordningen. Städer med mindre folkmängd än förslagsvis 10 000 invånare, för närvarande 35 till antalet, synas härvid lämpligen kunna hänföras till landsbygden, men det kan ifrågasättas, om man icke bör sträcka sig till städer med 15 000 à 20 000 invånare. Vad restindrivningen beträffar, torde i de minsta städerna stadsfogdetjänsterna kunna indragas och utmätningsmannagöromålen övertagas av landsfiskal. I den mån stadsfogdar komma att kvarstå som utmätningsmän, böra de i avseende på indrivningen av kronoutsylder vara direkt underställda länsstyrelsen. Såsom tidigare framhållits torde det vara nödvändigt att skärpa länsstyrelsernas kontroll över kronouppbörden i övriga magistratsstäder, dock att det av praktiska skäl icke torde komma i fråga att under denna skärpta kontroll inrymma de största städerna. Städer, som hava större folkmängd än förslagsvis 50 000 invånare, böra därför intaga en särställning. Dessa städer torde hava förutsättningar att själva kunna organisera ett betryggande kontrollförfarande, men utformningen härav finge givetvis underställas Kungl. Maj:ts prövning. Där est kronouppbörden i de minsta magistratsstäderna på sätt ovan föreslagits skulle inordnas under den för landsbygden gällande ordningen, synas dessa städer böra ersätta statsverket härav vållade kostnader. En utredning om förhållandena i varje särskilt fall måste givetvis förutsättas, ej minst med hänsyn till den för närvarande ytterst oenhetliga organisationen av uppbördsväsendet.

De här antydda riktlinjerna för åvägbringande av en effektivare kronouppbörd i magistratsstäderna äro helt naturligt ytterst schematiska. Möjligen kan det visa sig mindre lämpligt att i det enskilda fallet låta invånarantalet i och för sig bliva avgörande för hur uppbörden skall organiseras; åtskilliga andra faktorer måste ju även beaktas.

Revisorerna hava understrukit värdet av en fortlöpande central kontroll över kronouppbörden i städerna. Den uppbördsstatistik, som numera föres på riksräkenskapsverkets skattekontor, lämnar god ledning härför, men ämbetsverket har till följd av otillräcklig tillgång på personal för ändamålet endast i ringa omfattning kunnat företaga lokala undersökningar och kontrollåtgärder, ehuru detta på flera håll uppenbarligen är av omständigheterna påkallat. Sådana undersökningar hava visat sig mycket värdefulla, när det gällt att komma till rätta med försummad skatteindrivning, och en utvidgad verksamhet på detta område är därför motiverad.

Vad riksdagens revisorer uttalat beträffande kronouppbörden i magistratsstäderna tillika med vad riksräkenskapsverket till frågans belysande ovan

anfört synes ämbetsverket böra föranleda omedelbara åtgärder. Vissa av de berörda spörsmålen skulle kunna lösas inom ramen av gällande ordning på området, men detta kan icke anses tillfyllest. En närmare utredning av frågan synes därför skyndsamt böra komma till stånd.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, byråchefen Arvidsson deltagit.

Stockholm den 19 januari 1944.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

BERTIL EHNBOM.

Kammarrättens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 102, § 25.

Till Konungen.

Genom remiss den 17 december 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt kammarrätten att senast den 20 januari 1944 till finansdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad 1943 års riksdagsrevisorer under § 25 i sin berättelse yttrat angående rätten till ränta vid restitution av utskylder m. m.

I anledning härav får kammarrätten anföra följande.

Enligt förordningen den 2 maj 1919 angående rätt till ränta vid restitution av utskylder m. m. äger skattskyldig, som efter besvär över taxering eller debitering vinner nedsättning i eller befrielse från honom påfordrad utskyld eller avgift till stat eller kommun eller från annan allmän utskyld eller avgift, vid återbekommande av det belopp han för mycket erlagt, tillika erhålla ränta därå med 5 procent.

Revisorerna hava nu — delvis i anslutning till vad 1937 års riksdagsrevisorer under § 34 i sin berättelse i hithörande ämne yttrat — påpekat, att ränta jämlikt berörda förordning vid restitution av utskylder i vissa närmare angivna fall utgått jämväl då utskylder, vilka erlagts å en ort, i stället till följd av att taxering bort ske å annan ort rätteligen skolat gäldas å sistnämnda ort.

I det av 1937 års revisorer anmärkta fallet hade ränta utgått bl. a. å ett belopp, som till följd av ändrad fördelning av den skattskyldiges beskattningsbara belopp mellan skilda taxeringsdistrikt inom en och samma kommun överflyttats från ett distrikt till ett annat.

1943 års revisorer hava — liksom tidigare 1937 års revisorer — icke funnit den påtalade ordningen vara tillfredsställande och hava därför velat fästa riksdagens uppmärksamhet på förhållandet.

Förarbetena till 1919 års förordning utvisa, såsom 1937 års riksdagsrevisorer i sin berättelse påpekat, att man vid förordningens tillkomst närmast haft uppmärksamheten riktad på sådana fall, där en skattskyldig erhållit verklig nedsättning i eller befrielse från erlagda utskylder. Däremot innehålla förarbetena icke något uttalande om de fall, där nedsättningen eller befrielsen endast berott på överflyttning av skattebelopp från en kommun till en annan eller från ett taxeringsdistrikt till ett annat inom samma kom-

mun eller på ändrad fördelning av en skattskyldigs beskattningsbara belopp mellan olika kommuner eller taxeringsdistrikt.

Kammarrätten finner i likhet med 1943 års riksdagsrevisorers gällande bestämmelser om skattskyldigs rätt till ränta vid restitution av utskylder i nu ifrågavarande avseende otillfredsställande och anser det önskvärt, att sådana anordningar vidtagas, att en skattskyldig icke beredes vinst i anledning av att han påföres taxering å oriktig ort. Därest till förekommande härav särskilda författningsbestämmelser komma att meddelas, torde emellertid böra iakttagas, att desamma göras så omfattande, att däri inbegripas även andra, i viss mån likartade fall, då den skattskyldige kan göra en oberättigad räntevinst. I sådant avseende kan exempelvis framhållas, att, om kammarrätten undanröjer en taxering för inkomst på den grund, att inkomsten icke influtit under beskattningsåret utan under ett tidigare år, och den skattskyldige i samband därmed åsättes eftertaxering för inkomsten för det år beskattningen rätteligen bort ske, torde den skattskyldige enligt nu gällande rättspraxis vara berättigad att åtnjuta ränta å hela det utskyldsbelopp, som han erlagt på grund av den sedermera undanröjda taxeringen.

På frågan, huru den föreslagna anordningen skall kunna genomföras i praktiken — ett arbete, som sannolikt kommer att visa sig komplicerat, icke minst beträffande de utskylder, som restitueras av kommunerna — anser sig kammarrätten i sakens nuvarande läge icke behöva ingå.

I handläggningen av detta ärende, därvid skiljaktig mening icke förekommit, hava deltagit undertecknad tillförordnad president, kammarrättsråden Ekenberg, Wikström och Sandeberg, assessorn Sjöström samt adjungerade ledamoten Rabenius, föredragande.

Stockholm den 12 januari 1944.

Underdånigst

H. J. NORDENSKJÖLD.

N. J. Bagge.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 107, § 26.

Underdånigt utlåtande.

Enligt vad statskontoret under hand inhämtat har den av riksdagens revisorer verkställda utredningen rörande den utsträckning, i vilken stämpelbeläggning äger rum vid överlåtelse av icke registrerade fartyg, givit vid handen, att statsverket årligen undandrages ett belopp av mellan 10 000 och 15 000 kronor. Redan med hänsyn härtill torde några kostnadskrävande åtgärder för kontroll av stämpelpiktens iakttagande icke böra tagas under övervägande. Nu gällande bestämmelser rörande påföljder för underlåtenhet att avgiva anmälan om överlåtelse av fartyg synas jämväl i och för sig tillfredsställande. Som revisorerna framhållit underlåtes emellertid trots detta regelmässigt anmälan om överlåtelse av icke registrerade fartyg. Detta torde i stor utsträckning bero på kontrahenternas bristande kunskap om att stämpelskyldighet föreligger. Stads- och landsfiskaler synas icke heller i nämnvärd utsträckning hava påtalat dylika försummelser.

För att ernå en effektivare uppbörd av stämpelavgiften i nu föreliggande fall bör — såsom revisorerna även framhållit — i första hand allmänheten och åklagarna uppmärksamgöras å gällande bestämmelser. Beträffande åklagarna torde detta lämpligen kunna ske genom justitiekanslerns försorg. Där-est dessa sedermera erinra mäklare, varv, lokala sammanslutningar av ägare till fiskebåtar och lustfartyg m. fl. om den föreliggande stämpelskyldigheten och i utsträckt omfattning påtala försummelse att anmäla skattebelagda fartygsöverlåtelse, torde stämpelplikten komma att fullgöras i betydligt ökad utsträckning. Några särskilda åtgärder för ytterligare kontroll av föreliggande bestämmelser böra enligt statskontorets mening för närvarande icke vidtagas. Ett åläggande för kommerskollegium att övervaka bestämmelsernas efterlevande kan ämbetsverket på grundval av föreliggande utredning icke förorda.

I detta sammanhang vill statskontoret emellertid erinra, att ämbetsverket vid ett flertal tillfällen och senast i utlåtande denna dag angående framställning rörande frågan om skyldighet för vissa kommunala tjänstemän att erlägga stämpelavgift förordad en översyn av stämpelförordningens stadgan-den. Det vill förefalla ämbetsverket som om vid en dylik översyn före-varande skatteform jämväl borde upptagas till omprövning.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit statskommisarierna Örtengren och Johnsson samt t. f. statskommisarierna Lindbergsson, Jerdenius och Holmqvist.

Stockholm den 13 januari 1944.

Underdånigst

EVERT BJÖRN.

OLOF WALLIN.

M. Sivert.

Kommerskollegii

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 107, § 26.

Till Konungen.

Med återställande av remissakten får kommerskollegium anföra följande.

Revisorerna anse, att för åvägabringande av mera effektiv kontroll där-över, att den ifrågavarande stämpelplikten behörigen fullgöres, särskilda åtgärder äro behövliga, i vilket hänseende revisorerna lämna vissa anvisningar.

Vid bedömande av vad som finnes lämpligen böra vidtagas i ändamål att råda bot på det missförhållande, varpå revisorerna sålunda anmärkt, tror sig kollegium böra förutsätta, att tills vidare endast mera begränsade åtgärder skulle övervägas, detta i betraktande av att de stämpelinkomster för stats-verket, som här avses, enligt kollegii förmodan sannolikt icke torde vara av den storleksordning, att mera omfattande anordningar få anses motive-rade.

Om den åsidosatta stämpelskyldigheten följes av åtal i den ringa utsträck-ning, revisorerna påtala — väl delvis att tillskriva åklagarmyndigheternas obekantskap med de förekommande fallen av stämpelplikt — synes det

såsom en näraliggande åtgärd, ägnad att befordra stämpelplikten fullgörande, böra förordas, att landets åklagare bliva erinrade om vikten därav, att de gällande åtalsbestämmelserna i förordningen bliva nöjaktigt utnyttjade för sitt syfte. Uti cirkulär till samtliga stadsfiskaler och landsfiskaler i riket den 2 juli 1942 erinrade kollegium på förekommen anledning om den anmälningsplikt för vederbörande säljare och köpare, varom här är fråga. Enligt revisorernas berättelse synes likväl denna åtgärd icke hava lett till åsyftat resultat. Det torde emellertid enligt kollegii mening finnas grundad anledning förvänta att, om saken eftertryckligt inskärpes genom justitiekanslerns försorg, detta skulle visa sig mera verksamt.

Åtskilliga av de fartygsöverlåtelse, som här äro i fråga, skulle enligt kollegii åsikt kunna på säker väg bringas till resp. lands- och stadsfiskalers kännedom på följande sätt. Det åligger envar fartygsinspektör att över verkställd tillsynsförrättning å fartyg till kollegium avgiva rapport, innehållande bl. a. uppgift å fartygets ägare och hemort. I fall då, beträffande icke registreringspliktigt och i fartygsregistret icke infört fartyg, sådan rapport uppgiver ny ägare, kan genom kollegii försorg meddelande härom genast tillställas vederbörande lands- eller stadsfiskal, på vilken det därefter ankommer att närmare undersöka, huruvida stämpelpikt föreligger och, i jakande fall, huruvida denna fullgjorts.

Emellertid läser stämpelskyldighetens åsidosättande dock väsentligen bero på allmänhetens bristande kännedom om förordningens föreskrifter på området. Åtskilligt torde fördenskull stå att vinna med åtgärder i upplysande syfte, tid efter annan upprepade. I sådant avseende kan kollegium på olika vägar medverka till att kännedom i ämnet sprides till och vidmakthålles i de kretsar saken kan angå.

Kollegium har för avsikt att genast vidtaga lämpliga åtgärder i ovan berörda avseenden.

I detta ärendes handläggning i kollegium hava, jämte generaldirektören Sahlin och byrådirektören Gertz, föredragande, deltagit kommerseråden Sjöholm och Böös.

Stockholm den 18 januari 1944.

Underdånigst
STIG SAHLIN.

ÅKE GERTZ.

Christian von Rosen.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 110, § 27.

Till Konungen.

På grund av remiss har statskontoret att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1943 församlade revisorer under § 27 i sin berättelse yttrat angående telefonkostnaderna vid ämbetsverk och myndigheter. I anledning härav får statskontoret anföra följande.

Enligt revisionsberättelsen skulle inom flera av statens verk telefonväsendet hava erhållit en onödigt vidlyftig och dyrbar omfattning. Revisorerna hava

fäst uppmärksamheten vid att valet av abonnemangstyp bör noga övervägas, så att icke kostsammare telefonanläggningar inrättas än som motsvara myndigheternas praktiska behov. Vid sin undersökning av förhållandena inom olika verk hava revisorerna ansett sig kunna konstatera, att åtminstone i ett fall en mindre lämplig typ kommit till användning. Vidare har iakttagits, att flera ämbetsverk med telefonväxel samtidigt hade ett stort antal direkta apparater, att lokaltelefoner icke alltid spärats för in- och utgående samtal, att telefonapparater ofta installerats i tjänsterum avsedda för befattningshavare, vilka icke hade nämnvärt bruk för desamma i sin tjänst, samt att fall inträffat, då en för viss tjänsteman inrättad telefon fått vara kvar även efter det att tjänstemannen förflyttats till annat rum. Beträffande telefonernas begagnande hava revisorerna uttalat, att avgiftsbelagda samtal förekommit i avsevärd utsträckning. I berättelsen har ifrågasatts, om icke på vissa håll i nämnda avseende rena bekvämlighetsskäl fått göra sig alltför mycket gällande. Avgiftsbelagd telefonering borde icke ske i sådana tjänsteärenden, vilka icke krävde särskilt skyndsamt behandling, exempelvis vid infordrande av uppgifter i ärenden av mindre brådskande natur. Revisorerna hava rekommenderat, dels att en allmän översyn av myndigheternas telefonanläggningar skulle komma till stånd, dels ock att myndigheterna skulle anbefallas att utöva kontroll över att missbruk av telefonerna icke förekomme.

Med hänsyn till vad revisorerna anfört finner jämväl statskontoret en allmän översyn av myndigheternas telefonanläggningar påkallad. Vid en sådan översyn bör dock beaktas, att telefonen är ett kommunikationsmedel i rationaliseringens tjänst. Det vore föga lyckligt, om befattningshavare, som verkligen hade bruk för tjänstetelefon — låt vara i begränsad omfattning — skulle berövas redan installerade telefoner och bliva hänvisade till att — måhända jämte andra tjänstemän inom verket — begagna sig av utom tjänsterummet befintliga apparater. Ett sådant förfaringssätt skulle föranleda onödig omgång vid telefoneringen och minska befattningshavarnas effektiva arbetstid. Uppmärksammas bör därjämte, att ett nedbringande av myndigheternas telefonutgifter icke i och för sig behöver innebära en minskning av telegrafverkets kostnader för personal eller material. Det är emellertid till en sådan minskning, som översynen främst bör syfta.

Med avseende å telefonernas begagnande har i berättelsen intagits en tabell utvisande kostnaderna i absoluta tal för abonnemangs- och samtalsavgifterna vid vissa myndigheter under budgetåret 1942/43. Denna tabell kan uppenbarligen icke lämna någon ledning för bedömande av i vad mån ett enligt revisorernas mening onödigt telefonerande ägt rum. Vad angår principerna för telefonens utnyttjande i tjänsteärenden hava revisorerna visserligen förklarat sig vara av den uppfattningen, att ett sådant utnyttjande borde ske i så stor utsträckning, som vore förenligt med en rationellt och tidsenligt ordnad verksamhet inom statsförvaltningen. Emellertid har å andra sidan uttalats, att rena bekvämlighetsskäl fått göra sig alltför mycket gällande vid telefonens anlitande för avgiftsbelagda samtal. Revisorerna hava därvid särskilt haft i tankarna, att telefonen ofta togs i bruk för inhämtande av upplysningar i ärenden av mindre brådskande natur. Statskontoret anser för sin del, att en mera allmän användning av ifrågavarande kommunikationsmedel i regel ur rationaliseringssynpunkt äger sitt berättigande framför allt genom telefonens egenskap att vara mer tidsbesparande och mer givande än skriftväxling. Telefonen torde vidare åtminstone i de flesta ämbetsverk hava sin största betydelse genom att tjäna till upplysningars införskaffande. Det torde ock nu för tiden av de statliga myndigheterna krävas, att alla ärenden handläggas med skyndsamt. Härtill kommer, att — oavsett om ett ärende kan betecknas såsom brådskande eller icke — ett uppskjutande av handlägg-

ningen i avvaktan på ankomsten av skriftligen infordrade upplysningar ofta torde medföra olägenheter i arbetshänseende. Då ett ärende varit lagt åt sidan en tid, kan nämligen den befattningshavare, som har att förbereda det samma, vara nödsakad att ånyo genomgå handlingarna. Härigenom ökas det sammanlagda arbetet för ett ärendes behandling. Om man lämnar åsido sådana fall, där uppgifter kunna inhämtas medelst utsändande av formulär eller blanketter, förhåller det sig därjämte ofta så, att skriftliga meddelanden — innefattande skrivning av koncept och utskrifter, kollationering, diarieskrivning m. m. för såväl den uppgiftsbegärande myndigheten som ock, därest upplysning infordras från annan myndighet, för denna — i och för sig äro betydligt mer tidsödande och dyrbarare än telefonering. Slutligen medför själva postbehandlingen icke obetydliga kostnader för statsverket.

Av det anförda torde framgå, att betydande svårigheter ofta måste möta att avskilja de fall av telefonering, vilka kunna karakteriseras såsom missbruk, och att således en uppmaning till myndigheterna — såsom revisorerna tänkt sig — att hålla kontroll i berörda hänseende torde få givas en mycket allmän formulering. Vid sådant förhållande och då ämbetsverkens telefonutgifter i regel bestridas från maximerade anslagsposter, varför myndigheterna redan nu hava anledning att i görligaste mån begränsa sina utlägg för här berörda ändamål, vill statskontoret för sin del ifrågasätta, om revisorernas berättelse i denna del motiverar vidtagande av särskilda åtgärder.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit statskommisariern Johnsson samt t. f. statskommisarierna Lindbergson, Löndahl och Jerdenius.

Stockholm den 22 januari 1944.

Underdånigst

EVERT BJÖRN.

S. E. HOLMQVIST.

Carl E. Grönlund.

Telegrafstyrelsens

ytrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 110, § 27.

Till Konungen.

Genom remiss den 17 december 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt telegrafstyrelsen att avgiva utlåtande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats angående telefonkostnader vid ämbetsverk och myndigheter.

Med anledning härav får telegrafstyrelsen anföra följande.

Telegrafstyrelsen delar helt den av revisorerna inledningsvis hävdade uppfattningen, att avsevärda fördelar i form av tidsbesparing och lättnad i arbetet stå att vinna genom användandet av telefon. Den kraftiga utveckling av telefonien, som ägt rum under det senaste årtiondet både inom Sverige och utomlands, synes också visa, att denna uppfattning delas av företrädare för såväl statlig som enskild verksamhet. Med de allimer ökade kraven på snabba kommunikationer av alla slag inom olika institutioner och företag

ställas allt högre fordringar på goda teletekniska anordningar. Moderna och till sin omfattning lämpligt avvägda telefonanläggningar äro icke endast till fördel för företaget utan även för den allmänhet, som söker kontakt med företaget, och värdet av sådana kommunikationer, internt såväl som utåt, är påtagligt. Telegrafstyrelsen har också sett och ser alltjämt som en av sina viktigaste uppgifter att tillhandahålla moderna och bekväma telefonanläggningar, vilka tillförsäkra allmänheten och företaget en bättre service, bespara företagens tjänstemän tid och minska kravet på upppassningspersonal. Att direkt kunna uppskatta fördelarna i pengar, jämföra kostnader och förtjänster låter sig dock icke så lätt göra.

I revisorernas uttalande framhålles, att telefonanläggningarna på flera håll erhållit en onödigt vidlyftig och dyrbar omfattning och att det till och med förekommit fall, där telefonapparat fått kvarsitta även sedan behov av densamma icke förefinnes. Revisorerna säga sig vidare ha uppmärksammat, att telefon ofta uppsatts även i tjänsterum avsedda för befattningshavare — huvudsakligast i lägre lönegrader — vilka icke för sin tjänst hava någon nämnvärd användning av en dylik anläggning. Telegrafstyrelsen kan givetvis icke bestrida, att sådana fall kunna förekomma. Styrelsen vill dock framhålla, att det som regel medför såväl tids- som ekonomisk vinst att ha interna telefonförbindelser även med sådana befattningshavare, antingen det gäller för överordnade tjänstemän att framföra tillsägelser eller lämna anvisningar för arbetet eller för de underordnade tjänstemännen själva att få sådana upplysningar, som de behöva för sitt arbete. Sparsamhet med telefon kan därför i detta liksom i andra fall medföra ett resultat, rakt motsatt det åsyftade, i det att man, om telefon saknas, måste skicka bud eller tvingas att upptaga såväl över- som underordnades tid med att personligen förflytta sig mellan olika tjänsterum.

Det torde i detta sammanhang böra framhållas, att styrelsen nyligen låtit företaga en undersökning rörande storleksordningen av årskostnaderna för telefonabonnemang (exkl. kostnader för rikssamtal och telegram) jämförda med de årskostnader, ett företag har i form av tjänstemannalöner, hyra samt ränta och avskrivning på inventarier. Av undersökningen framgår, att kostnaden för telefonabonnemang resp. tjänstemannalöner i procent av samtliga nämnda kostnader kan beräknas utgöra:

	Telefon abonnemang	Tjänste- mannalöner
För grosshandelskontor	3,5	83,0
» mindre industri	2,0	70,0
» medelstor industri	1,5	58,0

Resultatet visar, att kostnaderna för telefonabonnemang i allmänhet äro obetydliga i jämförelse med övriga kostnader och i varje fall icke av sådan storleksordning, att en företagare har anledning öka antalet anställda för att minska telefonkostnaderna. Nämnda siffror äro måhända icke direkt tillämpliga på statsinstitutionernas telefonförhållanden, men en undersökning av dessa torde icke komma att visa alltför avvikande resultat.

Vad angår det av revisorerna påtalade användandet av direkt apparat jämsides med anknytning till växel, vill styrelsen framhålla, att detta arrangemang ofta visat sig vara ändamålsenligt för person i chefsställning eller för personer, från vilkas telefonapparater rikssamtal i stor utsträckning behöva utväxlas.

Beträffande de synpunkter revisorerna anfört i fråga om vilken typ av telefonabonnemang, som bör väljas, finnes intet att erinra från styrelsens sida. I anslutning till revisorernas uttalande rörande generaltullstyrelsens och

centraltullkammarens i Stockholm telefonförhållanden vill styrelsen meddela, att frågan om införande av växel för dessa institutioner varit föremål för underhandlingar mellan tullverket och rikstelefonbyrån i Stockholm redan år 1942 men att någon beställning ännu inte inkommit från tullverket.

I detta sammanhang anser sig styrelsen böra framhålla, att kostnaderna som regel bli högre för telefonväxel än för direkta apparater, vilket förhållande beror därpå, att kostnaden för växeln och dess betjäning blir större än den besparing, som kan göras därigenom att avgift icke längre behöver erläggas till telegrafverket för växling av företagets interna telefontrafik. Denna högre kostnad uppväges emellertid av andra fördelar. Man behöver icke, såsom eljest ofta visar sig nödvändigt, anskaffa en särskild lokaltelefonanläggning (utan förbindelse med rikstelefonnätet) för den interna trafiken. Allmänheten blir också bättre betjänad. När växel icke finnes, måste uppgifterna i telefonkatalogen om verket göras i möjligaste mån detaljerade och vägledande för att allmänheten skall få klart för sig vilket nummer som skall begäras, och trots detta bli misstag och felringningar oundvikliga. Har man däremot en växel, som betjänas av telefonist, kan telefonisten, som väl känner verkets organisation och personal, hjälpa vederbörande till rätta. Genom telefonisten kan man också få ett meddelande framfört till den sökta, om denne är utgången eller upptagen av annat telefonsamtal. Även för förbindelserna inom verket är en växel av stor betydelse, eftersom telefonisten jämväl kan lämna hjälp vid intern trafik. Om den sökta ej svarar, kan hon sålunda anlitas för att ge upplysning om var han finns eller när han kommer tillbaka. Härigenom minskas också expeditionsvakternas arbete med sökning o. s. v.

I många fall torde benägenheten att fasthålla vid direkta apparater ha förestavats av önskan att undvika kostnaden för telefonist för distribution av samtalen. Det må därför framhållas, dels att växeltelefonister vid mindre växlar även kan sysselsättas med annat arbete, dels att det för mindre anläggningar kan visa sig lämpligt att i stället för telefonistbetjänad växel skaffa ett linjeväljarsystem eller en automatisk växel, som icke kräver telefonistbetjäning. Båda dessa system medgiva transport av samtal från en apparat till en annan. Har påringning utifrån skett till orätt nummer, kan samtalet således dirigeras till det rätta.

Självfallet skola telegrafverkets tjänstemän liksom hittills stå till tjänst, då det gäller utredning om vilket telefonsystem som i det ena eller andra fallet kan vara det mest lämpliga. Styrelsen har också — efter att under förlidet år ha gjort en särskild utredning i hithörande frågor — för avsikt att genom olika åtgärder, bland annat genom utarbetandet av lämpliga broschyrer, sprida kännedom om de olika teletekniska hjälpmedel, som stå till buds för att åstadkomma en fullgod telefonservice för företag av olika karaktär och storleksordning. Styrelsen vill dock påpeka, att dessa åtgärder icke kunna vidtagas nu på grund av den med krisförhållandena sammanhängande bristen på materiel och arbetskraft.

Med anledning av revisorernas förslag att företaga en allmän översyn snarast möjligt över de statliga ämbetsverkens och myndigheternas telefonanläggningar i syfte att nedbringa kostnaderna för desamma vill styrelsen bringa i erinran Sveriges köpmannaförbunds skrivelser den 13 oktober 1942 till hans excellens statsministern och den 28 oktober 1942 till statsrådet och chefen för kungl. folkhushållningsdepartementet, enligt vilka skrivelser köpmannaförbundet understryker behovet av telefontamnanrop för olika statliga myndigheter och anhåller, att regeringen ville utfärda sådana instruktioner till de statliga myndigheterna, att de införa namnanrop. Över nämnda framställning har styrelsen avgivit utlåtande den 10 december 1942.

Styrelsen anförde därvid bland annat, att införande av namnanrop som regel kräver anordnande av telefonväxel och att sådan omläggning av telefon-systemen skulle medföra ökade kostnader för statsverket. Styrelsen anförde vidare, att utvecklingen i och med automatiseringen av telefondriften tenderar mot en minskning av möjligheterna för telegrafverket att tillhandahålla namnanrop, vilken anordning förutsätter manuell betjäning. Under angivna förhållanden ansåg sig styrelsen böra avstyrka köpmannaförbundets framställning i vad den tog sikte på ett generellt åläggande till i framställningen åsyftade myndigheter att låta införa namnanrop.

Förenämnda framställning avsåg således ett mera allmänt införande av abonnemang å namnanrop. Det är emellertid ingenting som hindrar, att en telefonanläggning moderniseras utan att namnanrop införes för densamma. I stället för namnanrop kan abonnenten nämligen erhålla ett för hela anläggningen gemensamt telefonnummer, ett s. k. gruppnummer, vilken form av abonnemang kommit till stor användning. Av köpmannaförbundets förenämnda framställning framgår tydligt att näringslivet kräver moderna telefonanläggningar hos statsinstitutionerna och detta krav synes böra beaktas vid en eventuell undersökning av det slag revisorerna ifrågasätta.

Vad beträffar frågan om gemensam telefonväxel för statliga institutioner, som äro belägna i samma byggnad eller i närheten av varandra, vill styrelsen framhålla följande.

I de fall kostnaderna äro lägre för en större växelanläggning än för två eller flera mindre, kan gemensam växel rekommenderas under förutsättning att detta arrangemang ur andra synpunkter är lämpligt. En förutsättning för besparingar är dock, att alla eller flertalet anknjtningar till växeln äro uppsatta i samma byggnad som växeln. I motsatt fall tillkomma nämligen dryga kostnader för utomhusledningar. Vid bedömandet av förevarande fråga får man inte bortse från det förhållandet, att en växeltelefonist, om hon skall vara till avsedd nytta för företaget, måste väl känna till företagets organisation och arbetssätt, dess personal och i övrigt allt vad som fordras för att snabbt och säkert kunna besvara förfrågningar och förmedla samtal. Det är således av vikt, att gemensamma växlar icke bliva för stora. Det har exempelvis icke ansetts lämpligt att sammanföra marin- och flygledningens i Stockholm telefonväxlar till en gemensam växel. En i sådant syfte företagen undersökning visade, att antalet expeditionsplatser i en gemensam växel för cirka 1 000 anknjtningar skulle bli lika stort (10 st.) som i de två nuvarande tillsammans. Någon personalbesparing kunde icke göras. Man räknade tvärtom med behovet av en särskild befattningshavare för att övervaka expeditionen, ordna tjänstgöringen, upprätta vaktlistor o. d. Det konstaterades dessutom, att fyrsiffriga nummer måste användas i stället för nuvarande tresiffriga, varigenom tiden för koppling av interna samtal komme att ökas.

I ett fall, som för närvarande är aktuellt, synes gemensam växel för flera statsinstitutioner däremot möjligen bli lämplig. Det gäller sammanförande till en automatisk abonnentväxel av de hos kungl. byggnadsstyrelsen, rikets allmänna kartverk, kungl. skolöverstyrelsen och kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i fastigheten Hantverkargatan 29 uppsatta manuella telefonväxlarna. Underhandlingar härom pågå för närvarande med kungl. byggnadsstyrelsen.

Frågan om inrättande av gemensam telefonväxel för statsmyndigheter torde böra bedömas från fall till fall, varvid även säkerhetssynpunkten bör ägnas skäligen uppmärksamhet.

Till revisorernas uttalande om statsmyndigheternas samtalsavgifter vill styrelsen framhålla, att utvecklingen inom affärslivet under det senaste decen-

niet lett till en allt mer ökad användning av telefonen för avgiftsbelagda samtal. Denna utveckling får nog också anses vara ganska naturlig på grund av den stora tidsvinst, som man gör genom att telefonera i stället för att skriva. Genom ett telefonsamtal har man ju möjlighet att få ett omedelbart besked på en framställd fråga. Klart är, att denna utveckling på affärslivets område medför ökade krav från allmänhetens och affärslivets sida på skyndsam handläggning av ärendena även hos statliga myndigheter, något som dessa svårigen lära kunna undgå att uppfylla utan att statsförvaltningen utsättes för berättigad kritik. Telegrafstyrelsen har för sin del givetvis icke möjlighet att avgöra i vilken utsträckning telefonen begagnas för avgiftsbelagda samtal i ärenden, som icke kräva skyndsam behandling. Styrelsen har med det nu anförda endast velat påpeka, att den av revisorerna ifrågasatta kontrollen över de statliga myndigheternas avgiftsbelagda samtal icke får drivas så långt, att statsförvaltningens sätt att arbeta jämfört med förhållandena inom det privata näringslivet blir mera tungrott och mindre effektivt.

Vid handläggningen av detta ärende ha närvarit generaldirektören Sterky, överdirektören Lundgren, överingenjörerna Holmgren och Ljungqvist, byråcheferna Wold och Svensson samt t. f. byråchefen Nygren.

Stockholm den 18 januari 1944.

Underdånigst

HÅKAN STERKY.

T. NYGREN.

Eric Sandström.

Kammarrättens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 116, § 28.

Till Konungen.

Genom remiss den 17 december 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt kammarrätten att avgiva och senast den 20 januari 1944 inkomma med utlåtande över av 1943 års riksdagsrevisorer avgivet yttrande angående beskattning av svensk medborgare för inkomst av tjänst vid främmande makts härvarande beskickning med mera.

I anledning härav får kammarrätten anföra följande.

Enligt 70 § 2 mom. kommunalskattelagen och 27 § 2 mom. förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt är svensk medborgare, som tillhört främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning, frikallad från skattskyldighet för inkomst av sin tjänst hos den främmande makten.

Frågan huruvida svensk medborgare skall beskattas för inkomst av nu ifrågavarande slag har vid olika tillfällen varit föremål för uppmärksamhet.

Enligt 1861 års bevillningsförordning § 8 c) voro från utgörande av inkomstbevillning frikallade, bland andra, främmande makters härvarande beskickningar och konsulat tillhörande personer jämte deras betjäning, såvida de icke vore svenska undersåtar eller inom riket dreve handel eller utövade

annat yrke. Detta stadgande visade sig emellertid snart medföra vissa olägenheter vid tillämpningen, vilket föranledde Kungl. Maj:t att i skrivelse den 2 september 1864 till överståthållarämbetet avgiva en förklaring angående stadgandets tolkning.

Av skrivelsen framgår, bland annat, att statsministern för utrikes ärendena hos överståthållarämbetet gjort framställning om vidtagande av nödiga åtgärder till förekommande därav att kontributioner och andra allmänna avgifter avfordrades de vid främmande makters härvarande beskickningar anställda personer och deras betjäning, och att statsministern i sammanhang därmed anfört, att dylika personer, vare sig infödda eller utlänningar, enligt allmän folkrätt och plägsed, vore från sådana avgifter befriade samt deras bostäder respekterade av dem, som vore med skatteuppbörden sysselsatta, ävensom att ett likartat stadgande torde vara avsett med bevillningsförordningens § 8 c). Överståthållarämbetet — som ansett att de av statsministern anförda förhållandena icke innefattade tillräcklig grund för ämbetet att förordna om avskrivning av de sålunda debiterade utskylderna — hade likväl, med hänsyn till den grannliga ställning, vari den redovisningsskyldige uppbördsmanen komme att befinna sig, i händelse utskylderna icke godvilligt inbetaltes, anhållit om nådig föreskrift, huruvida svenska undersåtar, som tillhörde främmande makters härvarande beskickningar och konsulat, eller vore hos dithörande personer i tjänst anställda, skulle vara från alla utskylder till såväl svenska staten som kommun frikallade, ävensom, i händelse dylik skattefrihet icke finge av ovannämnda personer tillgodonjutas, huru med utskyldernas indrivning borde förfaras, därest desamma icke i behörig tid godvilligt inbetaltes.

Kungl. Maj:t — som fann att ovannämnda föreskrift i 1861 års bevillningsförordning, att »främmande makters härvarande beskickningar och konsulater tillhörande personer jämte deras betjäning, så vida de icke äro svenska undersåtar, eller inom riket driva handel eller utöva annat yrke, skola vara från utgörande av inkomstbevillning frikallade», borde så tolkas, att villkoret för åtnjutande av skattefrihet, nämligen att icke vara svenska undersåtar eller inom landet driva handel eller annat yrke, borde hänföras till personerna, vilka tillhörde främmande makters beskickningar och konsulat, men icke till deras betjäning — meddelade i ovannämnda skrivelse den 2 september 1864 den föreskrift, att jämväl svenska undersåtar, vilka vore hos de till främmande makters härvarande beskickningar och konsulat hörande personer, som själva vore skattefria, i tjänst anställda, skulle vara från alla utskylder till så väl svenska staten som kommunen frikallade.

I skatteregleringskommitténs betänkande av den 17 augusti 1881 med förslag till förordning angående bevillning av fast egendom samt av inkomst föreslogs emellertid, att främmande makters härvarande beskickningar och konsulat tillhörande personer jämte deras betjäning skulle frikallas från utgörande av inkomstbevillning, såvida de icke vore svenska undersåtar eller från Sverige uppbure allmän eller enskild pension eller här dreve handel eller utövade annat yrke.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 6 till 1883 års riksdag med förslag till förordning angående bevillning av fast egendom samt av inkomst utelämnades emellertid det villkor för skattefrihet, att vederbörande icke vore svensk undersåte, sedan vederbörande departementschef anfört, att den vidtagna förändringen i kommitténs förslag avsåg att bringa stadgandet i full enlighet med de i den internationella rätten antagna plägseder och överensstäme med det sätt, varpå ifrågavarande föreskrift jämlikt Kungl. Maj:ts ovannämnda skrivelse till överståthållarämbetet den 2 september 1864 hittills tillämpats.

I 1883 års bevillningsförordning, vilken utfärdades på grundval av propo-

sitionen, stadgades i § 11 mom. 2 e), att från utgörande av inkomstbevällning frikallades främmande makters härvarande beskickningar och konsulat tillhörande personer jämte deras betjäning för all annan inkomst än den, som utgjordes av från Sverige uppburen allmän eller enskild pension eller erhöles genom här idkad rörelse.

Denna regel har sedermera bibehållits i skattelagstiftningen. Den uttrycktes, såvitt angår svenska medborgare, i 1897 års bevällningsföörordning, i dess 11 § 2 mom. e) sålunda, att från utgörande av inkomstbevällning frikallades främmande makters härvarande beskickningar och konsulat tillhörande personer jämte deras betjäning för den inkomst de åtnjöto av sin tjänst hos den främmande makten. Detta stadgande intogs med obetydliga redaktionella ändringar i föörordningarna den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt och angående bevällning av fast egendom samt av inkomst.

1921 års kommunalskatteskommitté upptog icke denna bestämmelse i sitt förslag. Kommittén anföörde, att giltiga skäl syntes saknas för att svensk undersåte, som toge anställning hos främmande makt eller hos dess härvarande representant, skulle vara befriad från skattskyldighet för den inkomst, som anställningen beredde honom.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 102 till 1927 års riksdag med förslag till kommunalskattelag med mera föreslogs emellertid, att bestämmelsen skulle bibehållas. Enligt departementschefen föranledde hänsyn till främmande makter, att sådan beskattning i vissa fall icke kunde anses lämplig. Stadgandet inflöt också i propositionen i den form det sedermera erhöil i 1928 års skattelagstiftning.

Kammarrätten finner väl att, om frågan uteslutande ses från svensk skattesynpunkt, skäl icke föreligga att bibehålla ifrågavarande skattefrihet, ehuru en ändring härutinnan icke kan antagas få någon större statsfinansiell betydelse. I vad mån betingelser för genomförande av den föreslagna ändringen med hänsyn till internationell prägsed äro för handen undandraget sig emellertid kammarrättens bedömande.

På grund härav anser sig kammarrätten icke kunna tillstyrka den ifrågasatta författningsändringen med mindre det visas, att densamma icke strider mot internationell praxis.

I handläggningen av detta ärende, därvid skiljaktig mening icke förekommit, hava deltagit undertecknad tillföörordnad president, kammarrättsråden Asplund, Hedelius och Eriksson, assessorn Boalt samt adjungerade ledamoten Forne, föredragande.

Stockholm den 17 januari 1944.

Underdånigst

H. J. NORDENSKJÖLD.

N. J. Bagge.

Överståthållarämbetets

ytrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 116, § 28.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 17 december 1943 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt överståthållarämbetet att avgiva utlåtande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats angående beskattning av svensk medborgare för inkomst av tjänst vid främmande makts härvarande beskickning m. m. (§ 28) och tillämpningen av förordningen om nöjesskatt (§ 31).

Med anledning härav får överståthållarämbetet anföra följande.

Vad först angår frågan om beskattning av svensk medborgare för inkomst av tjänst vid främmande makts härvarande beskickning vill överståthållarämbetet för sin del instämma i revisorernas uttalande därom, att tillräckliga skäl knappast föreligga för ifrågavarande skattefrihet. De svårigheter, som eventuellt kunna möta ett indrivningsförfarande och som närmare belysas i närslutna yttranden från uppborädsintendenten och taxeringsintendenten, synas icke böra tillmätas alltför stor betydelse.

Stockholm den 20 januari 1944.

Underdånigst

TORSTEN NOTHIN.

G. SANDSTRÖM.

Bilaga 1.

Till överståthållarämbetet.

Anmodad avgiva yttrande i anledning av innehållet i bilagda transumt av riksdagens senast församlade revisorers berättelse får jag härmed vördsamt anföra följande.

Vad till en början angår frågan om beskattning av svensk medborgare för inkomst av tjänst vid främmande makts härvarande beskickning synes ur uppborädsynpunkt allenast följande vara av intresse.

Enligt gällande rätt åtnjuta främmande sändebud s. k. exterritorialitetsrätt här i landet, vilket bl. a. innebär, att de icke kunna göras till föremål för ett exekutivt ingripande. Detta gäller jämväl i avseende å svensk medborgare, som är anställd vid den främmande beskickningen, såvitt den exekutiva åtgärden kräver medverkan från beskickningen eller måste försiggå inom dess område. Sålunda kan icke införsel meddelas i den anställdes avlöning hos beskickningen eller utmätning verkställas å den anställdes egendom, som finnes inom beskickningens område. Om en hos den utländska beskickningen anställd svensk person skulle bliva förd å restlängd för sådan skatt, som här avses, finnes följaktligen ringa utsikt att genom exekutiva åtgärder erhålla betalning, såvida icke den restskyldige har utmätningbara tillgångar annorstädes eller tillika har annan anställning. (Se Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse den 2 september 1864. SFS nr 55, år 1864.)

Det nu anförda synes emellertid enligt undertecknads mening i och för sig icke utgöra hinder för en beskattning av här antydd art; fullt bärande skäl för att svensk medborgare skall vara befriad från skattskyldighet för inkomst av tjänst hos främmande beskickning torde näppeligen kunna förbringas. Ur rent fiskalisk synpunkt torde ovan gjorda invändning vara av underordnad betydelse, enär på goda grunder kan antagas, att endast ett fåtal skattskyldiga skulle begagna sig av de möjligheter, som exterritorialitetsrätten härvidlag erbjuder.

Stockholm i skatteverket, uppborndsavdelningen den 19 januari 1944.

Alarik Lundberg.

Bilaga 2.

VPM i anledning av finansdepartementets remiss av riksdagens revisorers yttrande rörande beskattning av svensk medborgare för inkomst av tjänst vid främmande makts härvarande beskickning.

Det kan icke förnekas, att den nu gällande skattefriheten för här avsedda personer på ett anmärkningsvärt sätt bryter mot de eljest gällande reglerna för subjektiv skattskyldighet. Ur principiell synpunkt kan jag således icke finna någon invändning mot en ändring därhän, att svenska medborgare, som äro anställda vid främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat, åläggas skattskyldighet för inkomst av sådan tjänst. Dock bör icke förbises, att vissa svårigheter kunna förväntas uppstå, då det gäller att göra en dylik bestämmelse effektiv. För det första torde väl främmande makters beskickningar och konsulat icke kunna åläggas sådan uppgiftsskyldighet, som stadgas i 33 § taxeringsförordningen. Det vanliga medlet för kontroll av tjänstinkomst torde alltså komma att saknas i detta fall. Därtill komma vissa svårigheter att, om skatten icke godvilligt erlägges, indriva densamma, vilket torde komma att närmare belysas i det yttrande, som uppborndsintendenten kommer att avgiva. Även må erinras därom, att, enligt vad som framgår av ett Kungl. brev av den 2 september 1864, vissa olägenheter i samband med indrivning av dylika personers utskylder yppat sig under förfluten tid.

Stockholm i skatteverket, taxeringsavdelningen den 18 januari 1944.

Torsten Hjohlman.

Riksdagens revisorers uttalande under § 29 har av finansdepartementet ej utsänts på remiss.

Kammarrättens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 131, § 30.

Till Konungen.

Genom remiss den 17 december 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt kammarrätten att avgiva utlåtande med anledning av vad 1943 års riksdags revisorer under § 30 i sin berättelse yttrat angående införande av fullföljdsavgift i fattigvårds- och barnavårdsmål, och får kammarrätten på grund härav anföra följande.

I den remitterade berättelsen, såvitt nu är i fråga, anföres, bland annat, att förhoppningarna om att efter genomförande av lagen om fattigvården den 14 juni 1918 antalet fattigvårdsmål skulle nedgå icke infriats, i det att detta antal — särskilt de till kammarrätten fullföljda målen — efter nämnda tidpunkt tvärtom stigit, att kammarrätten i ett den 14 juni 1923 till dåvarande chefen för socialdepartementet avgivet utlåtande med anledning av länsstyrelsernas till samma departement inkomna yttranden i fråga om nämnda lags verkningar i vissa avseenden ifrågasatt, huruvida icke en fullföljdsavgift, analog med den, varom stadgades i 30 kapitlet 19 § rättegångsbalken, lämpligen borde kunna införas, samt att ett steg i syfte att minska fattigvårdsprocessernas antal tagits genom tillkomsten av förordningen den 11 juni 1926 (nr 205) om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften, varigenom den dittills förefintliga stämpelfriheten i vissa fall borttagits.

I berättelsen finnes intagen följande sammanställning över antalet under åren 1929—1942 till kammarrätten inkomna fattigvårds- och barnavårdsmål.

1929	1 070	1934	1 940	1939	743
1930	1 060	1935	2 053	1940	670
1931	924	1936	1 705	1941	1 115
1932	1 290	1937	1 321	1942	955
1933	1 656	1938	986		

Sedan i berättelsen vidare framhållits, att det förhållandevis låga antalet mål från och med år 1938 torde främst bero på den relativt goda arbetstillgången under senare år men även därpå, att andra hjälpformer anlitats, exempelvis mödrahjälp, göres i berättelsen följande uttalande:

»De åtgärder, som hittills vidtagits för minskning av kammarrättens arbetsbörda beträffande fattigvårds- och barnavårdsmål, synas icke hava lett till något större resultat. Såsom framgår av ovan lämnade uppgifter är tillströmningen av dylika mål alltjämt oskäligt stor och torde under en kommande fredskris kunna förväntas ytterligare stiga. Detta är ägnat att ingiva betänkligheter, i synnerhet som, enligt vad revisorerna inhämtat, en betydande del av dessa mål kunna betecknas som så kallade okynnesprocesser. Revisorerna anse därför, att det av kammarrätten tidigare väckta förslaget om införande av fullföljdsavgift i dylika mål bör upptagas till förnyat övervägande. Enligt revisorernas mening skulle en sådan avgift å lägst 50 kronor tillsammans med nu utgående stämpelavgift utgöra ett verksamt korrektiv mot okynnesprocesser på förevarande område.

Under år 1943 hava till kammarrätten inkommit 705 fattigvårds- och barnavårdsmål.

Till jämförelse meddelas att antalet åren 1917—1922 till kammarrätten inkomna fattigvårdsmål utgjorde:

1917	572
1918	502
1919	632
1920	669
1921	794
1922	1 305

Härav framgår att till kammarrätten inkommit fattigvårds- och barnavårdsmål till ett antal av 6 000 under åren 1929—1933, 8 005 under åren 1934—1938 och 4 188 under åren 1939—1943 eller i medeltal för varje år av nämnda 5-årsperioder och län — Stockholms stad inberäknad — respektive 48, 64 och 33 mål. Enligt Sveriges officiella statistik för 1940 utgjorde antalet egentliga understödsfall för hela riket minst 264 000 och det totala värdet av fattigvårdsunderstöden för hela riket omkring 100 miljoner kronor. I betraktande härav kan antalet av de under senaste 5-årsperioden till kammarrätten inkomna mål av ifrågavarande slag ej anses särskilt högt. Ej heller kunna dessa mål, vilka motsvara omkring 10 procent av samtliga till kammarrätten inkomna mål, anses utgöra någon större belastning för ämbetsverket. Huruvida under en befarad fredskris ökning av målen kommer att äga rum, är vanskligt att nu bedöma. Tendensen till minskning i antalet till kammarrätten efter år 1935 inkomna mål av ifrågavarande slag är i själva verket mera påtaglig än sammanställningen utvisar. Av de under åren 1941 och 1942 inkomna målen voro nämligen ungefär 215 respektive 250 serier av mål av enahanda beskaffenhet. Tvisten i dessa mål gällde det belopp, varmed ett fattigvårdssamhälle skulle äga rätt till gottgörelse av staten för vissa personer meddelad vård å ett samhället tillhörigt sjukhus. Kammarrättens i målen meddelade utslag, som innefattade ett principavgörande och varigenom ändring gjordes i vederbörande länsstyrelses beslut, grundade sig på ett avgörande i kammarrättens plenum i liknande fråga. Sedan *dels* Kungl. Maj:t vid olika tillfällen efter tillkomsten av lagen om fattigvården utfärdat vårdtaxor, däri faststälts ersättningsbelopp för vård å vissa sjukvårds- och fattigvårdsanstalter samt barnhem *dels ock* Stockholms läns fattigvårdsförbund och representanter för Stockholms stad vid skilda tidpunkter för undvikande av processer överenskommit att sinsemellan tillämpa vissa taxor vid framställande av krav på gottgörelse av vederbörande hemortskommun för till vårdbehövande utgivet kontantunderstöd, har beloppstvisternas antal minskat. I övrigt hänvisas till i avskrift närslutna, inom kammarrätten upprättad sammanställning angående antalet härstädes under åren 1940—1942 avdömda fattigvårds- och barnavårdsmål, vilken handling såsom bilaga åtföljt ett av kammarrätten den 6 april 1943 avgivet utlåtande över socialvårdskommitténs betänkande med utredning och förslag angående socialvårdens organisation med mera. Kammarrätten vill ej bestrida, att talan härstädes understundom föres i fattigvårds- och barnavårdsmål av beskaffenhet att fullföljd ej bort ske. Däremot kan kammarrätten — som funnit handläggningen av sistberörda mål ej nämnvärt inkräkta på dess arbetstid — icke vitsorda revisorernas antagande, att en »betydande del» av de härstädes fullföljda fattigvårds- och barnavårdsmålen kunna betecknas såsom »okynnesprocesser». Det bör nämligen ihågkommas dels att även fattigvård, som utgått med ett obetydligt belopp, på grund av bestämmelserna i 49 § lagen om fattigvården kan utöva inverkan på en persons förvärv av hemortsrätt dels ock att nästan undantagslöst hemortskommunen förpliktas att, därest sökandens talan i övrigt befinnes befogad, ersätta ej blott redan utgiven fattigvård med ett till siffran bestämt belopp utan jämväl framtida fattigvård. Till följd därav kan den omständigheten att — såsom en å kammarrättens ak-

tuariekontor upprättad, till revisorerna överlämnad »Sammanställning av fattigvårds- och barnavårdsmål, vilka under år 1942 av Kungl. Kammarrätten varit föremål för saklig prövning» utvisar — talan i vissa fattigvårdsmål formellt avsett endast utbekommande av mindre belopp, icke utgöra skäl för påståendet att fullföljd av målen hos kammarrätten med hänsyn därtill icke bort äga rum.

Det må här erinras, att bestämmelserna i dels 40—42 §§ lagen om fattigvården angående fattigvårdssamhälles rätt att under vissa förutsättningar er-hålla gottgörelse av landsting för kostnad för utgiven fattigvård dels ock 81 § 1 mom. samma lag i fråga om rätt till klagan hos kammarrätten i vissa där angivna fall tillfört ämbetsverket nya grupper av mål till vilka även höra mål angående tillämpning av dels den år 1924 antagna lagen om samhällets barnavård, numera benämnd barnavårdslagen, dels ock vissa å det sociala området år 1937 tillkomna lagar och förordningar. Sistnämnda mål i förening med under vissa år rådande lågkonjunktur å det ekonomiska området med därav förorsakad minskning i arbetstillfällen torde hava varit den huvudsakliga anledningen till ökningen av hos kammarrätten fullföljda fattigvårdsmål vissa år efter 1918. Enligt kammarrättens bestämda uppfattning har emellertid lagen om fattigvården verksamt bidragit till att nämnda ökning ej blivit alltför stor och att densamma under den senaste 5-årsperioden kunnat förbytas i en avsevärd nedgång av antalet till kammarrätten inkomna fattigvårdsmål. Denna uppfattning grundas i främsta rummet på innebörden av huvudstadgandet i 45 § första stycket lagen om fattigvården att en persons faktiska mantalsskrivningsort och ej, såsom enligt 1871 års fattigvårdsförordning gällde, hans rättsliga mantalsskrivningsort skall med vissa undantag vara bestämmande för förvärv av hemortsrätt. Berörda stadgande har i hög grad förenklat fastställandet av hemortsrätten därigenom att de ofta förut mycket vidlyftiga utredningar angående en persons vistelse i olika kommuner blivit obehövlige. Verkan därav läser hava visat sig ännu tydligare, sedan kammarrätten i plenum den 15 oktober 1931 i ett fattigvårdsmål meddelat utslag, som innebar att kammarrätten ogillade de tendenser till uppluckring av nämnda huvudstadgande, som under det första decenniet efter ikraftträdandet av lagen om fattigvården i rättstillämpningen gjort sig gällande, och gav åt andra stycket av berörda 45 § en restriktiv tolkning. (Kammarrättens årsbok, avd. II årg. 1931, ref. nr 30.) Då bestämmelserna i lagen om fattigvården, jämväl i vad de angå behovet av fattigvård, under årens lopp visat sig lättare att tillämpa än som var fallet med motsvarande bestämmelser i fattigvårdsförordningen och den på desamma uppbyggda, ganska invecklade praxis, torde även detta förhållande i sin mån hava bidragit till minskningen av fattigvårdsprocessernas antal. I samma riktning läser hava verkat — förutom ovanberörda vårdtaxor — jämväl de genom lagen den 11 juni 1926 i förtydligande syfte vidtagna ändringar av bestämmelserna i 55 § lagen om fattigvården i fråga om tiden för anhängiggörande av talan i fattigvårdsmål. Att även ovanberörda sociala lagstiftning verkat minskning av fattigvårdsprocessernas antal anser kammarrätten sannolikt. Däremot ställer sig kammarrätten tveksam inför frågan, huruvida den numera i vissa fall gällande stämpelplikten i fattigvårdsmål haft någon större betydelse för nedbringandet av antalet processer i dessa mål. Det läser, enligt vad kammarrätten erfarit, i själva verket ofta förhålla sig så, att befattningshavare i en fattigvårdsstyrelse föredraga att överklaga ett utslag i kammarrätten trots därmed förenade kostnader framför att taga risken av anmärkningar av fattigvårdsstyrelsens revisorer för bristande tillvaratagande av fattigvårdssamhällets rätt.

På grund av vad ovan anförts får kammarrätten hemställa, att vad i den remitterade berättelsen anförts i fråga om införande av fullföljdsavgift i fattigvårds- och barnavårdsområde icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

I handläggningen av detta ärende, därvid skiljaktig mening ej förekommit, hava deltagit undertecknad, tillförordnad president, kammarrättsrådet Wahlberg, föredragande, extra kammarrättsrådet Björklund, tillförordnade kammarrättsrådet Sivertsson samt adjungerade ledamöterna Hedborg och Hallberg.

Stockholm den 14 januari 1944.

Underdånigst

H. J. NORDENSKJÖLD.

N. J. Bagge.

Bilaga.

Sammanställning angående antalet av kammarrätten under åren 1940—42 avdömda mål enligt fattigvårdslagen (FL) samt om samhällets barnavård och ungdomsskydd (BL) fördelade efter de frågor, vilka däri huvudsakligen varit föremål för tvist.

Hemortsrätt

	1940	1941	1942
FL	109	69	112
BL	21	24	14
Behov av fattigvård enl. 1 § FL	117	90	126
Ersättningsbeloppets storlek			
FL	38	52	57
BL	4	3	17
Enskild persons ersättningsskyldighet			
FL	81	71	100
BL	21	15	19
Hemsändning och kostnader härför			
FL	25	30	31
BL	2	—	—
Vägrad fattigvård eller annan tvist enligt 78 § 1 mom. FL	77	97	78
Landstings ersättningsskyldighet			
FL	16	6	15
BL	—	2	—
Tillämpning av 50 § 2 mom. FL	5	9	3
Tillämpning av 62 § 2 st. BL	—	1	1
Behov av vård enl. 58 § FL	—	18	3
Ersättning av statsmedel			
FL	50	48	280
BL	5	2	4
Diverse			
FL	63	44	56
BL	33	30	26
Summa	667	611	942

Vid undersökningens verkställande har icke medräknats ett fåtal mål, där handlingarna icke varit tillgängliga vid undersökningen och där till följd härav svårighet förelegat att bedöma målets natur.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 133, § 31.

Till Konungen.

Genom remiss den 17 december 1943 har riksräkenskapsverket anbefallts att avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer under § 31 i sin berättelse yttrat angående tillämpningen av förordningen om nöjesskatt. Till åttlydnad härav får riksräkenskapsverket i underdånighet anföra följande.

Revisorerna hava i förevarande paragraf huvudsakligen uppehållit sig vid rådande svårigheter att i praktiken avgöra, huruvida en nöjestillställning är att anse som offentlig, ävensom att bestämma den taxa, efter vilken skatt för en viss nöjestillställning rätteligen bör utgå. Härutöver hava revisorerna särskilt behandlat frågan, huruvida icke nöjesskatt borde utgå jämväl å de s. k. förköpstilläggen å biljetter till teatrar, biografier m. m.

Vad först beträffar de i praktiken uppkommande svårigheterna att avgöra, huruvida en nöjestillställning är att betrakta som enskild eller offentlig, hava revisorerna framhållit, att bestämmelserna härom icke tolkades så strängt, så länge nöjesskatten var en rent kommunal påлага. I varje fall i Stockholm hade man då inskränkt sig till att beskatta hithörande slag av nöjen i de fall, då de annonserats såsom offentliga. Numera ansågos däremot i Stockholm även abonnerade teaterföreställningar och danstillställningar, anordnade av idrottsklubbar och ideella föreningar såsom offentliga tillställningar, för vilka nöjesskatt borde utgå. Det avgörande i sådana fall hade varit, att även andra än medlemmar faktiskt haft tillträde. Den kontroll över nöjestillställnings offentlighet, varom i detta sammanhang kan vara tal, måste givetvis bliva beroende av de lokala myndigheternas åtgöranden. Den av riksräkenskapsverket utövade granskningen har avsett dels en i och för sig välbehörlig granskning av skattens beräkning och redovisning i fråga om faktiskt beskattade nöjestillställningar och dels kontroll över att sådana nöjestillställningar verkligen blivit beskattade, om vars anordnande tidningspressen lämnat upplysning. Ett värdefullt led i den lokala kontrollen över att nöjestillställningar icke obehörigen undandragas beskattning är den skyldighet, som jämlikt 1 § i kungörelsen med tillämpningsföreskrifter till förordningen om nöjesskatt (1940 nr 481) ålagts myndighet, hos vilken anmälan om nöjestillställning i vissa fall skall göras eller tillstånd därtill sökas, att underrätta uppborndsmyndighet och länsstyrelse om skedd anmälan eller lämnat tillstånd. Måhända skulle man — ehuru detta icke ter sig enbart tilltalande — kunna ernå en i allmänhet effektivare kontroll än för närvarande genom att utvidga anmälningsskyldigheten till polismyndighet utöver vad som för närvarande gäller. Riksräkenskapsverket utgår från att revisorerna i detta sammanhang närmast velat påvisa behovet av åtgärder till förhindrande av att nöjesskatteförordningens bestämmelser kringgås därigenom, att tillställningar, till vilka allmänheten i själva verket äger tillträde, givas sken av privata sammankomster. Behov av kontroll i sådant avseende

föreligger utan tvivel, men dess anordnande torde ofta stöta på stora svårigheter. Möjligen syntes det förtjänt att undersökas, huruvida icke alla nöjeställningar i på visst sätt bestämda offentliga lokaler utan vidare borde drabbas av nöjesskatt.

Vad revisorerna anfört därom, att den i 2 § nöjesskatteförordningen intagna uppräknigen av olika slag av nöjeställningar måste anses föråldrad och ofullständig, anser sig riksräkenskapsverket kunna vitsorda. Det inom riksräkenskapsverket föreliggande, hela riket omfattande granskningsmaterialet, lämnar rikliga belägg för de av revisorerna påpekade svårigheterna att med ledning av bestämmelserna i fråga avgöra, efter vilken taxa vissa nöjeställningar rätteligen böra beskattas. En uppräknigen av olika nöjesformer kan givetvis ej bli fullständig. I 1940 års förordning infördes emellertid en bestämmelse om att vad som stadgades i avseende på de särskilt uppräknade slagen av nöjeställningar skulle äga motsvarande tillämpning å andra nöjeställningar, vilka till sin art och sitt syfte voro jämförliga med de i förordningen särskilt uppräknade nöjena. En sådan jämförelse blir likväl ofta högst subjektiv, och det säger sig självt, att anordnare och uppbördsmyndigheter ofta hava olika meningar om efter vilken taxa viss nöjesform närmast skall anses böra beskattas. Även om uppräknigen av olika nöjesformer, vilka skola beskattas efter ena eller andra taxan, icke kan bli fullständig, torde det med hänsyn härtill och till den snabba utvecklingen på förevarande område vara nödvändigt att underkasta densamma en revision. De särskilt uppräknade nöjesformerna, vilka i fråga om övriga nöjen skola tjäna till vägledning för analogier, böra dels avse samtliga ifrågakommande vanligare nöjesformer och dels vara på ett även för menige man fullt begripligt sätt fixerade till sin innebörd. Härutinnan brister det utan tvivel i nu gällande förordning. Överskådligheten försvåras dessutom av att bland de uppräknade förlustelserna upptagas vissa helt antikvade nöjesformer. Som exempel på nöjeställningar, vilka för närvarande bli föremål för oenhetlig beskattning, må nämnas revyforeställningar samt nyårsvakor, s. k. soaréer, nattinéer och liknande foreställningar med blandat underhållningsprogram. Även de numera så populära frågesporttävlingarna hava beskattats efter skilda taxor, t. o. m. inom ett och samma län.

I detta sammanhang bör vidare erinras om de svårigheter, som uppkomma vid beräkningen av nöjesskatt vid tillträde till område, inom vilket olika slag av nöjeställningar förekomma. Denna fråga har nyligen varit föremål för utredning av särskild utredningsman. I proposition nr 350 till 1943 års riksdag har emellertid vederbörande departementschef uttalat, att det syntes tveksamt, huruvida en ändring i beskattningen i detta hänseende borde vidtagas. Då mot den av utredningsmannen ifrågasatta lösningen framförts vissa erinringar och förslaget i vart fall icke utan överarbetning kunde läggas till grund för lagstiftning i ämnet, hade departementschefen icke i då förevarande sammanhang ansett sig beredd att upptaga frågan till behandling. Riksräkenskapsverket vill här endast framhålla, att vid granskningen inom ämbetsverket av redovisningar från folkparker i landsorten kunnat konstateras, att de anordnade nöjeställningarna praktiskt taget utan undantag utgjorts av sammansatta tillställningar, vanligen dans jämte frågesport, sång, »musikalisk underhållning» eller artistuppträdande. Nøjesskatt å inträdesavgifterna har därvid ofta beräknats efter den lägsta taxan. Enligt gällande regler skall, om nöjeställning är sammansatt av delar, som falla under olika taxor, skatten bestämmas efter den del, som är den huvudsakliga. I nyss angivna fall kan det givetvis ofta vara svårt att avgöra, vilken del av tillställningen, som är den huvudsakliga. Bedömandet försvåras av att man icke kan undgå att taga hänsyn till så delikata frågor som upp-

trädande artisters attraktionsvärde och kvalitet. Ett på dylika avgöranden grundat bestämmande av skattesatsen i det enskilda fallet synes om möjligt böra undvikas.

Vad beträffar frågan om de s. k. förköpstillsäggens beskattande, delar riksräkenskapsverket revisorernas uppfattning, att det måste anses rimligt, att nöjesskatten utvidgas till att omfatta jämväl dessa pristillägg. Från allmänhetens sida måste det anses innebära en förmån att genom förköp kunna förvissa sig om biljetter till en teater, biograf eller dylikt, avseende viss föreställning eller platser av visst slag. Denna förmån synes böra beskattas likaväl som det »egentliga» inträdespriset.

I detta sammanhang vill riksräkenskapsverket slutligen ingå på ett med nöjesskatteförordningens tillämpning sammanhängande förhållande, som visserligen ej berörts av riksdagens revisorer men som ämbetsverket finner vara av vikt. Jämlikt 11 § förordningen om nöjesskatt må länsstyrelsen, om nöjestillställning äger rum uteslutande för välgörande eller allmännyttigt ändamål, när kommunen det tillstyrkt, medgiva befrielse från nöjesskatten eller skattebeloppets användande för det ändamål, till vars främjande tillställningen anordnats. Lämnas ej sådant medgivande av länsstyrelsen eller är fråga om nöjestillställning av annat slag, må kommunen, när skäl därtill äro, medgiva, att den kommunen tillkommande andelen av skatten återbetalas att användas på sätt i första stycket sägs. Vad beträffar den länsstyrelserna sålunda medgivna rätten, har riksräkenskapsverket kunnat konstatera en högst ojämn tillämpning. Det förekommer sålunda, att en länsstyrelse regelmässigt lämnar medgivande av nyss angiven innebörd, där en annan länsstyrelse konsekvent vägrar att göra detta. Det har vidare iakttagits, att medgivanden lämnats även efter det regeringsrätten avslagit besvär över att annan länsstyrelse vägrat medgiva skattebeloppets användande för det ändamål, till vars främjande tillställning anordnats, oaktat omständigheterna synbarligen varit helt jämförliga. Någon kontroll från riksräkenskapsverkets sida har härvidlag icke förutsatts, och det synes ovissst, huruvida den vanliga anmärkningsvägen kan anlitas till rättelses vinnande i förekommande fall. Emellertid torde en övervakning från riksräkenskapsverkets sida böra åvägbringas, och länsstyrelserna böra till möjliggörande härav åläggas att fortlöpande till riksräkenskapsverket redovisa för samtliga godkända ansökningar. Vad så beträffar kommunernas längre gående rätt att avstå från sin del av nöjesskatten, vill riksräkenskapsverket ifrågasätta, huruvida verkligen skäl för en sådan ordning rätteligen kunna anses föreligga. Enligt förordningen om nöjesskatt äger vidare kommun att åt uppborgsmyndigheten eller annan kommunal nämnd eller styrelse uppdraga att å kommunens vägnar besluta i alla hithörande frågor. Emellertid lär detta icke gälla efterskänkande i form av återbetalning under sådana förhållanden, att i realiteten ett anslag från kommunens sida föreligger. Till stöd för denna uppfattning kan åberopas ett regeringsrättens utslag från år 1922, ref. 18. Likväl har det veterligen på många håll förekommit, att efterskänkande av den kommunala skatteandelen skett utan prövning från kommunens sida och detta ofta i avseende på betydande belopp. Från kommunalt håll torde man i allmänhet hava visat långt större frikostighet än vad från statens sida kunnat ifrågakomma, även om här och var en åtstramning numera kunnat förmärkas i anslutning till de statliga myndigheternas snävare praxis. Enligt riksräkenskapsverkets mening bör prövningen av här avsedda ansökningar i sista hand ske genom länsstyrelsens försorg. För kommunen står ju alltid den utvägen öppen att genom anslag befrämja olika lokala intressen. Genom ett sådant förfarande skulle en ur många synpunkter motiverad fastare ordning på detta område åvägbringas.

Riksräkenskapsverket får i anslutning till vad ovan anförts tillstyrka, att

nöjesskatteförordningen blir föremål för en översyn. Sedan nu några års erfaren vunnits av nöjesskatten i dess nuvarande form av blandad statlig och kommunal skatt, torde det vara naturligt att så sker.

Därvid bör till en början en av utvecklingen betingad överarbetning ske av den till grund för taxebestämningen liggande uppräknings av olika nöjesformer, vilken i huvudsakligen oförändrat skick härrör från 1919 års förordning om nöjesskatt. Härvid bör om möjligt tillses, att olika nöjesformer definieras så, att vid tillämpningen mindre utrymme än vad fallet är för närvarande lämnas åt subjektiva synpunkter från nöjesanordnarens sida. Riksräkenskapsverket förutsätter även, att vissa justeringar i taxindelningen kunna visa sig motiverade. Åtgärder för en förbättrad kontroll över skattskyldighetens utgörande i allmänhet synas även böra övervägas, framför allt åtgärder till förhindrande av att skattskyldigheten avsiktligt kringgås. Beskattningen av sammansatta nöjestillställningar torde böra ägnas särskild uppmärksamhet. Av det i riksräkenskapsverket samlade granskningsmaterialet framgår, att beskattningen för närvarande sker ytterst ojämnt. Att förordningen i vissa avseenden är svårtillämpad synes uppenbart och bestyrkes av det förhållandet, att länsstyrelserna ofta göra ingående utredningar angående vilken taxa, som i det enskilda fallet rätteligen hade bort tillämpas. Kostnadssynpunkten måste här beaktas, alldenstund dessa utredningar ofta avse obetydliga skattebelopp. Riksräkenskapsverket vill för sin del föreslå, att förordningen förses med särskilda anvisningar till underlättande av en riktig tillämpning.

Riksräkenskapsverket får vidare förorda, att förköpstillsätt på biljetter av olika slag inräknas i biljettpriiset och bliva föremål för beskattning.

Enligt riksräkenskapsverkets mening tala slutligen starka skäl för att kommuns rätt att avstå från nöjesskatt annorledes än i samband med den statliga andelens efterskänkande upphäves och att befogenheten att lämna medgivande av detta slag samlas hos länsstyrelsen. Åtgärder böra vidtagas för kontroll över att länsstyrelserna vid utövandet av sådan rätt tillämpa en likformig praxis.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, byråchefen Arvidsson deltagit.

Stockholm den 19 januari 1944.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

BERTIL EHNBOM.

Överståthållarämbetets

ytrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 133, § 31.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 17 december 1943 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt överståthållarämbetet att avgiva utlåtande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats angående — — — tillämpningen av förordningen om nöjesskatt (§ 31).

Vidkommande härefter de spörsmål rörande tillämpningen av förordningen om nöjesskatt, vilka av riksdagens revisorer upptagits till behandling, får överståthållarämbetet, under hänvisning till vad uppboråsintendenten häröfver anför, vitsorda behovet av att sagda spörsmål göras till föremål för vidare utredning.

Stockholm den 20 januari 1944.

Underdånigst

TORSTEN NOTHIN.

G. SANDSTRÖM.

Bilaga 1.

Till överståthållarämbetet.

Beträffande därefter revisorernas synpunkter på tillämpningen av nöjesskatteförordningen synes otvivelaktigt vad därom anförts värt beaktande.

Ehuru den nu gällande nöjesskatteförordningen är av så sent datum som den 14 juni 1940, giver den i sin nuvarande form icke ett klart uttryck åt vilka nöjesarter, som skola beskattas, måhända i huvudsak beroende därpå, att den tidigare förordningens bestämmelser inflöto i stort sett oförändrade. Erfarenheterna under den tid, som förflutit sedan förordningen trädde i kraft, eller den 1 juli 1940, har klart och tydligt visat, vilka betydande svårigheter allt som oftast föreligga i nu berört hänseende. Revisorerna påvisa i detta sammanhang vissa föråldrade nöjesformer, vilka otvivelaktigt skulle kunna hänföras till mom. h d. v. s. marknads- och tivolinöjen, under det att begreppet »revy» icke alls förekommer i paragrafen. Enligt vedertagen praxis har revyer i den mån dessa varit att hänföra till teaterföreställningar, hittills beskattats efter Taxa I. Emellertid hava d. s. k. revyerna numera merendels förändrat karaktär och bestå oftast av sinsemellan fullständigt fristående nummer; de allmänt förekommande revyerna torde närmast vara att jämföras med varieté eller kabaret i dessas nuvarande form. Att åvägabringa en rättvis och riktig nöjesbeskattning av de s. k. revyerna har med nuvarande bestämmelser varit ogörligt. Ett av vederbörande anordnare och även andra ständigt åberopat och vantolkat uttalande av departementschefen i samband med lagens tillkomst har härvidlag även spelat en stor roll. Men då det förmodligen aldrig varit lagstiftarens mening att en revyföreställning, bestående av en rad olikartade nummer, sketcher och typiska varieténummer, skulle likställas med »dramatisk eller litterär föreställning», vore det önskvärdt att i samband med en eventuell revision av nöjesskatteförordningen detta spörsmål bleve föremål för en allsidig utredning, och klara bestämmelser blevo utfärdade.

I detta sammanhang må erinras, hurusom de nuvarande oklara bestämmelserna under senare år i några uppmärksammade fall möjliggjort en uppenbart oriktig och orimlig beskattning av dessa nöjesformer, varigenom betydande belopp undandragits det allmänna.

En fullständigare och bättre beskrivning av de enligt § 2 beskattningsbara nöjestillställningarna vore helt visst önskvärd till underlättande av rubriceringen av en nöjestillställning och skulle tjäna syftet att få till stånd en förnuftigare och rättvisare tillämpning.

En förutsättning för att nöjesskatteförordningen skall anses tillämplig är att tillställningen är offentlig.

Som av revisorernas berättelse framgår, föreligger merendels betydande svårigheter att med tillämpning av nöjesskatteförordningens bestämmelser avgöra, huruvida en tillställning är att anse såsom offentlig eller enskild. Utvecklingen på detta område har under de senaste åren varit synnerligen anmärkningsvärd och gjort att frågan om en tillställning är offentlig eller icke blivit allt svårare att bedöma för uppbördsmyndigheten. Det har nämligen blivit allt vanligare att föreningar, klubbar, fackorganisationer och liknande sammanslutningar å teatrar, biografier och andra offentliga lokaler anordna s. k. abonnemangstillställningar i syfte att undgå nöjesskatten och därigenom bereda sina medlemmar tillfälle bevista nöjestillställningar till billigare kostnad. I åtskilliga fall har medlemsantalet kunnat räknas i fem- eller sexsiffriga tal. Då därjämte varje medlem haft möjlighet medtaga anhöriga, vänner och bekanta blir tillställningens karaktär av enskild ganska illusorisk. Sättet för distributionen av biljetter och villkoren i övrigt för tillträdet till föreställningarna äro av den beskaffenheten att det blir praktiskt taget omöjligt för uppbördsmyndigheten att med vanliga medel utöva en effektiv kontroll.

Såsom exempel på denna form av nöjestillställningar må nämnas vissa tillställningar å Medborgarhuset. Där förekomma flera gånger i veckan »enskilda» danstillställningar eller förevisning av o censurerad film, anordnade av olika föreningar och klubbar. Av polisrapporterna rörande dessa tillställningar har framgått, att biljetter försålts till eller tillträde medgivits även för andra än medlemmar. Ur en sådan rapport från poliskommissariaten i 8:e distriktet här i staden förtjänar följande återgivas:

»Enligt min uppfattning är uppvisandet av medlemskort av vad slag de vara må icke någon garanti för att endast medlemmar i vederbörande klubb eller sammanslutning vinna tillträde till förevisningar varom här är fråga.

I detta sammanhang anser jag icke kunna underlåta att anföra, att de s. k. enskilda förevisningarna av o censurerade filmer enligt min uppfattning äro på väg att fullständigt urarta. Ett stort antal klubbar och föreningar, därav en del med mycket stort medlemsantal, anordna för sina medlemmar förevisningar av o censurerad film. Med den omfattning, som klubb- och föreningsverksamheten numera har, och det väl ej finnes många personer, som icke äro medlemmar i någon klubb eller förening, torde väl, om det fortsattes på samma sätt, efter någon tid större delen av Stockholms befolkning kunnat övervara någon förevisning av dylik film. Under sådana förhållanden torde väl bestämmelserna angående filmcensur i det närmaste helt sättas ur funktion samt respekten för lagstiftningen i berörda hänseende undergrävas. Det torde även vara fullt tydligt, att förevisningarna av o censurerad film anordnas såsom s. k. enskilda förevisningar för att gällande bestämmelser på området skall kunna kringgå. Härigenom undandrages även i många fall skattemyndigheten betydande belopp i form av nöjesskatt.»

Liknande tillställningar förekomma i stor utsträckning å de olika teatrarna och i Blå Hallen i Stadshuset.

Vid bedömandet av frågan om tillställningar av offentlig eller enskild natur har uppbördsmyndigheten att hålla sig till bestämmelserna i 4 § nöjesskatteförordningen, som anknyta till motsvarande bestämmelser i KF den 10 juni 1932 (nr 200) angående utsträckt tillämpning av vissa bestämmelser i § 13 ordningsstadgan för rikets städer samt KK den 17 juni 1938 (nr 286) om tillägg till § 13 ordningsstadgan för rikets städer. Bestämmelserna i förenämnda 4 § lämna emellertid föga ledning i fråga om ovanberörda abonnemangstillställningar och liknande mera svårbedömbara och svårkontrollerade

tillställningar. Ett förtydligande — därest ett sådant överhuvud är möjligt — av här antydda spørsmål, vore helt säkert av största värde för såväl upp-
bördsmyndigheten, som för det allmänna.

Vad därefter rörer frågan om förköpstilläggen å vissa biljettpriser, innebär detta i en del fall otvivelaktigt en förtäckt prisförhöjning, och synes på den grund intet vara att erinra mot att nöjesskatt utgår jämväl därå.

Visserligen har från biografägarhåll anförts, att en utsträckt förköpsrätt föranleder ökade försäljningskostnader, vilket alltså skulle motivera en särskild avgift. Att ställa dessa kostnader i en särställning gentemot övriga omkostnader synes emellertid principiellt oriktigt. Det ur skattesynpunkt riktigaste vore otvivelaktigt att inräkna förköpet i biljettpriset och beräkna nöjesskatten på det totala biljettpriset. Några tekniska hinder för en dylik åtgärd torde icke föreligga och ej heller torde anordningen ur kontrollsynpunkt erbjuda några oöverkomliga svårigheter. Å de kassarapporter, vilka numera biläggas den uppgift å nöjesskatt, som varje vecka inkommer från teatrar och biografier, finnes i allmänhet plats reserverad för den förköps-
summa, som belöper sig på varje föreställning. Vederbörande anordnare av nöjestillställning kunna lämpligen åläggas att alltid uppgiva detta belopp och att särskilt utmärka förköpspriset å biljetterna.

Stockholm i skatteverket, uppbořdsavdelningen den 19 januari 1944.

Alarik Lundberg.

Generaltullstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 137, § 32.

Till Konungen.

Genom remiss den 17 december 1943 har Kungl. Maj:t anbefallt general-
tullstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad i riksdagens senast för-
samlade revisorers berättelse yttrats angående angivares andel i böter m. m.
enligt 1916 års förordning om straff för olovlig varuutförsel.

Till åtlydnad härav får generaltullstyrelsen, med remissaktens återställan-
de, anföra följande.

Vid utfärdande av förordningen den 3 mars 1916 (nr 49) om straff för
olovlig varuutförsel m. m. gällde tullstadgan den 1 juli 1904 (nr 35), i vil-
ken stadgades straff för olovlig varuinförsel samt förverkande av olovligen
införd gods och vissa forslingsredskap. Enligt § 169 nämnda stadga skulle
böter m. m. för olovlig varuinförsel fördelas med tre fjärdedelar till besla-
garen och en fjärdedel till kronan. Förutom tulltjänstemän kunde jämväl
andra tjänstemän samt även enskilda personer komma i åtnjutande av be-
slagarandel. Enligt § 138 mom. 1 i 1904 års tullstadga var nämligen den, ge-
nom vilkens angivning eller åtgärd olovlig varuinförsel eller försök därtill
upptäcktes, att anse såsom beslagare.

Genom 19 § i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varu-
införsel, jämförd med 9 § samma lag, avskaffades enskild angivares andel i
böter m. m. men bibehölls med vissa ändringar rätten till beslagarandel för
tulltjänstemän, polismän och lotstjänstemän. Översteg beslagarandel 500 kro-
nor av böternas belopp och 500 kronor av den förverkade egendomens värde,

skulle överskjutande belopp ställas till generaltullstyrelsens förfogande för att användas till uppmuntran av tulltjänstemän och polismän, som ådagalagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig varuinförsel, eller till särskilda åtgärder för motverkande av olovlig varuinförsel. Enligt liknande grunder, dock med vissa ändringar i fråga om andelarnas storlek, skulle beslagarandelar utgå enligt 23 §, jämförd med 15 § 1 mom. i lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin i dess ursprungliga lydelse. Nämda bestämmelser i 1923 och 1924 års lagar ändrades genom lagarna den 10 juni 1938 (nr 264 och 267), genom vilka lagar beslagarandelarna vid olovlig varuinförsel helt avskaffades och meddelades bestämmelser av innebörd, att vad som motsvarade dessa andelar skulle ställas till generaltullstyrelsens förfogande för ovanberörda ändamål.

De föreskrifter, som i 7 § av gällande förordning om straff för olovlig varuinförsel m. m. givits angående fördelningen av böter etc., stå i mindre god överensstämmelse med nuvarande lagstiftning angående olovlig varuinförsel och avvika vidare från motsvarande föreskrifter i vissa författningar angående utförselbud eller begränsningar i rätten att utföra varor från riket. I åtskilliga numera icke gällande författningar angående utförselbud, vilka utfärdats efter förra världskrigets slut men före år 1939, har visserligen — liksom ock i den i revisorernas berättelse avsedda kungörelsen den 19 december 1930 (nr 437), genom vilken utförselbud stadgats för krigsmateriel — i fråga om bland annat fördelning av böter m. m. hänvisning skett till 1916 års förordning. Emellertid har i flera författningar, som fortfarande gälla, däribland kungörelsen den 16 september 1933 (nr 559) med vissa bestämmelser angående narkotiska ämnen och beredningar, föreskrivits, att böter ävensom behållna beloppet för förbrutet gods skola tillfalla kronan.

Enär enligt såväl 1923 års varuinförsellag och 1924 års spritinförsellag som vissa författningar angående utförsel av varor andelar i böter och värdet av förverkat gods icke utgå till åklagare, beslagare eller angivare, borde egentligen i konsekvens härmed indragning även ske av icke blott angivarandelarna utan även åklagarandelarna enligt 1916 års varuinförsel förordning. Att i samband därmed föreskriva om avsättande av vissa andelar till en särskild fond för gratifikation m. m. på liknande sätt, som stadgats i 1923 och 1924 års lagar, torde visserligen kunna ifrågasättas. Vissa skäl, däribland den begränsade tid, varunder en dylik anordning skulle bli av praktisk betydelse, tala emellertid mot införande av bestämmelser i sådant avseende. Skulle framdeles undantagsvis uppstå behov av medel till bestridande av kostnad för särskilda åtgärder för beivrande av olovlig varuinförsel och sådan kostnad icke kunna utgå från redan förefintligt anslag, förutsätter styrelsen, att särskilda medel kunna beviljas för ändamålet. Styrelsen får härvid erinra, dels att å riksstaten under sjunde huvudtiteln tidigare varit uppfört ett anslag till särskilda åtgärder till bekämpande genom tullverkets försorg av olovlig införsel av spritdrycker m. m., dels ock att Kungl. Maj:t genom brev den 13 maj 1937 angående tullverkets stater för budgetåret 1937/38 förklarar, med tillämpning tills vidare från och med nämnda budgetår, att av delposten till grundavlönningar m. m. till övrig icke-ordinarie personal finge till ett belopp av sammanlagt 1 000 kronor för år räknat bestridas gratifikation åt kronolots- och kanalpersonal.

Därest emellertid hinder skulle möta att indraga åklagarandelarna enligt 1916 års förordning, föreslår styrelsen sådan ändring av 7 § samma förordning, att angivarandelen avskaffas och att tillika stadgas, att, där särskild angivare finnes, åklagarens andel av böter samt av behållna försäljningssumman eller

i stället utgivna värdet av förbrutet gods och forslingsredskap skall utgöra allenast en tredjedel och att återstoden skall tillfalla kronan.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknad tjänstför rättande generaltulldirektör, deltagit byråcheferna Hilding, Sandquist, Linders, föredragande, och Lindberg samt tillförordnade byråchefen Olenius.

Stockholm den 18 januari 1944.

Underdånigst

Under generaltulldirektörens frånvaro:

TUWE JANSSON.

Anders Appeltofft.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 140, § 33.

U n d e r d å n i g t u t l å t a n d e .

Med hänsyn till vad revisorerna anfört och uttalat finner jämväl statskontoret påkallat, att frågan om frökontrollanstaltens finansiering och organisation upptages till övervägande. Såsom av handlingarna framgår har en allmän översyn av de taxor, som olika statliga institutioner tillämpa vid utförandet av provningar, undersökningar och andra arbeten, påbörjats i anslutning till budgetarbetet år 1941 men sedermera avbrutits i anledning av vidtagna åtgärder för stabilisering av pris- och lönenivån. Det lär kunna antagas, att arbetet med denna översyn återupptages, så snart förutsättningar för genomförandet av en taxerevision anses vara för handen, samt att därvid även grunderna för frökontrollanstaltens taxor bliva föremål för omprövning.

Beträffande möjligheterna att genom organisatoriska förändringar nedbringa anstaltens utgifter ifrågasätter statskontoret, om icke en undersökning i detta hänseende lämpligen bör uppdragas åt statens organisationsnämnd. Spörsmålet, huruvida verksamhetens långt drivna centralisering till Stockholm innebär en ändamålsenlig och praktisk anordning, bör självfallet utredas, innan frågan om nybyggnad för anstalten upptages till avgörande.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, deltagit statskommisarien Johnsson.

Stockholm den 10 januari 1944.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

JOHN W. EDBERG.

L. Lundh.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 140, § 33.

U n d e r d å n i g t u t l å t a n d e .

Under erinran att Kungl. Maj:t genom beslut den 17 december 1943 uppdragit åt lantbruksstyrelsen att verkställa utredning rörande organisationen av den statliga och statsunderstödda frökontrollverksamheten får riksräkenskapsverket förorda, att frågan om höjning av nu gällande taxor i samband därmed upptages till prövning.

I detta ärendes handläggning har, förutom undertecknade, tillförordnade byråchefen Faxelius deltagit.

Stockholm den 11 januari 1944.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

ARVID STENSTRÖM.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 140, § 33.

T i l l K o n u n g e n .

Genom remiss har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att efter hörande av statens centrala frökontrollanstalt avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 33 av sin berättelse anfört rörande statens centrala frökontrollanstalt och dess verksamhet.

Med överlämnande av ett från statens centrala frökontrollanstalt infordrat yttrande i ämnet får lantbruksstyrelsen anföra följande.

Genom beslut den 17 december 1943 har Kungl. Maj:t uppdragit åt lantbruksstyrelsen att enligt chefens för jordbruksdepartementet närmare bestämmande verkställa utredning rörande organisationen av den statliga och statsunderstödda frökontrollverksamheten i syfte att möjliggöra ett effektivare utnyttjande av de lokala frökontrollanstalterna samt att därefter till Kungl. Maj:t inkomma med förslag rörande de ändringar i sagda organisation, som kunna befinnas erforderliga.

Vid ifrågavarande utredning torde de utav revisorerna berörda förhållandena komma att bliva föremål för närmare undersökning. Med hänsyn härtill finner sig lantbruksstyrelsen icke böra i detta sammanhang närmare ingå på de av revisorerna framförda anmärkningarna mot centrala frökontrollanstaltens organisation. Då utredning härom sålunda redan anbefallts av Kungl. Maj:t, finner styrelsen det av riksdagens revisorer gjorda uttalandet rörande anstalten och dess verksamhet icke böra föranleda någon vidare åtgärd.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan samt byråcheferna Bjurstedt och Granström.

Stockholm den 17 januari 1944.

Underdånigst

H. SYLVAN.

ADOLF GRANSTRÖM.

Bilaga.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Sedan kungl. lantbruksstyrelsen i remiss av den 23 december 1943 anmodat statens centrala frökontrollanstalt att avgiva yttrande över av riksdagens revisorer gjorda uttalanden rörande anstalten, får centrala frökontrollanstalten härmed anföra följande.

Inledningsvis anser sig anstalten i korthet böra beröra det svenska frökontrollväsendets uppkomst och utveckling. Den första frökontrollanstalten i vårt land inrättades år 1876 av Hallands läns hushållningssällskap och under det därpå följande decenniet tillkommo på hushållningssällskapens initiativ ett stort antal dylika anstalter i landets olika delar. Detta system med ett flertal självständiga och jämställda frökontrollanstalter visade sig snart otillfredsställande och redan år 1890 påtalade den samma år inrättade kungl. lantbruksstyrelsen i underdånig skrivelse olägenheterna härav. Detta påpekande ledde ej till någon ändring lika litet som de olika förslag rörande frökontrollens centralisering, som under de följande decennierna framlades av kungl. lantbruksstyrelsen. Det var först under hösten 1919, och våren 1920, som olika institutioner gjorde underdåniga framställningar om nödvändigheten av en omorganisation av landets frökontrollväsende. Så framhöll Sveriges utsädesförening »att den svenska utsädeshandeln inom landet saknade det fasta underlag för sina affärer, som en fullt kompetent och pålitlig frökontroll kunde erbjuda». Sveriges allmänna lantbrukssällskap anförde »att en genomgripande förändring krävdes, om den svenska frökontrollen skulle kunna motsvara tidens krav och tillnärmelsevis nå upp till den ståndpunkt, som frökontrollen erhållit i andra länder. Svensk frökontrolls analys godkändes icke vid den internationella handeln. För vår export av utsädesvaror vore det en livsfråga, att det funnes en svensk frökontrollanstalt med så stor auktoritet att försäljningsavtal med utlandet kunde träffas på basis av dessa analyser. Icke en enda av de svenska anstalterna vore kompetent att utföra sortrenhetsanalyser». Sveriges fröodlareförbund framhöll, att omorganisationen av frökontrollväsendet »måste resultera i en institution med sådan vederhäftighet, att svensk frökontroll bleve utslagsgivande i alla tvistefrågor och att dess analysresultat godtoges såväl inom som utom landet». Med anledning av dessa och liknande framställningar uppdrog Kungl. Maj:t den 29 juni 1921 åt kungl. lantbruksstyrelsen att verkställa utredning rörande frökontrollens framtida ordnande. Den 22 maj 1922 framlade nämnda styrelse sitt betänkande med förslag till omorganisation av frökontrollverksamheten, vilket förslag bl. a. innebar inrättandet av en statens egen anstalt, statens centrala frökontrollanstalt, och indragandet av ett flertal lokala

anstalter. 1924 års riksdag beslöt i huvudsak i enlighet med kungl. lantbruksstyrelsens förslag.

Den 1 januari 1925 trädde den nya statsanstalten i verksamhet och vid denna tidpunkt funnos 14 statsundersödda lokala frökontrollanstalter, men har sedermera genom kungl. lantbruksstyrelsens medverkan statsunderstödet indragits för 8 av dessa, vilka blivit nedlagda, varjämte en av dem, den till Lund förlagda, ombildats till en till Alnarp förlagd filial av centrala frökontrollanstalten.

Centrala frökontrollanstaltens första uppgift var att omedelbart organisera frökontrollarbetena på ett sådant sätt, att undersökningarna genom anlåtande av bästa möjliga sakkunskap och med användande av den mest moderna apparatur vare sig det gällde laboratoriekontroll eller fältkontroll utfördes på ett så sakkunnigt, samvetsgrant och grundligt sätt, att resultaten i fråga om alla utsådens värdebestämmande egenskaper blevo fullt tillförlitligt fastställda. Efter den slentrian som tidigare varit rådande inom svensk frökontroll var detta ingen lätt sak, men trots de invändningar som till att börja med gjordes mot anstaltens rationaliseringssträvanden t. ex. bland annat rörande bedömningen av de värdelösa abnorma groddarna, vilka tidigare räknats såsom fullgoda, lyckades dock anstalten fullfölja sina en gång utstakade riktlinjer och torde väl nu vara allmänt erkänt, att anstaltens analysmetoder varit riktiga och därmed till gagn för växtodling och utsädeshandel. Centrala frökontrollanstalten har också alltmer och mer genomfört en verklig rationalisering av statsplomberingen genom att denna i allt större utsträckning kombinerats med fältkontroll och därigenom med mer eller mindre långtgående garanti för saluförda utsädesvarors sortäktighet. Den svenska statsplomberingen i sin nuvarande form saknar motstycke i något annat land. Vidare har anstalten jämte mycket annat upptagit en ordnad kontroll över utsädespotatis, en åtgärd som tvivelsutan bidragit till att föra potatisodlingen in på mera rationella vägar. I allt som allt torde med fullt fog kunna sägas, att centrala frökontrollanstalten mer än väl förverkligat de uppgifter, för vilkas genomförande den inrättades. Vårt land har härigenom fått en verkligt stabil och rationell frökontroll. Men även utomlands har den vunnit fullt beaktande och under årens lopp har ett stort antal fackmän från snart sagt jordens alla länder besökt anstalten. Den har också i icke ringa grad medverkat vid utarbetande av de internationella regler för frökontroll, som antogs vid internationella frökontrollkongressen år 1931, och som nu utgöra rättsnötet för analysering i alla länder vid internationell utsädeshandel. Utlandets uppskattning av svensk frökontroll torde även framgå av att år 1934 förlades en internationell kongress till Stockholm och år 1937 utsågs anstaltens föreståndare till president i den internationella frökontrollföreningen, Association Internationale d'Essais de Semences, vars medlemmar utgöres av ett 30-tal inom- och utomeuropeiska stater.

Riksdagens revisorer hava påtalat, att kostnaderna för anstaltens verksamhet äro alltför höga, då det vid anstaltens inrättande förutsattes att dess utgifter skulle täckas av inkomsterna. Kungl. Maj:t anbefalldes också kungl. lantbruksstyrelsen den 31 december 1924 att avväga taxorna så att inkomsterna så vitt möjligt täckte utgifterna för verksamheten. Nämnda styrelse hade då vid sina beräkningar endast att hålla sig till de erfarenheter i föreliggande avseende, som vunnits vid den föregående organisationens ofta slentriamässigt utförda och förenklade analyser. När vid centrala frökontrollanstaltens tillkomst analyserna blevo ett tidsödande precisionsarbete och då en hel del nya undersökningar tillkommo, rörande vilkas kostnader man ej hade någon erfarenhet såsom t. ex. de besvärliga och tidsödande bestämningarna av alla frövarors ogräshalt i antal per kilogram, de likaledes besvärliga och tids-

ödande fusariumbestämningarna m. m., är det ju självfallet, att den första taxan blev för låg. Höjningarna av densamma hava sedermera vid olika tillfällen vidtagits, men det bör bestämt och med skärpa framhållas, att taxorna icke kunna sättas så att anstaltens samtliga utgifter bliva täckta, ty man får ej förglömma, att centrala frökontrollen icke endast såsom lokala anstalter utför det vanliga rutinarbetet utan dessutom i icke ringa utsträckning måste verkställa en hel del analyser och andra tidsödande arbeten för att alltjämt förbättra och utveckla arbetsmetoderna. Dylika arbeten äro oundvikliga, enär kontrollen eljest bleve alltför fastlåst utan några som helst utvecklingsmöjligheter. Vidare har anstalten att för *halv* taxa utföra alla analyser för jordbrukare, utsädesutställningar och statliga institutioner. Alla analyser för tillsynen av frölagens efterlevnad skola enligt Kungl. Maj:ts beslut verkställas av anstalten och endast för en mindre del av dessa erhålles någon ersättning. Vidare kan man icke rimligtvis begära, att lönerna för de tjänstemän, som företräda den teknisk-vetenskapliga sakkunskapen och vilka måste finnas vid statens högsta kontrollmyndighet, skola täckas genom inkomster av verksamheten. Revisorerna hava påtalat, att statens kostnader för anstalten under senare år alltjämt stegrats, men de hava därvid icke sett denna stegring mot bakgrunden av den ökade omfattningen av anstaltens verksamhet. Det riktigaste är givetvis dock att ställa inkomsterna i relation till utgifterna. Det torde därför på goda grunder kunna sägas, att den ekonomiska ställningen under senare år förbättrats, ty utgifterna hava under budgetåren 1938/39—1942/43 täckts av inkomsterna i följande utsträckning:

1938/39	52,3 %
1939/40	48,2 %
1940/41	54,2 %
1941/42	60,9 %
1942/43	66,2 %

Som synes, visar alltså det senaste budgetåret det gynnsammaste ekonomiska resultatet, oaktat avlöningarna till personalen under kristiden på grund av höjningar av olika slag varit högre än tidigare. I detta sammanhang torde vara anledning omnämna, att dansk statsfrökontrollanstalt, den enda anstalten i sitt slag i Danmark, under budgetåret 1941/1942 blott täckte 67 % av sina utgifter genom inflytande inkomster, oaktat taxorna i detta land äro högre än de svenska. Givetvis kunna vissa justeringar av taxorna företagas men detta måste ske med stor försiktighet, ty man måste betänka att varje taxehöjning medför ökade utgifter för jordbruket. I stort sett torde man väl kunna säga, att statens utgifter för centrala frökontrollanstalten äro av rent bagatellartad natur i förhållande till den ekonomiska vinst, som tillföres jordbruket genom användandet av en verkligt kontrollerad vara av växtodlingens viktigaste produktionsfaktor.

Revisorerna hava vidare anmärkt på att ersättningen för övertidsarbete från budgetåret 1938/39 till budgetåret 1942/43 nära 3-dubblats. Detta är ej alls märkvärdigt, ty under det förstnämnda året uppgick den personal, som hade rättighet erhålla dylik ersättning, till 48, under det sistnämnda året däremot till 80, och vidare var under den tid, januari—mars, då övertidsarbete i största utsträckning måste förekomma, provantalet i förra fallet 12 797, i senare fallet 34 812. Vid en anstalt av så säsongbetonad karaktär som centrala frökontrollanstalten är övertidsarbete oundvikligt, även om detsamma i någon mån skulle kunna minskas genom tillgång på större lokalutrymmen. Av ungefär samma anledning hava naturligtvis timavlöningarna stegrats.

Revisorerna föreslå i första hand, att höjning av taxorna företages. Visserligen skulle detta i viss utsträckning kunna ske, dock icke, som först fram-

hållits, i sådan grad att anstalten bliver helt självförsörjande. En ändring av taxorna bör emellertid ej genomföras nu mitt under försäljningssäsongen, utan bör saken i god tid övervägas och förberedas före nästkommande budgetår, kanske lämpligast i samband med den utredning, som Kungl. Maj:t på grund av 1941 års riksdags beslut anbefallt kungl. lantbruksstyrelsen att verkställa beträffande ökad kontroll över saluförda utsädesvaror.

Revisorerna ifrågasätta »hurvida verksamhetens långt drivna centralisering till Stockholm innebär en fullt ändamålsenlig och praktisk anordning. I första hand bör därför undersökas, huruvida anstaltens filial i Skåne skulle kunna utnyttjas i högre grad än vad hittills skett. Vidare bör tagas under övervägande, om icke en överflyttning av vissa undersökningar till befintliga lokala frökontrollanstalter bör kunna ske.» Detta är ett synnerligen märkligt uttalande, då man ser detsamma mot bakgrunden av att kungl. lantbruksstyrelsen under en lång följd av år arbetade för en centralisering och först lyckades uppnå detta mål genom centrala frökontrollanstaltens inrättande och genom indragning av ett flertal lokala anstalter. För att ett lands frökontroll skall kunna vara till verklig nytta för landets utsädesförsäljning, måste densamma i största möjliga utsträckning vara centraliserad, ty endast på så sätt är det möjligt att erhålla fullt tillförlitliga och samstämmiga resultat. Det är nämligen av största vikt, att den centrala anstalten har tillfälle att analysera prov från större delen av landet för att kunna överskåda behövligheten av att framkomma med förslag till erforderliga, tillfälliga ändringar av gällande plomberingsfordringar och normalt. Det är likaledes av stor betydelse att statsanstalten har möjlighet att utföra tillräckligt många analyser av samtliga fröslag för att därigenom få den erfarenhet, som är nödvändig för att anstalten skall kunna vara verkligt försklassig. Endast en stor, allt omfattande anstalt med den väsentliga delen av sin personal samlad på en plats kan skaffa sig en sådan erfarenhet och uppnå en sådan skicklighet i arbetet, som är absolut nödvändig. Endast med tillräckligt omfattande analysarbete och en tillräckligt stor personal kan man för varje enskild arbetsuppgift skapa verkliga experter, en sak som i ett fall som detta måste vara av oerhört stor betydelse. Skulle någon mera avsevärd del av undersökningarna överföras till de lokala anstalterna, skulle nämnda fördel omintetgöras och en stor del av det arbete, som nu under snart 20 års tid nedlagts på att få fram en förstklassig personal, äventyras. Ett överförande av en hel del undersökningar på de lokala anstalterna är alltså av anförda skäl synnerligen betänkligt, men det är också betänkligt i så avseende, att dessa icke besitta och omöjligt kunna besitta en sådan sakkunskap, som måste vara företrädd vid centrala frökontrollanstalten. Revisorerna hava påpekat, att de lokala anstalternas utgifter mer än väl täckas av inkomsterna. Detta är ej alls märkvärdigt, då de dels i förhållande till antalet analyserade prov utföra en proportionsvis mera omfattande statsplombering än centrala frökontrollanstalten och dels verkställa enbart rutinarbete och detta i fråga om de lättare analyserade växtslagen huvudsakligast strå- och trindsäd samt klöver och timotej, under det att centrala frökontrollanstalten har att utföra en mängd analyser av svåranalyserade fröslag såsom lättare gräsfröslag, rotfrukts-, köks- och prydnadsväxter m. fl. för att nu ej nämna alla av fältkontrollen verkställda undersökningar rörande sortrenhet, sort- och stamäktighet ävensom fältbesiktningar över hela landet. Anstalten är emellertid av den bestämda uppfattningen, att det svenska frökontrollarbetet ännu icke är tillräckligt centraliserat. Idealet vore, särskilt från handelsns sida, att all statsplombering vore koncentrerad till en enda anstalt, ehuru man ju även kan tänka sig, att åtminstone de tre mellansvenska lokala anstalterna omändrades till filialer av centrala frökontrollanstalten. I sistnämnda fall skulle nämnda anstalt nämligen mera direkt kunna påverka un-

dersökningarnas utförande samt själv övertaga vissa svårare dylika såsom t. ex. beträffande sortäkthet hos vissa fröslag.

Vad särskilt angår revisorernas påpekande, att anstaltens filial borde utnyttjas i större utsträckning än vad nu är fallet, så kan påpekas att detta med nuvarande lokalutrymmen icke är möjligt. Visserligen har filialens provantal under senare år avsevärt tilltagit, men detta beror till mycket stor del på att den verkställt en hel del analyser av oljeväxtfrö vilka analyser utförts under en tid, då normala antalet prov av andra fröslag är obetydligt. Det bör också påpekas, att filialens personal under sommaren måste utföra omfattande undersökningar å anstaltens till Alnarp förlagda synnerligen omfattande kontrollodlingar.

En decentralisering av svenskt frökontrollväsende skulle utan tvivel bliva till obotlig skada för denna verksamhets enhetlighet och likformighet, till nackdel icke minst för utsädeshandeln. Sverige har genom centrala frökontrollanstalten lyckats skaffa sig en institution med högsta kompetens på utsädesområdet och med stadgat anseende såväl inom som utom vårt land. Detta är en ovärderlig tillgång, som icke får och icke bör äventyras för ovidkommande synpunkter. Det torde också kunna nämnas, att Danmark har en enda frökontrollanstalt, och likartat är ungefär förhållandet i Norge, Finland, Holland, England, Skottland m. fl. länder.

Slutligen hava revisorerna hemställt, att frågan om nybyggnad för centrala frökontrollanstalten icke bör avgöras förrän spörsmålet om de lokala anstaltens övertagande av vissa undersökningar blivit utrett. Häremot måste bestämt anföras, att även om man kan förutse, att verksamheten efter kris-tiden skulle komma att minska, är den föreslagna tillbyggnaden absolut ofrånkomlig, och detta framför allt på grund av fältkontrollens omfattande utveckling, vilken viktiga verksamhetsgren är av sådan art, att den icke under några omständigheter kan utövas av lokal frökontrollanstalt.

Statens centrala frökontrollanstalt kan slutligen ej underlåta att påpeka, att oaktat anstalten under nära 20 år bedrivit sin verksamhet med årliga underskott, vilka för övrigt tidigare proportionsvis varit större än nu, har det ingen enda gång från Kungl. Maj:ts eller kungl. lantbruksstyrelsens sida framkommit någon erinran häremot utan har i stället skötseln av anstaltens viktiga verksamhet väl vitsordats. Det är därför märkligt att först nu anmärkningar framställts och det är också märkligt, att riksdagens revisorer vilja nedbringa verksamheten vid statens egen anstalt för att därigenom bereda fördelar för anstalter, som icke äro statens.

Remisshandlingen återgår.

Stockholm den 7 januari 1944.

För statens centrala frökontrollanstalt

Hernfrid Witte.

Egnahemsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 150, § 34.

U n d e r d å n i g t u t l å t a n d e.

Egnahemsstyrelsen finner ej anledning motsätta sig, att styrelsen tilldelas uppgiften att utöva överinseende över stödlåneverksamhetens avveckling.

I detta ärendes handläggning hava deltagit överdirektören och ledamöterna Andersson, Ericsson, Gabrielsson, Gustafsson och Malmberg.

Stockholm den 19 januari 1944.

Underdånigst
För överdirektören
YNGVE ERICSSON.

Länsstyrelsens i Kristianstads län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 150, § 34.

T i l l K o n u n g e n.

Genom remissresolution den 21 december 1943 har länsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1943 församlade revisorer under § 34 av sin berättelse anfört angående avvecklingen av 1932—1934 års stödlåneverksamhet; och får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

I de uppgifter, länsstyrelsen på revisorernas begäran lämnat beträffande stödlånen, har länsstyrelsen utgått ifrån att med uttrycket »utestående restantier» — vilka angivits till 53 788 kronor 42 öre å 194 stycken stödlån — avsåges summan av återstående, ej slutlikviderade lån. Den revisorernas berättelse åtföljande sammanställningen synes utvisa, att icke alla länsstyrelser inlagt samma betydelse i ifrågavarande uttryck utan uppfattat »utestående restantier» såsom avseende icke indrivna, ehuru till betalning förfallna annuiteter å lånen. Med den tolkning, som länsstyrelsen sålunda givit uttrycket »utestående restantier», kommer det av länsstyrelsen i sådant avseende angivna beloppet icke att te sig högt i förhållande till de belopp, som andra länsstyrelser upptagit under samma rubrik.

Till bemötande av vad revisorerna anfört därom, att länsstyrelsen redovisat ett betydande antal lån, i fråga om vilka åtagna arbetsprestationer icke fullgjorts, vill länsstyrelsen framhålla följande.

Det totala antalet återstående icke slutlikviderade stödlån utgjorde vid 1944 års ingång 159, motsvarande ett sammanlagt kapitalbelopp av 44 538 kronor 21 öre. Härav utgjorde 32 stycken — motsvarande ett kapitalbelopp av 3 437 kronor 57 öre — sådana lån, vilka till sin återstående del skola kontant återbetalas, och 127 stycken — motsvarande ett kapitalbelopp av 41 100 kronor 64 öre — sådana lån, vilka skola gäldas genom arbete. Om

man tager i betraktande, att antalet ursprungligen beviljade stödlån i länet uppgått till 4 781, torde länets stödlånebalans i förhållande till andra läns icke vara anmärkningsvärd.

Länsstyrelsen vill här ytterligare framhålla, att den ursprungligen — beträffande 1932 och 1933 års stödlån — gällande bestämmelsen, att länsstyrelsen ägde uppsäga lån till omedelbar betalning, därest låntagaren visade försumlighet att utföra åtaget förbättringsarbete, icke upptagits i 1934 års lånekungörelse och enligt kungl. jordbruksdepartementets skrivelse till länsstyrelserna den 4 december 1936 icke vidare tillämpats även beträffande 1932 och 1933 års stödlån. Av jordbruksdepartementets skrivelse kan utläsas, att denna uppmjukning av principerna för tillämpningen av föreskrifterna om återbetalning av stödlån haft sin grund däri, att det icke ansetts överensstämmande med rättvisa och billighet, att den, som bruste i fullgörandet av åtaget förbättringsarbete, skulle kunna genom en uppsägningsåtgärd från länsstyrelsens sida nödgas på en gång återbetala hela lånet, medan den, som erhållit lån utan rätt att återgälda detsamma med förbättringsarbete, icke löpte någon risk av denna art.

De låntagare, som hava att kontant återbetala stödlån, skola enligt gällande bestämmelser återbetala lånen med en sjundedel om året. Enligt nyssnämnda departementsskrivelse har Kungl. Maj:t förklarat, att det belopp, som sålunda årligen kontant skulle återbetalas, icke i något fall borde beräknas högre än till en sjundedel för år av den del av lånet, som det ålåge låntagaren att gälda kontant.

Ovannämnda balans, 41 100 kronor 64 öre, fördelar sig på de olika åren sålunda:

År	Antal	Kapitalbelopp
1932.....	27	10 990: 99
1933.....	33	10 095: 65
1934.....	67	20 014: —

Med tillämpning av ovanberörda principer och med beaktande av en sju-årig amorteringstid har länsstyrelsen ansett sig böra låta anstå till efter 1943, respektive 1944 års utgång med vidtagande av indrivningsåtgärder i fråga om 1933 och 1934 års lån.

Vidare får länsstyrelsen anföra, att länsstyrelsen vid indrivandet av förfallna lånebelopp haft att taga hänsyn till ändamålet med lånen, nämligen att bereda jordbrukare, som på grund av jordbrukskris kommit i ekonomiska svårigheter, bistånd. Detta och intresset att i förekommande fall genom ett smidigt och hovsamt tillvägagångssätt vid lånens avveckling söka ernå bästa möjliga betalningsresultat hava varit utslagsgivande synpunkter för länsstyrelsen.

Under återopande av de skäl och omständigheter, som sålunda här ovan anförts, får länsstyrelsen i underdånighet hemställa, att vad revisorerna anført, i vad Kristianstads län härav beröres, icke måtte till vidare åtgärd föranleda.

Kristianstad i landskontoret den 18 januari 1944.

Underdånigst

A. E. RODHE.

OTTO NORDENFORS.

Länsstyrelsens i Älvsborgs län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 150, § 34.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1943 anmodad avgiva underdånigt utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer i sin nämnda år avlämnade berättelse uttalat i fråga om avvecklingen av stödlåneverksamheten får länsstyrelsen anföra följande.

Till komplettering av de till riksdagens revisorer den 7 december 1943 lämnade uppgifterna angående stödlåneverksamheten vill länsstyrelsen nämna, att under rubriken »vid utgången av budgetåret 1942/43 utestående stödlån, för vilka åtaget arbete ej presterats», äro upptagna över 100-tal lån, för vilka förbättringsarbete utförts och av länsstyrelsen godkänts men vilka vid nämnda tidpunkt icke voro i räkenskaperna avförda från fonden för stödlån åt jordbrukare. Vidare hava sådana lån, varav viss del skall återgäldas kontant genom avbetalningar och viss del genom förbättringsarbete, upptagits under nyssnämnda rubrik, oaktat det föreskrivna arbetet godkänts av länsstyrelsen. Anledningen härtill är, att länsstyrelsen ansett sig böra avföra lånebeloppen från fonden, först sedan sista avbetalningen å lånet fullgjorts. Till gruppen utestående lån, för vilka arbete ej presterats, har hänförts jämväl sådana lån, för vilka arbete fullgjorts först efter den föreskrivna tiden och där framställning om godkännande av arbetet såsom likvid för lånet varit beroende på länsstyrelsens prövning. För samtliga nu nämnda kategorier lån, uppgående till 185 stycken, har alltså arbete presterats, ehuru lånebeloppen ingå i den vid ifrågavarande budgetårsskifte redovisade balansen.

Beträffande den länsstyrelserna åliggande övervakningsskyldigheten i avseende å beviljade stödlån hava enhetliga föreskrifter icke utfärdats. Länsstyrelsen har därför vid handläggningen av dessa ärenden följt de principer, som kommit till uttryck i det av chefen för jordbruksdepartementet i Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 24 till 1934 års riksdag gjorda uttalandet i fråga om stödlåneverksamheten, ävensom den praxis, som utbildats vid behandlingen inom centralnämnden för ackords- och stödlåneärenden av hithörande frågor. Länsstyrelsen har sålunda gått fram med stor varsamhet då det gällt indrivningen av utlämnade lån och endast i få fall tillgripit möjligheten att uppsäga lån. Härigenom har enligt länsstyrelsens förmenande det med låneverksamheten avsedda syftet bäst främjats samtidigt som kronans rätt till betalning icke åsidosatts.

Emot det framlagda förslaget, att överinseendet över stödlåneverksamhetens avveckling anförtros åt egna hemsstyrelsen, synes intet vara att erinra.

Vänersborg i landskontoret den 20 januari 1944.

Underdånigst

På länsstyrelsens vägnar:

CARL MALM.

TOR REHMAN.
Föredragande i stödlåneärenden.

Länsstyrelsens i Västernorrlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 150, § 34.

Till Konungen.

Jämlikt nådig remiss den 21 december 1943 får länsstyrelsen i underdå-nighet avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört an-gående avvecklingen av 1932—1934 års stödlåneverksamhet.

Till rättelse av länsstyrelsens uppgift i skrivelse den 3 december 1943 an-gående vid utgången av budgetåret 1942/43 utestående restantier å stödlån, däri felaktigt upptagits hela beloppet av vid nämnda tidpunkt utestående lån, får länsstyrelsen meddela, att restantierna rätteligen utgjorde följande.

	Lån beviljade under budgetåren			Tillhoppa
	1932/33	1933/34	1934/35	
Antal lån	137	65	130	332
Restantiebelopp	42 862·25	15 912·60	27 614—	86 388·85

Av nämnda restantiebelopp skulle emellertid endast 12 402 kronor 40 öre erläggas kontant, medan återstående belopp finge gäldas genom utförande av förbättringsarbete. Länsstyrelsen vill framhålla, att av den av riksdagens revisorer gjorda sammanställningen av de olika länsstyrelsernas uppgifter synes framgå, att vissa länsstyrelser såsom restantiebelopp vid utgången av budgetåret 1942/43 upptagit endast sådana belopp, som skolat gäldas kontant.

Beträffande länsstyrelsens handläggning av stödlåneärendena före den 1 juli 1943 får länsstyrelsen hänföra sig till bifogade från dåvarande föredra-ganden nuvarande t. f. häradskrivaren Harry Harelius infordrade yttrande.¹

Efter den 1 juli 1943 hava samtliga låntagare, som då resterade för för-fallna oguldna belopp, minst en gång anmanats gälda förfallna belopp. Vid utgången av år 1943 har antalet utestående stödlån därigenom nedbringats på sätt följande uppställning utvisar:

	Lån beviljade under budgetåren			Tillhoppa
	1932/33	1933/34	1934/35	
Antal icke slutlikviderade lån.....	48	28	56	132
Av dessa låns återstående belopp skola gäldas				
a) genom arbete	13 637·70	6 162·70	12 208—	32 008·40
b) genom avbetalningar	2 184·50	—	2 170—	4 354·50
Utestående restantier: 4				
a) antal lån	48	28	53	129
b) restantiebelopp	15 822·20	6 162·70	6 072—	28 056·90
Antal utestående stödlån, för vilka åtaget arbete ej presterats.....	39	28	44	111

Av de sålunda lämnade uppgifterna torde framgå, att handläggningen av stödlåneärendena numera bedrivs energiskt och målmedvetet, varför läns-

¹ Ej här avtryckt.

styrelsen har grundad anledning antaga, att avvecklingen av de återstående stödlånen skall kunna fortgå tillfredsställande. Oaktat ifrågakomna ärenden tidigare icke synas hava handlagts på sätt bort ske, får länsstyrelsen därför i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte låta vid vad i ärendet förekommit bero.

Härnösand i landskontoret den 14 januari 1944.

Underdånigst
på länsstyrelsens vägnar:

PER WENSTRÖM.

E. G. LEKSELL.

Länsstyrelsens i Jämtlands län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 150, § 34.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1943 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt länsstyrelsen att avgiva underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående avvecklingen av 1932—1934 års stödlåneverksamhet och får länsstyrelsen i sådant avseende i underdånighet anföra följande.

Att ifrågavarande avveckling icke kunnat ske med större snabbhet är dels beroende på länsstyrelsens ökade arbetsbörda och den härav föranledda ständiga bristen på tillräcklig arbetspersonal dels ock i viss mån på den försiktighet i fråga om tvångsindrivning av restantier, som under hand tillrätts av centralnämnden för ackords- och stödlåneärenden.

De låntagare, som icke vederbörligen fullgjort sina skyldigheter ha emellertid av länsstyrelsen erhållit upprepade påminnelser härom. I sista hand har länsstyrelsen måst tillgripa lagsökningsåtgärder mot de försumliga. Dylika tvångsåtgärder påbörjades beträffande 1932/1933 års lån under år 1942 och i fråga om 1933/1934 års lån under år 1943. Innevarande år ämnar länsstyrelsen förfara på enahanda sätt med avseende å 1934/1935 års lån. Av de lån, som utlämnades de två förstnämnda budgetåren och ännu äro oguldna, tillhoppa 29 st., torde de flesta behöva avskrivnas och ämnar länsstyrelsen snarast göra underdånig framställning därom.

Under avvecklingen av låneverksamheten har det visat sig, att många låntagare fullgjort de åtagna förbättringsarbetena men först vid delgivning av lagsökningsföreläggande kunnat förmås att insända vederbörligt intyg här- om. I andra fall åter ha ett flertal låntagare, som icke fullgjort sina arbeten, i stället kunnat kontant återbetala hela lånebeloppet tack vare den väsentliga förbättring i jordbrukarnas ekonomiska läge, som inträtt under de senaste två åren. I sådana fall synes dröjsmålet med indrivningen av utestående lån varit till fördel för statsverket, enär dessa låntagare och deras borgenmän under åren närmast före nu rådande kristid med all sannolikhet saknat utmätningsbara tillgångar, varför ifrågavarande lånebelopp måst avskrivnas.

Östersund i landskontoret den 19 januari 1944.

Underdånigst
TORSTEN LÖFGREN.

GUNNAR LEKANDER.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 154, § 35.

Till Konungen.

Genom remiss har lantbruksstyrelsen anbefallts att efter hörande av statens centrala frökontrollanstalt, styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, styrelsen för statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, Svenska vall- och mosskulturföreningen, Sveriges utsädesförening och W. Weibull aktiebolag avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 35 av sin berättelse anfört rörande den statliga och statsunderstödda forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område.

Till åtlydnad härav får lantbruksstyrelsen, med återställande av remissakten och överlämnande av från statens centrala frökontrollanstalt, styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, styrelsen för statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, Svenska vall- och mosskulturföreningen, Sveriges utsädesförening och W. Weibull aktiebolag inhämtade yttranden¹, i ärendet anföra följande.

Organisationen av försöksverksamheten på jordbrukets område synes riksdagens revisorer för närvarande i stort icke tillfredsställande, då det nuvarande systemet med ett flertal självständigt arbetande anstalter och institutioner med var och en sin styrelse enligt revisorernas mening måste leda till splittring av verksamheten och därmed till bristande effektivitet. Revisorerna hava vidare anfört, att de arbeten, som utföras vid den ena anstalten, ofta helt eller delvis sammanfalla med de uppgifter, varmed en annan institution är sysselsatt, och att något samarbete mellan de olika institutionerna, varigenom ett dylikt dubbelarbete kunde undvikas, i allmänhet icke synes förekomma. Nämnade olägenheter synas revisorerna giva anledning till att frågan om sammanförande av de olika grenarna av försöksverksamheten på jordbruksområdet borde upptagas till allsidig prövning. En sammanslagning av institutioner, som arbeta på växtodlingens område, skulle enligt revisorernas uppfattning kunna tänkas omfatta anstalten för jordbruksförsök, med vilken Svenska vall- och mosskulturföreningen borde införlivas, växtskyddsanstalten, centrala frökontrollanstalten och lantbrukskemiska kontrollanstalten samt eventuellt även statens trädgårdsförsök. Revisorerna hava därjämte förordat, att den ställning, de nu statsunderstödda företagen Sveriges utsädesförening och W. Weibull aktiebolag skulle intaga till en sådan organisation, samtidigt borde klarläggas.

Den vid sistnämnda båda växtförädlingsanstalter bedrivna försöksverksamheten utgör enligt lantbruksstyrelsens uppfattning ett ofrånkomligt led i det växtförädlingsarbete, som äger rum vid nämnda anstalter, och den har som följd därav en speciell inriktning, som väsentligt skiljer den från den vid jordbruksförsöksanstalten bedrivna försöksverksamheten. En närmare samordning av växtförädlingsanstalternas försöksverksamhet och jordbruksförsöksanstaltens synes lantbruksstyrelsen därför icke hava förutsättningar att medföra några mera påtagliga fördelar. W. Weibull aktiebolags ställning såsom privat företag, vilket till övervägande delen självt bestrider kostnaderna för den vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt bedrivna förädlings- och försöksverksamheten, torde i detta sammanhang särskilt böra uppmärksammas.

¹ Styrelsens för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut samt W. Weibull AB:s yttranden ha här ej avtryckts.

Vid statens växtskyddsanstalt bedrivs i viss mån såväl forsknings- som försöksverksamhet. Jämväl vid denna anstalt har emellertid försöksverksamheten en sådan speciell karaktär, att anledning i stort sett icke finnes att räkna med förekomsten av något dubbelarbete i fråga om den vid denna anstalt och övriga ovan nämnda anstalter och institutioner bedrivna försöksverksamheten.

Statens centrala frökontrollanstalt är i likhet med statens lantbrukskemiska kontrollanstalt i främsta rummet centralorgan för kontrollverksamhet på lantbrukets område. Nämnda båda anstalter bedriva icke någon egentlig försöksverksamhet av här ifrågavarande slag. Däremot ägna sig båda anstalterna i viss begränsad utsträckning åt forskningsverksamhet på sina respektive områden. Så torde nämligen vara ofrånkomligt om anstalterna väl skola kunna fylla dem åliggande kontrolluppgifter, enär lösandet av dessa senare kräva fortlöpande förbättringar beträffande undersökningsförfarandena. Den särskilda inriktningen hos ifrågavarande forskningsverksamhet gör emellertid, att densamma väsentligt skiljer sig från det forskningsarbete, som förekommer vid andra institutioner. Ifrågavarande anstalters verksamhet är av övervägande administrativ art och bör icke lämpligen sammanföras med egentlig forsknings- och försöksverksamhet.

Vad den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna försöksverksamheten angår, uttalade 1936 års riksdag (riksdagens skrivelse nr 320) i samband med behandlingen av frågan om sammanslagningen av Svenska mosskulturföreningen och Svenska betes- och vallföreningen, att föreningarnas möjlighet att själva utöva försöksverksamhet vore av väsentlig betydelse för upprätthållandet av förtroendet till och säkerställandet av framgången av deras konsulterande och upplysande verksamhet.

Sedan besparingsberedningen den 20 november 1941 avgivit förslag angående omorganisation av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet, hemställde lantbruksstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1943 i samband med framläggande av förslag till anslagsäskande för föreningen för budgetåret 1944/45, att en utredning snarast måtte verkställas, huruvida den av besparingsberedningen ifrågasatta omorganisationen borde komma till stånd. Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade chefen för jordbruksdepartementet den 3 december 1943 särskilda sakkunniga att verkställa utredning rörande vall- och mosskulturföreningens framtida organisation och verksamhet. Vid ifrågavarande utredning torde jämväl till behandling komma att upptagas den av föreningen bedrivna försöksverksamheten, varför densamma i allt fall kommer att bliva föremål för utredning.

Revisorerna hava vidare föreslagit, att eventuellt även statens trädgårdsförsök borde sortera under den av revisorerna ifrågasatta gemensamma styrelsen för ovannämnda anstalter. Ifrågavarande institution bedriver visserligen försöksverksamhet av liknande natur som jordbruksförsöksanstalten, men med hänsyn till att förstnämnda institution har sin verksamhet inriktad på trädgårdsväxter, medan jordbruksförsöksanstaltens verksamhet avser jordbruksväxter i allmänhet, torde någon större risk för dubbelarbete mellan de båda nämnda anstalterna icke föreligga. Med hänsyn till såväl ovannämnda förhållande som till sagda anstalters olika förläggningsorter synes det lantbruksstyrelsen tvexamt, om ett sammanförande av ifrågavarande båda anstalter skulle medföra de av revisorerna väntade fördelarna.

Lantbruksstyrelsen vill slutligen erinra därom, att under den tidigare behandlingen av frågan om försöksverksamhetens ordnande på lantbrukets område i vårt land även möjligheterna att sammanföra försöksverksamheten på jordbrukets och husdjursskötselns områden till en gemensam lantbruksförsöksanstalt varit föremål för överväganden. Det av 1936 års riksdag fat-

tade beslutet i ämnet innebar emellertid, att särskilda till lantbrukshögskolan knutna anstalter på jordbrukets och husdjursskötselns områden inrättades. Då således den begränsade centralisering av försöksverksamheten, varom här vore fråga, ej ansetts kunna genomföras, ehuru flera skäl ur såväl försöksverksamhetens som administrationens synpunkt talade därför, synes det än mer ovisst, om sammanförandet av ett flertal forsknings-, försöks- och kontrollanstalter med i huvudsak speciell karaktär skulle kunna medföra utav revisorerna avsedda fördelar.

Lantbruksstyrelsen delar till fullo den av riksdagens revisorer uttalade uppfattningen rörande betydelsen av en rationellt ordnad försöksverksamhet på jordbrukets område, men på grund av vad ovan anförts finner lantbruksstyrelsen sig för närvarande icke kunna biträda det av revisorerna framförda förslaget om att organisationen av försöksväsendet på jordbrukets område nu göres till föremål för förnyad utredning.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan samt byråcheferna Bjurstedt och Granström.

Stockholm den 17 januari 1944.

Underdånigst

H. SYLVAN.

ADOLF GRANSTRÖM.

Bilaga 1.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Sedan kungl. lantbruksstyrelsen i remiss av den 23 sislidne december anmodat statens centrala frökontrollanstalt att avgiva yttrande över av riksdagens revisorer framlagt förslag till viss omorganisation av landets försöksverksamhet, får anstalten med återställande av remisshandlingen härmed anföra följande.

Först och främst anser sig anstalten böra begränsa sitt yttrande till att endast gälla de uttalanden, som nämnda revisorer gjort beträffande anstalten.

Revisorerna äro av den uppfattningen, att en hel rad anstalter, som bedriva forsknings- och försöksverksamhet, borde för undvikande av dubbelarbete samordnas under en gemensam styrelse. Bland de anstalter, som i dylikt fall skulle ifrågakomma, är också upptagen centrala frökontrollanstalten, enär den enligt revisorernas åsikt skulle bedriva dylik verksamhet. Detta uttalande måste väl bero på en missuppfattning av anstaltens fältkontrollverksamhet. Anstaltens kontrollodlingar stå emellertid ej i något samband med försöksverksamhet. Förhållandet är nämligen, att de kontrollodlingar, som anstalten anordnar, endast avse att fastställa sortäkthet, sort- och stamäkthet, typäkthet samt i vissa fall sjukdomsfrihet hos de prov, vilka uttagits ur utsädespartier, som statsplomberats eller skola statsplomberas med sort- eller stamnamm, eller också prov som blivit insända av odlare i och för undersökning av ifrågavarande slag. Kontrollodlingarna äro ej anordnade som verkliga försök, avkastningssiffror fastställas icke och dessa odlingar äro alltså icke att hänföra till något slag av försöksverksamhet utan beteckna endast åtgärder, som måste stå i samband med anstaltens kontrollverksamhet, och därför måste utföras av anstalten och icke kunna handhas av någon

annan institution. Här föreligger alltså ej något spår av dubbelarbete och för övrigt har anstalten ända från dess tillkomst konsekvent undvikit att bedriva något slag av försöksverksamhet. Vad särskilt angår anstaltens forskningsverksamhet, så inskränker sig densamma endast till sådana spörsmål, som falla inom ramen av anstaltens verksamhetsområde såsom t. ex. utprovande av lämpligaste gröningsmetoder för olika växtslag, statistiska sammanställningar av resultaten från anstaltens kontrollverksamhet, utforskande av de morfologiska egenskaperna hos olika sorter och stammar i och för dessas identifiering vid fältkontrollarbetet o. d. Den forskning som centrala frökontrollanstalten bedriver, kan på grund härav sägas vara av intern natur och berör alltså icke andra anstalters forskningsverksamhet. Det bör därför betonas, att centrala frökontrollanstalten så gott som uteslutande är en kontrollanstalt, som icke utför något forsknings- eller försöksarbete av sådan art, som förekommer vid försöksanstalterna.

Revisorerna påpeka vidare, att anstaltens samarbete med statens växtskyddsanstalt icke skulle vara tillfredsställande. Denna anmärkning kan anstalten ej förstå, då samarbetet i stället är ganska intimt. Centrala frökontrollanstalten hänvänder sig ofta till växtskyddsanstalten för bestämning av i undersökta prov förekommande skadedjur och sjukdomsangrepp, verkställer gröningsundersökningar av utsädesvaror avsedda för växtskyddsanstaltens försök samt upplåter jordarealer för en del av dessa försök. Sommaren 1943 anordnade båda anstalterna gemensamt med Kungl. Maj:ts bemyndigande en kurs för utbildning av fältbesiktningmän för potatisodlingar. Revisorernas anmärkning skulle gälla immunitetskontroll och sortkontroll av potatis. Någon immunitetskontroll har frökontrollanstalten icke utfört och har ej heller anledning att utföra. Dylik kontroll utföres endast av växtskyddsanstalten. Vad beträffar sortkontroll, så skall centrala frökontrollanstalten enligt gällande föreskrifter utföra densamma såväl beträffande potatis som alla andra grödor genom kontrollodlingar och fältbesiktningar i landets olika delar. Någon annan anordning är helt enkelt icke tänkbar, då en av centrala frökontrollanstaltens uppgifter är att genom sin fältkontroll handhava all kontroll av sortrenhet, samt sort- och stamäkthet.

Det torde vara anledning omnämna, att centrala frökontrollanstalten också har ett mycket gott samarbete med statens trädgårdsförsök, vilken genom särskilt avtal för anstaltens räkning utför samtliga kontrollodlingar av köksväxter och med statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, vilken för anstaltens räkning verkställer proteinbestämningar hos kvarnspannmål.

Det anförda torde visa, att statens centrala frökontrollanstalt så gott som uteslutande är en kontrollanstalt och att den har ett gott samarbete med andra institutioner samt att den icke utför något som helst dubbelarbete. Det torde av denna anledning icke vara ändamålsenligt att under en gemensam styrelse inordna en kontrollanstalt tillsammans med rena forsknings- och försöksanstalter. Statens centrala frökontrollanstalt bedriver otvivelaktigt på lämpligaste och mest ändamålsenliga sätt sin för jordbruket synnerligen betydelsefulla verksamhet genom att alltjämt förbliva självständig och fullt fristående samt med en styrelse, i vilken utsädeshandel och jordbruk äro väl representerade. Man bör också icke förglömma, att centrala frökontrollanstalten i motsats till forsknings- och försöksanstalterna i realiteten är ett affärsdrivande verk, för vilken erfordras en särskild styrelse.

Ett inordnande av en anstalt av sådan natur som centrala frökontrollanstalten i en större, ett flertal anstalter omfattande styrelse, vilken icke kan förväntas hava en i utsädesfrågor sakkunnig sammansättning, skulle tvevelutan komma att bliva till nackdel för anstaltens effektivitet och erforderliga oberoende.

Det bör vidare framhållas, att genom den föreslagna organisationsanordningen skulle centrala frökontrollanstalten säkerligen komma att lösgras från kungl. lantbruksstyrelsen, under det att de lokala, statsunderstödda frökontrollanstalterna naturligtvis fortfarande måste stå under nämnda styrelses överinseende. En dylik anordning vore administrativt oformlig och skulle tvivelsutan vålla mycken oreda och slitningar. Det är nödvändigt, att anstalten alltjämt sorterar direkt under kungl. lantbruksstyrelsen, då nämnda styrelse allt sedan sin tillkomst utfärdat alla förordningar för svensk frökontroll rörande analysregler, statsplombering m. m., varför en annan anordning vore synnerligen olämplig.

Till sist torde böra påpekas, att centrala frökontrollanstalten, även om den ej är sammanförd under samma styrelse som forsknings- och försöksanstalterna och jordbrukets upplysningsnämnd, självfallet alltid kommer att lämna anförda nämnd alla upplysningar, som äro av intresse att få spridda till den stora allmänheten. I regel torde det komma att röra sig om sådana uppgifter, vilka framkomma vid anstaltens undersökningar av inkomna prov och som avse kvaliteten av resp. års utsäde utav olika växtslag.

Stockholm den 8 januari 1944.

För statens centrala frökontrollanstalt.

Hernfrid Witte.

Bilaga 2.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Kungl. lantbruksstyrelsen har den 23 december 1943 till styrelsen för statens lantbrukskemiska kontrollanstalt för avgivande av yttrande remitterat det av riksdagens revisorer uti § 35 anförda uttalandet om försöksverksamheten på jordbrukets område.

Med anledning härav får styrelsen för kontrollanstalten anföra, att den helt delar revisorernas uppfattning, att en rationellt ordnad försöksverksamhet på jordbrukets område har den allra största betydelse för jordbruksdriften, såväl i nuvarande läge som under de förhållanden, som kunna förväntas inträda efter krigets slut. En samorganisation av försöksverksamheten skulle otvivelaktigt komma att öka effektiviteten hos denna, samtidigt som för verksamheten tillgängliga anslag skulle kunna bli utnyttjade på bästa sätt.

Styrelsen finner det tänkbart, att sagda samorganisation skulle kunna åstadkommas genom det av revisorerna framförda förslaget om gemensam styrelse för ett flertal jordbruksinstitutioner, men ställer sig likväl tveksam beträffande lämpligheten av en sådan anordning. Det förtjänar härvid uppmärksammas, att styrelse för institution, varom här är fråga, vid sidan av den allmänna ledningen av institutionens försöksverksamhet har att handlägga en mångfald ärenden av rent administrativ art. Dessa senare uppgifter torde för övrigt i allmänhet vara de kvantitativt dominerande och ej sällan föranleda extra sammanträden. Då härtill kommer att de olika försöksinstitutionerna äro avsevärt spridda över landet, skulle sannolikt ett sammanförande av själva förvaltningen under gemensam styrelse stöta på betydande svårigheter.

Vad särskilt angår statens lantbrukskemiska kontrollanstalt är att märka,

att denna har en ganska speciell verksamhet med huvuduppgift att åt ett stort antal olika uppdragsgivare mot i särskild taxa fastställda avgifter utföra lantbrukskemiska analyser. Detta medför, att styrelsen huvudsakligen har åligganden, som ej direkt ha med försöksverksamheten att skaffa. I detta sammanhang kan också anföras, att jämlikt Kungl. Maj:ts instruktion för anstalten professorn i lantbrukskemi vid lantbrukshögskolan skall vara ledamot av styrelsen och att det bland övriga ledamöter skall finnas representant för handeln med sådana varor, vilka kunna bli föremål för undersökning vid anstalten och som äro av vikt för jordbruksnäringen.

I anslutning härtill vill styrelsen bringa i erinran det av Sveriges lantbruksförbund framförda förslaget om tillskapande av ett jordbrukets forskningsråd. Styrelsen finner det förtjäna övervägas, huruvida icke ett dylikt råd kunde erhålla vissa allmänna befogenheter rörande jordbruksförsöksverksamhetens planläggning och samorganisering och därigenom kunna tillgodose det syfte, som riksdagens revisorer med föreliggande framställning aktualiserat.

Med återopande av vad sålunda anförts får styrelsen tillstyrka den av riksdagens revisorer föreslagna utredningen av ärendet.

Stockholm den 7 januari 1944.

På styrelsens för statens lantbrukskemiska kontrollanstalt vägnar:

THURE BJÖRKMAN.

Hugo Sebelius.

Bilaga 3.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Svenska vall- och mosskulturföreningen får i anledning av vad riksdagens revisorer anført beträffande forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område, härmed avgiva infordrat utlåtande.

Föreningen vill i första hand framhålla, att statsrevisorernas uttalande, »att försöksverksamheten i stort för närvarande icke synes tillfredsställande ordnad», förefaller märkligt, då denna verksamhet nyligen varit föremål för särskilda utredningar, vilka också lett till att regering och riksdag efter ingående prövning fattat beslut därom. Några på sakliga grunder vilande skäl, att nu — innan egentliga erfarenheter om den nya ordningen vunnits — gå in för en ny utredning, hava icke blivit förebragta.

Statsrevisorerna vitsorda till en början betydelsen av en rationellt ordnad försöksverksamhet på jordbruksområdet, och anförda slutligen, att »det svenska jordbruket, huru förhållandena än komma att gestalta sig efter krigets slut, kommer att ställas inför nödvändigheten av ytterligare rationaliseringar av driften» och att jordbruket i detta läge kommer »måhända mera än någonsin att behöva stödet av en väl organiserad försöksverksamhet». Om riktigheten av detta uttalande torde full enighet råda.

Som skäl mot nuvarande ordning återropa statsrevisorerna bl. a. att »det nuvarande systemet med ett flertal självständigt arbetande anstalter och institutioner med var sin styrelse måste leda till splittring av verksamheten och därmed till bristande effektivitet». Revisorerna mena även att institutionerna

syssla med sammanfallande uppgifter, varigenom »dubbelarbete» skulle förekomma, och anförä att praktisk försöks- och provningsverksamhet, exempelvis på gödslingslärans och växtodlingens område, bedrivs av flera institutioner, och att rådande »bristande samarbete mellan institutionerna» skulle medföra bristande effektivitet och även onödiga kostnader för statsverket. Vidare förmena statsrevisorerna att de av dem påvisade »olägenheterna» giva anledning till, att frågan om sammanförande av de olika grenarna av försöksverksamheten bör upptagas till allsidig prövning, varvid frågan om en särskild försöksorganisation, skild från lantbrukshögskolan, ifrågasättes. I anslutning härtill får föreningen anförä följande.

Vad först angär frågan om jordbruks- och husdjursförsöksanstaltens anknötning till lantbrukshögskolan, har icke av statsrevisorerna påvisats, att detta innebär någon olägenhet. Systemet medför däremot den fördelen, att den administrativa ledningen och den ekonomiska översikten ligger på ett håll och frågan om samarbetet, som ju med skäl förordas, bör genom denna anordning snarare gagnas än tvärt om.

Vad vidare beträffar statsrevisorernas framhållande av bristande samarbete, må framhållas att den nuvarande organisationen genom inrättandet av försöksnämnd och försöksråd just inriktats på att underlätta och stödja ett gott samarbete olika institutioner emellan. Härigenom beredas olika försöksanstalter, statliga såväl som statsunderstödda, tillfälle att framlägga sina försöksprogram i och för befrämjande av samarbete samt undvikande av ev. dubbelarbete. Försöksplanerna bli på så sätt föremål för gemensam behandling, och erfarenheten har visat att för respektive arbetsuppgifter lämplig arbetsfördelning därigenom åstadkommits, något som även varit fallet vid föreningens försöksverksamhet på statens försöksgårdar på organogen jord. Att nämnda organ möjligen kunna kompletteras såväl beträffande sammanställning som verkningssätt, är en annan fråga, som icke berör hela försöksorganisationen. För övrigt må betonas, att samarbetets förnämsta förutsättning utgöres av den rent personliga viljan och intresset härför, så visst som varje forsknings- och försöksuppgift, som icke är av summarisk art, ovillkorligen kräver personliga uppslag och ett personligt detaljarbete och intresse. Att alltför mycket samorganisera forsknings- och försöksverksamheten på olika områden synes å andra sidan riskabelt. Institutionerna kunna väl i lämplig utsträckning administrativt tillhöra samma organ, om det blott är sörjt för, att de viktigaste uppgifterna i främsta rummet bli tillgodosedda och att ingen berättigad verksamhetsgren blir undertryckt. Men med avseende på ledningen och arbetet, får icke ofrihet råda. Full självständighet för varje institution att inom den bestämda ramen leda den verksamhet, för vilken densamma närmast är ansvarig, är ett absolut nödvändigt villkor för erhållande av bästa möjliga effekt av all forsknings- och försöksverksamhet.

Talet om dubbelarbete går ständigt igen, då det gäller forsknings- och försöksverksamheten på jordbruksområdet. Det låter bestickande att förhindra förlustbringande dubbelarbete genom samorganisation. Man bör lägga märke till att dubbelarbetet icke lika lätt påtalas då det gäller vetenskaplig eller teknisk verksamhet av annan art. Om två institutioner vid våra universitet syssla med växtfysiologi, växtsystematik eller bakteriologi eller utforskandet av samma sjukdom torde icke några anmärkningar göras om skadeverkande dubbelarbete, därest icke resurserna och hjälpmedlen för en saklig undersökning därigenom så försvagas, att ett tillförlitligt resultat vid båda riskeras. Den personliga insatsen är dock i stort sett främst avgörande och att ett flertal fackmän arbeta på samma område, särskilt då detta är så mångsidigt som exempelvis växtodlingens, kan i och för sig icke betyda annat än ökade förutsättningar att trots många svårigheter få fram gagnande resultat.

Att skilda institutioner i viss utsträckning och för olika ändamål arbeta med växtodlings- eller gödslingsfrågor är och blir nödvändigt om jordbruket i fortsättningen skall få den nytta av denna verksamhet, som det hittills så ovedersägligt haft. Det torde knappast råda någon tvekan om nyttan av det »dubbelarbete» som Sveriges utsädesförening och Weibullsholms växtförädlingsanstalt bedrivit, då båda gjort nära nog liknande korsningar vid förädling av samma växtslag. Erfarenheten torde visa, att verkligt skadeverkande dubbelarbete svårigen någonstades kan påvisas, om därmed menas, att man i onödan sysslat med till synes »sammanfallande» uppgifter. Men även vad som av revisorerna betecknas »sammanfallande» kan naturligtvis, såsom inom växtodlingen, och där inte minst beträffande växtnäringen, gälla helt olika arbetsuppgifter. Så täcker icke i någon mån forsknings- och försöksverksamheten på spannmåls- eller rotfruktsodlingens område det man behöver veta om exempelvis betes- och vallkultur.

Beträffande svenska vall- och mosskulturföreningens uppgifter och verksamhet må här följande anföras. Enligt av Kungl. Maj:t fastställda stadgar har föreningen till ändamål att inom landet verka för en rationellt genomförd betes-, vall- och mosskultur. Sitt syfte skall föreningen söka uppnå bland annat:

genom att utföra för betes-, vall- och mosskulturen samt för därtill hörande nyodling erforderliga försök;

genom att bedriva praktisk-vetenskaplig undersökningsverksamhet för klarläggande av hithörande frågor;

genom att insamla och bearbeta vunna rön och erfarenheter på hithörande områden;

genom att följa motsvarande arbeten i andra länder;

genom att främja en ändamålsenlig tillämpning av gällande bestämmelser om betesreglering; samt

genom att utöva upplysningsverksamhet på betes-, vall- och mosskulturens områden samt på begäran tillhandagå jordbrukare eller organisationer och deras tjänstemän med råd i dithörande ämnen.

Föreningen är uppdelad i två avdelningar, en avdelning för betes- och vallfrågor, en avdelning för mosskulturfrågor.

Vallavdelningens arbeten och undersökningar omfatta sådana frågor som de olika mark- och vegetationstypernas lämplighet för betesändamål, sätten för de naturliga markernas överförande till bete, överförandet av odlad jord till bete, lämpligaste fröblandningar och gödsling till betesmarker av olika typ samt den ekonomiska värdesättningen av betesmarkernas avkastning, deras rationella utnyttjande genom reglerad avbetning o. s. v.

Beträffande de arbeten och undersökningar, som avdelningen för mosskultur närmast inriktar sig på, må nämnas olika torvjordstypers lämplighet till odling eller användning för annat ändamål, de lämpligaste sätten för torvjordarnas odling, jordförbättrings-, kalknings- och gödslingsfrågor samt torvmarkernas avdikning och sättning jämte deras lämpliga utnyttjande inom växtodlingen.

Den botanisk-geologiska undersökningen, vilken liksom kemiska laboratoriet är gemensam för föreningens bägge avdelningar, utför såväl i fält som på sitt laboratorium den för försöksbearbetningen grundläggande botaniska analysen av betes- och vallbeståndens kvali- och kvantitativa sammansättning, registrerar de förändringar, som under försökstiden äga rum inom växtbestånden, bearbetar det så erhållna undersökningsmaterialet och medverkar i den växtbiologiska tolkningen av försöksresultaten vid deras slutliga behandling. Till de löpande arbetena höra även jordartsbestämningar resp. mikroskopisk undersökning av torvprov (under de senaste åren framför allt

av brännrotvprov). — Inom avdelningen utföras dessutom en rad växtbiologiska (resp. geologiska) undersökningar av växlande karaktär, vilket bäst torde exemplifieras av de för närvarande pågående undersökningarna. Sålunda arbetar avdelningen med den viktiga frågan att på grundvalen av de ursprungliga mark- och vegetationsförhållandena framskapa ett klassificerings- och graderingssystem för olika icke odlade marker, en fråga, som bl. a. är av avgörande betydelse för valet av såväl markområde som den biologiskt, tekniskt och ekonomiskt lämpligaste metoden för anläggningen av kulturbeten. Härigenom lägges också i viktiga avseenden grunden till en systematisering såväl av tidigare vunnen erfarenhet inom betesområdet som av den fortsatta försöks- och undersökningsverksamheten på detta område. Klassificeringen av våra naturbeten samt den viktiga skogsbetesfrågan äro närbesläktade problem, där den botaniska avdelningens undersökningar äro av stor betydelse. Utredningar pågå rörande sambandet mellan vattenståndsväxlingarna och ängarnas vegetationszonering, ävensom rörande gödslingens räntabilitet på översvåmningsängar — frågor som nära beröra våra sjöregleringsärenden. Den botaniska avdelningen utreder vidare kloratbehandlingens inverkan på olika arter och växtsamhällen och bidrager härigenom till frågan om kloratmetodens betydelse för kulturbetesanläggning och ogräsbekämpning. — Övriga undersökningar gälla bl. a. utvintringsfrågor, tuvbildning på betesmarker, fastställandet av lämpligaste skördetiden för olika valltyper, registreringssystem för vallväxternas utvecklingsstadier, fjällbetesväxternas utvecklingsstadier på olika nivåer och därav betingade förskjutningar i deras näringsvärde o. s. v.

Kemiska laboratoriet utför analyser och andra undersökningar av fastmarks- och myrjordar för odlingsändamål, av brännrotv, strörotv, rotvströ och rotvsmull, ävensom av skördeprodukter av skilda slag. Stor uppmärksamhet ägnas härvid bl. a. frågan om olika växtskadliga ämnen.

Rörande vallfrågornas betydelse och föreningens uppgifter må i övrigt följande framhållas. I landet råder permanent foderbrist. Före det nu varande kriget täcktes behovet av foderäggvita för vår mjölkproduktion till ca 17 % genom import. Kostnaden för importfoder har normalt uppgått till 50—100 miljoner kronor pr år. Särskilt genom betes- och vallkulturens mera tillfredsställande införande i landets olika delar är ådagalagt, att vår produktion av foder kan ökas i mån av behov, åtminstone under överskådlig tid. Även foderkvaliteten kan förbättras, så att hemmaproducerat foder fyller även de högmjölkande kornas krav. Härför behöves i hela landet att, i mån av behov, dels kultivera nu icke odlade arealer, särskilt vid mindre jordbruk, och dels anläggandet av kulturbetesvallar på åker. Föreningens kultiveringsförsök i Norrland visa, att man inom denna landsdel kan få med landet i övrigt jämförlig avkastning från betesmarkerna.

I stället för att årligen foderbrist förekommer på vissa håll därstädes, bör Norrland genom rationella åtgärder kunna bringas till att lämna ett överskott av vallprodukter. En övergång till verkligt kvalitetsfoder i tillräcklig utsträckning reducerar också totalmängden grovfoder.

Intet annat odlingsområde i vårt land erbjuder de möjligheter att utvinna nya skördevärden utan intrång på förutvarande odling som den tidsenliga betes- och vallkulturen. Behovet av foder och därmed för folkhushållet sunda produkter säkerställas och förbilligas därigenom. Intet produktionsfoder har i stort sett hittills kunnat tävla med kulturbetet i allsidigt näringsvärde och prisbillighet.

Att klarlägga möjligheterna för denna stora, ekonomiskt betydelsefulla fråga och vägleda vid utnyttjandet av landets egna resurser för foderanskaffning är föreningens uppgift. Det gäller härvid icke blott att klarlägga en eller

annan försöksuppgift — må det vara gödslings-, sort- eller utfodringsfrågor — utan att anskaffa och till en säker grund för utvecklingen hopfoga allt det material, som behövs för att tillförlitligt kunna besvara hur betes- och vallkulturen med eller utan nyodling under skilda förhållanden skall anordnas och bedrivas för att lämna foder av bästa möjliga beskaffenhet för minsta tänkbara omkostnad, samt huru detta inverkar på den animaliska produktionen och på lantushållningen i sin helhet. På så sätt erhålles en grund för att kunna föreslå åtgärder och främja odlingsgrenens i fråga utbredning i lämplig omfattning såväl vid enskilda jordbruk som i landet i sin helhet. För realiserande av dessa uppgifter erfordras en på allsidig kännedom om problemet grundad planläggning och ledning.

En av föreningens viktigaste uppgifter är att insamla, sammanställa och bearbeta allt det material som kräves för att kunna på saklig grund bedriva den upplysningsverksamhet som är erforderlig för att föra denna för landets självförsörjning så betydelsefulla odlingsgren framåt. Icke minst är det nödvändigt att frambringa och tillhandahålla dylikt material vid undervisning och fortsatt utbildning av inom jordbruket verksamma lokala rådgivare. Härför kräves emellertid expertis, som sålunda för sin verksamhet är beroende av föreningens grundläggande försöksverksamhet. Betydelsen härav framgår även av riksdagens uttalande år 1936, där (jordbruksutskottets utlåtande nr 83, s. 79) bl. a. framhållles »att föreningarnas möjlighet att själva utöva försöksverksamhet är av väsentlig betydelse för förtroendet till och framgången av deras konsulterande upplysande verksamhet». — Det må i detta sammanhang framhållas, att det behövliga, sakliga underlaget för denna expertis icke utgöres av kännedom endast i husdjurslära, växtodling eller ekonomi utan av den i arbetet med betes- och vallkulturen vunna insikten och samlade erfarenheten. Det gäller exempelvis att bedöma, vilka och huru stora markområden som under skilda förhållanden böra tagas i anspråk för beteskultur, för mångårig vall till slätter eller till luzernodling o. s. v. Det gäller även sättet för behandlingen av varjehanda olikartade markområden samt bedömandet av vilka åtgärder som därvid böra ifrågakomma, såsom ev. fullständig nyodling eller tillgripande av andra mindre omfattande kulturåtgärder o. s. v. Härtill kommer numera den stora på ny lagstiftning grundade betesregleringen med tillhörande stängselförordning, för vars rätta tillämpning pålitlig förmåga att bedöma betes- och markbehov — beroende på bl. a. djurhållningens omfattning samt kulturmöjligheterna på platsen — är ett absolut villkor. Erfarenheten visar att verklig expertis härför behövs, om alltför stora missgrepp med i längden förlustbringande följder skola kunna undvikas. Det är också alldeles nödvändigt för föreningen att stå i en intim kontakt med praktiken både för skapande av efterföljansvärda exempel och för att kunna följa verkningarna av vidtagna åtgärder samt hålla föreningen à jour med hithörande frågor i praktiskt avseende. — Av vad här ovan anförts beträffande den upplysande och rådgivande verksamhetens beroende av och samhörighet med den grundläggande försöks- och utredningsverksamheten torde framgå den vikt och betydelse som föreningen tillmåter samordningen av konsulentverksamheten med övriga verksamhetsgrenar. Det av statsrevisorerna ifrågasatta överförandet av föreningens nuvarande konsulenter till hushållningssällskapen anser därför föreningen icke kunna genomföras utan mycket allvarliga konsekvenser för betes-, vall- och mosskulturens fortsatta utveckling.

För att med önskvärd snabbhet bliva mera oberoende i foderfrågan och icke såsom nu behöva räkna med den dyrbara, nationalekonomiskt minst sagt tvivelaktiga foderimporten — alltid upphörande just då den som bäst behövs — och få till stånd ett sunt och billigt inhemskt kvalitetsfoder i till-

räcklig mängd erfordras en central, där alla hithörande problem och erfarenheter samlas och bearbetas och varifrån kunskap och intresse genom goda exempel, undervisning och rådgivande verksamhet utstråla till gagn för landets självförsörjning och självständighet. Huruvida denna institution bör vara fristående, halvstatlig eller ingå som en avdelning i statens försöksväsende är en fråga, som här icke skall beröras. Det väsentliga är att denna verksamhet, som avser att åstadkomma ett sakligt underlag för främjandet av en viktig produktionsgren och därmed den för lokala rådgivares utbildning och bistående nödiga expertisen, icke splittras. Forskning, försöksverksamhet och upplysning på expertstadiet kunna icke utan risk för bristande effekt åt båda hållen skiljas.

De olika verksamhetsgrenar, som av statsrevisorerna ifrågasatts böra ingå i en samorganisation, ha så skilda uppgifter och äro av så olikartad beskaffenhet, att ett sammanförande av hela denna verksamhet under en gemensam styrelse säkerligen icke skulle leda till gynnsamt resultat. En utredning med sådant syfte kan således icke av föreningen tillstyrkas. Vad föreningens speciella verksamhet angår förekommer, enligt vad ovanstående redogörelse utvisar, icke något dubbelarbete i den mening statsrevisorerna åsyfta. Riskerna för ett sådant onödigt och eventuellt skadligt dubbelarbete förebyggas genom de redan skapade och av statsmakterna förut beslutade anordningarna. Förhållandet mellan föreningen och försöksanstalterna, särskilt jordbruksförsöksanstalten, är för närvarande i anledning av besparingskommitténs förslag föremål för en särskild utredning. Föreningen anser att denna utredning bör få föras till slut utan att påverkas av den av statsrevisorerna ifrågasatta utredningen.

Ultuna, Uppsala den 11 januari 1944.

För Svenska vall- och mosskulturföreningen.

S. LINNÉR.

G. Giöbel.

Bilaga 4.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

I skrivelse av den 23 december 1943 har kungl. lantbruksstyrelsen anmodat Sveriges utsädesförening avgiva yttrande rörande ett av riksdagens revisorer i berättelsen över revisionen för år 1943 framfört förslag, att frågan om sammanförande av olika grenar av försöksverksamheten på jordbruksområdet under en gemensam styrelse för uppnående av bättre samarbete dem emellan borde upptagas till förnyad, allsidig prövning. Med anledning härav vill utsädesföreningen anföra följande:

Sveriges utsädesförening har, som bekant, i första hand till uppgift att bedriva växtförädling av åkerbruksväxter och därmed förenad forsknings- och försöksverksamhet. Det kanske därför hade legat närmast till hands, att föreningen i sitt yttrande inskränkt sig till att behandla frågan om ett sammanförande av växtförädlingen med övriga grenar av försöksverksamheten på jordbruksområdet. Då föreningen emellertid har nära kontakt med flertalet av de institutioner och försöksanstalter, som skulle beröras av förslaget

i fråga, har föreningen likväl ansett sig i sitt yttrande också böra lämna ett bidrag till frågans belysande i allmänhet.

Utsädesföreningen vill till en början understryka betydelsen för jordbruket av en rationellt ordnad och väl ledd försöksverksamhet. Värdet härav framstår särskilt tydligt, om man undersöker orsakerna till de avsevärda skördeökningar, som under de fem sista decennierna uppnåtts vid odlingen av olika åkerbruksväxter. Av en på uppdrag utav 1942 års jordbrukskommitté av undertecknad Åkerman utförd undersökning framgår, att ca hälften av sagda skördeökning torde bero på ett tack vare växtförädlingens framsteg förbättrat odlingsmaterial och resten på bättre jordkultur och torrläggning av jorden, kraftigare gödning, intensivare kamp mot ogräs och växtsjukdomar o. s. v. Största betydelsen måste dock tillskrivas — förutom det genom förädling förbättrade sortmaterialet — den ökade användningen av konstgödsel, vilken helt säkert till mycket väsentlig del varit resultat av den intensiva propaganda och upplysningsverksamhet, som på basis av ett omfattande forsknings- och försöksarbete kunnat bedrivas härför. Men även forsknings- och försöksverksamheten på växtpatologiens område har lett till mycket påtagliga resultat av stor ekonomisk räckvidd, och detsamma gäller beträffande den av statens centrala frökontrollanstalt och av de med statsmedel understödda frökontrollanstalterna bedrivna verksamheten.

En försiktig, på basis av förkrigspriser utförd beräkning av det ekonomiska värdet av de resultat, som genom forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område hittills uppnåtts, giver till resultat ett stegrad skördevärde på ett par hundra miljoner kronor per år. De relativt blygsamma belopp, som från det allmännas sida årligen investeras i denna verksamhet, bliva sålunda synnerligen väl förräntade.

Trots de redan uppnådda vackra resultaten återstå på skilda områden en mängd viktiga arbetsuppgifter och forskningsproblem att lösa, varigenom ytterligare betydelsefulla resultat kunna påräknas. Därtill kommer, såsom riksdagens revisorer också påpeka, att vårt jordbruk utan tvivel kommer att ställas inför nödvändigheten av en ytterligare rationalisering av driften, varvid detsamma mera än någonsin förut kommer att behöva det stöd, en väl organiserad försöksverksamhet kan erbjuda.

Såsom ett första och mycket viktigt önskemål för uppnående relativt snabbt av möjligast påtagliga resultat på detta område framstår utan tvivel från jordbruksforskarnas och försöksmännens sida, att forsknings- och försöksverksamheten på jordbruksområdet genom rikligare tillmätta anslag från det allmännas sida beredes ökade arbetsmöjligheter. Av de hittills uppnådda resultaten att döma få, såsom av det tidigare anförda framgått, de medel, som anslås härför, anses vara synnerligen väl använda.

Men därjämte är det naturligtvis av den allra största betydelse, att det mellan de olika grenarna av forsknings- och försöksverksamhet råder ett möjligast intimt och förtroendefullt samarbete. Nu är det ju visserligen så, att effekten av ett samarbete mellan institutioner och organisationer ofta i hög grad beror på rent personliga förhållanden, i det att vissa personer hava lätt för att samarbeta med andra, under det att andra icke kunna finna sig i det koordinerande av egna arbeten med andra personers, vilket är en grundförutsättning för ett gott resultat av samarbetet. Men även om man tager hänsyn till den begränsning av möjligheterna för ett verkligt effektivt samarbete, som är en följd härav, bör från det allmännas sida naturligtvis allt göras, som kan bliva gjort för att uppnå önskvärd samverkan mellan olika grenar av forsknings- och försöksverksamheten på detta område. Särskilt må här understrykas vikten av att ett närmare samarbete kommer till stånd mellan lantbrukshögskolans jordbruksförsöksanstalt samt Svenska

vall- och mosskulturföreningen, mellan förstnämnda anstalt och statens växtskyddsanstalt samt särskilt och kanske framför allt mellan de statliga försöksgårdarna och ledarna av hushållningssällskapens lokala försöksverksamhet. Ett sådant samarbete behöver emellertid icke med nödvändighet medföra en mera genomgripande omorganisation av dessa försöksanstalter eller inrättande av en gemensam styrelse för desamma.

I detta sammanhang må emellertid också påpekas, att ganska intimt samarbete redan förekommer mellan vissa institutioner och försöksanstalter på detta område. Sålunda har Sveriges utsädesförening sedan länge, genom ett av Kungl. Maj:t och riksdagen godkänt särskilt avtal, ett väl organiserat samarbete med statens centrala frökontrollanstalt, vilket hittills fungerat mycket bra. Utsädesföreningen har också allt sedan tillkomsten av centralanstalten för försöksverksamheten på jordbruksområdet ett nära och för föreningen mycket värdefullt samarbete med tidigare centralanstaltens jordbruksavdelning numera lantbrukshögskolans jordbruksförsöksanstalt. Ifrågasatt samarbete gäller i första hand prövning i landets olika delar av de nya sorter och stammar, föreningen uppdrager. Även med statens växtskyddsanstalt och med åtskilliga andra statliga och statsunderstödda institutioner bedriver utsädesföreningen samarbete (jfr berättelser över utsädesföreningens verksamhet under åren 1940, 1941 och 1942).

Likaledes må här framhållas det värdefulla samarbete, som förekommer mellan statens växtskyddsanstalt och statens centrala frökontrollanstalt, bl. a. rörande fusarioser och viroser, samt mellan växtskyddsanstalten och statens trädgårdsförsök.

Beträffande utsädesföreningens ställning torde i detta sammanhang böra erinras om, att densamma varit föremål för prövning vid flera olika av Kungl. Maj:t föranstaltade utredningar. Vid dessa har bl. a. ifrågasatts, att föreningens verksamhet skulle övertagas av en statens växtförädlingsanstalt. Resultatet av sagda utredningar har emellertid blivit, att föreningen ansetts bäst kunna fylla sin särskilda uppgift såsom en fristående, av statsmakterna understödd samt genom av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter i styrelsen och ombud vid revisionen ävensom lantbruksstyrelsens inspektion kontrollerad organisation. De senaste årens erfarenheter, bl. a. rörande sättet för de frambringade nya sorternas förökning och överlämnande till allmän odling — detta i samarbete med Allmänna svenska utsädesaktiebolaget — torde också ytterligare ha styrkt uppfattningen om det ändamålsenliga i nuvarande organisation.

Det råder emellertid icke något tvivel om, att ett närmare sammanförande av åtminstone vissa institutioner och försöksanstalter skulle kunna bli till gagn för den ifrågasatt verksamheten. I detta sammanhang må erinras om, att de år 1931 tillsatta utredningsmännen, som hade att avgiva förslag angående en mera enhetlig organisation av försöksverksamheten (SOU 1934: 4) framlade ett väl motiverat förslag om ett sådant sammanförande av vissa försöksanstalter. Även om förslagen härom i vissa hänseenden torde vara föråldrade, så synes dock anledning förefinnas att åter upptaga till prövning åtminstone vissa av dessa. Icke minst gäller detta frågan om ett samordnande av jordbruksförsöksanstaltens samt vall- och mosskulturföreningens verksamhet.

Sveriges utsädesförening har sålunda icke något att erinra mot, att de av riksdagens revisorer i berättelsen för år 1943 upptagna spörsmålen rörande jordbruksforskningens och försöksverksamhetens större effektivisering genom ett sammanförande av olika grenar av densamma göras till föremål för viss utredning. Vad särskilt Sveriges utsädesförening beträffar, så bör, i den händelse en sådan utredning skulle komma till stånd, dennas ställning till den

rent statliga försöksverksamheten klarläggas. I betraktande av den ställning, utsädesföreningen innehar såsom landets officiella växtförädlingsanstalt — något som från statsmakternas sida ofta understrukits — bör en närmare anknytning av föreningen till den statliga forsknings- och försöksverksamheten på jordbruksområdet övervägas, varvid även Weibullsholms växtförädlingsanstalts ställning i framtiden bör beaktas. Genom sina stora resurser med väl utrustade laboratorier och försöksgårdar (filialer) bör ett bättre organiserat och mera intimt samarbete mellan utsädesföreningen och de rent statliga försöksanstalterna kunna bli till stort gagn. En viktig förutsättning härför är emellertid, att utsädesföreningen i framtiden liksom hittills erhåller en sådan ställning och sådana möjligheter till intimt samarbete med det praktiska jordbrukets utövare, att den med samma framgång som hittills kan bedriva sin landsgagneliga verksamhet.

Svalöf den 5 januari 1944.

För Sveriges utsädesförening.

Å. Åkerman.

Statens växtskyddsanstalts

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 154, § 35.

Till Konungen.

Styrelsen för statens växtskyddsanstalt, som genom nådig remiss den 21 december 1943 anbefalits att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i överlämnat transumt anfört rörande forsknings- och försöksverksamheten på jordbruksområdet, får härmed i vad ärendet berör växtskyddsanstalten i underdånighet anföra följande.

Riksdagens revisorer ha bland annat uttalat följande: »Det förekommer sålunda att arbeten, som utföras vid den ena anstalten, ofta helt eller delvis sammanfalla med de uppgifter, varmed en annan institution är sysselsatt. Något samarbete mellan de olika institutionerna, varigenom dylikt dubbelarbete kan undvikas, synes i allmänhet icke förekomma. Så utföres t. ex. praktisk försöks- och provningsverksamhet på gödslingslärans och växtodlingens områden förutom vid jordbruksförsöksanstalten samt svenska vall- och mosskulturföreningen även av växtskyddsanstalten . . .»

Styrelsen får med anledning av det citerade uttalandet på det bestämdaste hävda, att växtskyddsanstalten i sin verksamhet alltid strängt hållit sig inom det område, som genom Kungl. Maj:ts instruktion anvisats den, att något dubbelarbete så vitt styrelsen har sig bekant icke förekommit samt att anstalten alltid varit angelägen att samarbeta med andra institutioner, när anledning därtill förefunnits.

De av växtskyddsanstalten bedrivna arbeten, som kunna anses beröra gödslingslärans område, inskränka sig till ett antal försök rörande s. k. brist-sjukdomar, förorsakade av brist på mangan, bor och andra »spårelement». I samarbete med jordbruksförsöksanstalten, närmare bestämt Ugerups försöksgård, har växtskyddsanstalten genom sin filial utfört vissa förberedande försök i jord från Ugerup, där man har att räkna med brist på dessa ämnen.

Vidare ha på några platser företagits försöks gödsling med borax till vissa äpplesorter för att studera frågan, om och i vad mån »pricksjukan» är beroende av borbrist, samt slutligen ett gödslingsförsök med borax till oljevallmo i samband med utforskandet av en sjukdom, för vars skull en vallmoodlare sökt växtskyddsanstaltens hjälp. I samtliga fall har det varit fråga om rent växtpatologiska problem, som naturligt ankomma på växtskyddsanstalten och som veterligen icke utförts av någon annan institution i vårt land.

På växtodlingens område är växtskyddsanstalten nödsakad att för fullgörandet av sina arbetsuppgifter i viss omfattning utföra egna fältförsök. Vid den sedan flera år pågående undersökningen angående utvintring av höstsäd och vallväxter ha de av jordbruksförsöksanstalten, hushållningssällskapen och Sveriges utsädesförening föranstaltade fältförsöken i stor omfattning utnyttjats för observationer, men dessa försök ha icke kunnat helt ersätta egna sådana. Vid utredningen av de komplicerade spörsmål, som sammanhånga med utvintringen, måste jämförande iakttagelser göras på ett vida större sortmaterial än det som ingår i de vanliga sortförsöken. Detta har nödvändiggjort egna försök, årligen omkring tio, vilka emellertid haft karaktären mera av observations- än avkastningsförsök och utlagts med jämförelsevis små parceller. I regel ha de utförts vid Sveriges utsädesförenings filialer, delvis i verkligt samarbete med dem, och den ersättning som försöksvärden betingat sig har varit så måttlig, att den knappast torde hava täckt självkostnaderna.

En annan grupp av växtodlingsförsök, som växtskyddsanstalten utför, avser prövning av betningsmedel. Dessa försök anknyta sig intimt till de vid anstalten utförda labortrieförsöken och äro att betrakta som den sista länken i prövningen av ifrågavarande bekämpningsmedel. De höra helt och hållet hemma inom den växtpatologiska verksamheten och utföras icke av någon annan institution. Liksom de ovannämnda utvintringsförsöken äro de i allmänhet förlagda till Sveriges utsädesförenings filialer, där kompetent hjälp med sådd, skörd, tröskning m. m. kan erhållas och där ingen oskäligen ersättning kräves.

Övriga växtodlingsförsök, som utföras av växtskyddsanstalten, avse bekämpandet av speciella växtsjukdomar och växtparasiter. De måste utläggas på plats, där sjukdomen eller parasiten finnes eller kan väntas uppträda. De kräva sin särskilda, av växtpatologiskt sakkunnig försöksledare utarbetad försöksplan och kunna på intet sätt inordnas bland de efter viss standardtyp utförda försök, som stå under ledning av andra institutioner.

Ett annat växtskyddsanstalten berörande uttalande av riksdagens revisorer har följande lydelse: »Ett närmare samarbete förefaller också vara erforderligt mellan statens växtskyddsanstalt och statens centrala frökontrollanstalt i frågor rörande immunitetskontroll och sortkontroll av potatis. Det bristande samarbetet mellan anstalterna medför förutom bristande effektivitet även onödiga kostnader för statsverket.»

Immunitetskontroll är en rent växtpatologisk uppgift och faller helt inom växtskyddsanstaltens verksamhetsområde. Sådan den f. n. bedrivs avser den prövning av resistensen mot potatiskräfta hos olika potatissorter och framför allt det plantmaterial, ur vilket växtförädlingsanstalterna skola göra sitt urval. I själva verket bekostas den i huvudsak av Sveriges utsädesförening, som ställt laboratorie- och växthusutrymme till förfogande och tillhandahåller manuell arbetskraft. Ledningen och övervakningen handhaves av växtskyddsanstalten, i det att assistenten vid dess filial varje eller varannan vecka under 5 à 6 månader årligen besöker Svalöv för detta ändamål. Det självklara förhållandet att sådan verksamhet måste handhavas av en specialutbildad växtpatolog framhäves ännu starkare därigenom, att det är fråga om en ytterst smittsam växtsjukdom, som kräver den allra största försiktighet.

Statens centrala frökontrollanstalt har icke på något sätt deltagit i denna immunitetskontroll, vilket heller icke varit motiverat.

Vad åter sortkontrollen angår befinner man sig givetvis inom frökontrollanstaltens arbetsområde. Växtskyddsanstalten har heller icke tagit befattning med denna uppgift, om man bortser från ett specialfall. I samband med den oundgängligen nödvändiga kontrollen över potatisodlingen inom områden, som förklarats smittade av potatiskräfta respektive angripna av potatisål eller äro skyddsområden mot förstnämnda sjukdom, har växtskyddsanstalten besiktigat odlingar av kräftimmuna potatissorter, vilka ansetts lämpade för utsädesändamål. Avsikten härmed har varit, att odlarna inom ifrågavarande områden, som till följd av gällande förordning måste anskaffa nytt utsäde, skulle kunna erhålla tillförlitligt sådant utan alltför stora kostnader. De hade eljest varit hänvisade till att välja mellan dyrt, statsplomberat utsäde eller helt okontrollerat sådant. Det torde vara obestriddigt, att denna växtskyddsanstaltens verksamhet varit till stort gagn såväl för odlarna som för genomförandet av bekämpningsåtgärderna mot potatiskräftan. Då besiktingarna inpassats i resor, som ändock måst av växtskyddsanstaltens personal utföras i trakten, ha de dragit tämligen obetydliga kostnader och ha med säkerhet icke kunnat utföras så billigt av någon annan institution. Sedan den *under 1943 påbörjade* »förenklade fältkontrollen» kommit till stånd, torde växtskyddsanstaltens besiktingar komma att inskränkas, även om de icke kunna helt upphöra. Vid ävägbringandet av den sistnämnda kontrollformen ha växtskyddsanstalten och centrala frökontrollanstalten intimt samverkat, vilket jävar uppgiften om bristande samarbete mellan anstalterna. Vad av riksdagens revisorer avses med bristande effektivitet på grund av den påstådda frånvaron av samarbete synes kräva närmare förklaring.

Uppgiften om att samarbete mellan olika institutioner i allmänhet icke skulle äga rum är vad växtskyddsanstalten beträffar oriktig. Såsom delvis framgår redan av vad ovan anförts äger samarbete rum mellan å ena sidan växtskyddsanstalten och å andra sidan flera olika institutioner, framför allt jordbruksförsöksanstalten, statens trädgårdsförsök, statens centrala frökontrollanstalt och Sveriges utsädesförening.

Riksdagens revisorer ha ansett lämpligt att för avhjälpande av förmenta brister sammanföra under en gemensam styrelse de institutioner, vilkas arbetsområden omfatta växtodlingen i detta begrepps mest vidsträckta bemärkelse. Vad växtskyddsanstalten angår kan dess styrelse icke finna några på fakta grundade motiv för en sådan anordning. Tvärtom synes det styrelsen förmånligt för anstaltens verksamhet om den fortfarande får sortera under en egen styrelse, i vilken plats kan beredas för såväl praktiska jordbrukare som forskare vilka ådagalagt intresse för växtskyddsfrågor.

Ehuru styrelsen sålunda icke kan finna, att de av riksdagens revisorer framställda anmärkningarna i något avseende äga giltighet i vad angår statens växtskyddsanstalt, och änskönt styrelsen anser det vara angeläget, att växtskyddsanstalten även framgent får stå under ledning av en egen styrelse, skulle den likväl med tillfredsställelse hälsa varje ändamålsenlig åtgärd för att befordra ett intimare samarbete mellan de olika forskningsanstalterna på jordbruksområdet.

Bergshamra, Stockholm 19, den 19 januari 1944.

Underdånigst

å styrelsens för statens växtskyddsanstalt vägnar:

HERNFRID WITTE.

Ordförande.

Th. Lindfors.

Styrelsens för lantbrukshögskolan

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 154, § 35.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Genom nådig remiss den 21 december 1943 har styrelsen för lantbrukshögskolan anbefallts avgiva och senast den 20 januari 1944 till kungl. jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad statsrevisorerna uti § 35 i sin berättelse till 1944 års riksdag anfört rörande forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Högskolestyrelsen har från lärarrådet infordrat bifogade yttrande. Lärarrådet har vid sitt yttrande fogat skrivelser i ärendet från föreståndaren för jordbruksförsöksanstalten, professor Sundelin, och föreståndaren för husdjursförsöksanstalten, professor Olsson, vilka skrivelser här bifogas.

Högskolestyrelsen, som helt instämmer i lärarrådets yttrande, vill ytterligare framhålla följande.

Beträffande de av föreståndarna för försöksanstalterna ingivna skrivelserna vill styrelsen ansluta sig till de av professor Olsson framförda synpunkterna.

Vad professor Sundelin anfört i sin skrivelse har lärarrådet i huvudsak bemött i sitt yttrande. Även professor Olsson har i sin skrivelse bemött vissa av Sundelin framförda åsikter. Styrelsen vill härutöver framhålla följande rörande Sundelins skrivelse.

Professor Sundelin har i sin skrivelse utgått ifrån att Svenska vall- och mosskulturöreningen, om vars framtida organisation utredning dock pågår, helt skulle anslutas till jordbruksförsöksanstalten. Styrelsen vill i anledning härav framhålla, att husdjursförsöksanstalten bland annat har till uppgift att handha frågor rörande foderkonservering samt betesmarkernas utnyttjande. Öreningens betesavdelning har därför starkare samband med husdjursförsöksanstalten än med jordbruksförsöksanstalten. I detta sammanhang må ytterligare framhållas, att en mycket avsevärd del av den svenska växtodlingens produkter skola förädlas till animaliska produkter. Den absoluta nödvändigheten av en intim samverkan mellan jordbruksförsöksanstalten och husdjursförsöksanstalten framgår härav.

Professor Sundelin har vidare ansett sig icke kunna finna några konkreta belägg för uppfattningen, att en nära anslutning av försöksanstalterna till högskolan skulle ha stor betydelse för högskolans forskning och undervisning. Att så emellertid är fallet torde vara uppenbart. Som ett exempel må anföras att under föregående vegetationsperiod på initiativ av lantbrukshögskolans mikrobiologiska institution och i samarbete med jordbruksförsöksanstalten ett stort antal fältförsök i baljväxter och i ett flertal andra grödor utlades i olika delar av landet. Vidare må erinras om det samarbete, som ägt rum mellan jordbruksförsöksanstalten och institutionerna för lantbrukskemi, växtodlingslära och allmän jordbrukslära. Med husdjursförsöksanstalten, som varit förlagd till Ultuna endast något år, ha en stor del av högskolans institutioner redan ett intimt samarbete.

Professor Sundelin åberopar vidare som stöd för sin uppfattning hur vissa andra forsknings- och försöksanstalter äro organiserade. I anledning härav må framhållas, att statens skogsförsöksanstalt visserligen formellt är fristående gentemot skogshögskolan. Anstalten sorterar dock under samma styrelse som skogshögskolan, har samma sekreterare, bibliotekarie och kamre-

rare som skogshögskolan. Därtill kommer att anstalten är utrustad med en naturvetenskaplig samt en skogsentomologisk avdelning. Beträffande statens veterinärmedicinska anstalt må framhållas, att denna har till främsta uppgift att tillhandagå veterinärförvaltningen med nödiga vetenskapliga undersökningar och andra arbeten. I den mån arbetet det medgiver skall anstalten även bedriva vetenskaplig forskning. Väsentligt är att anstaltens arbete huvudsakligen består i laboratoriearbeten samt att anstalten erhållit härför erforderlig utrustning. Enabanda är förhållandet med institutionerna för teknisk forskning. Att dessa institutioner endast delvis äro organisatoriskt underordnade tekniska högskolan beror därpå, att de till huvudsaklig del drivas med donerade medel.

Organisationen av förenämnda anstalter kan sålunda icke återopas i förevarande sammanhang.

Professor Sundelin har vidare framhållit, att jordbruksförsöksverksamheten i Danmark och Finland ej är organisatoriskt sammankopplad med den högre lantbruksundervisningen och den lantbruksvetenskapliga forskningen.

Härtill må endast framhållas, att såväl i Danmark som i Finland ha till försöksverksamheten knutits analyslaboratorier och forskningsinstitutioner. Sålunda består finska lantbruksförsöksanstalten av följande avdelningar, nämligen avdelningen för agrikulturkemi och agrikulturfysik, avdelningen för markforskning, avdelningen för växtodling, avdelningen för växtförädling, avdelningen för växtsjukdomar, avdelningen för skadedjur, avdelningen för husdjursförädling samt avdelningen för husdjurskötsel.

En liknande organisation av försöksverksamheten i Sverige skulle medföra att åtskilliga av högskolans institutioner, vilka äro avsedda jämväl för jordbruksförsöksanstaltens behov, skulle behöva dubbleras.

Professor Sundelin medger att behov föreligger av samarbete mellan jordbruksförsöksanstalten och lantbrukshögskolans undervisningsinstitutioner och den där bedrivna forskningen men anser, att ett än större behov föreligger av samarbete med statens växtskyddsanstalt, statens centrala frökontrollanstalt, statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, de statsunderstödda växtförädlingsanstalterna och andra.

Vad först angår samarbetet med växtförädlingsanstalterna är som lärarrådet framhållit härför bland annat sörjt genom den granskning av anstalternas försöksplaner, som lantbrukshögskolan har att verkställa. Att ett visst samarbete mellan jordbruksförsöksanstalten och växtskyddsanstalten, frökontrollanstalten och lantbrukskemiska kontrollanstalten kan vara erforderligt är uppenbart. Professor Sundelins påstående att detta samarbete skulle vara mera angeläget än jordbruksförsöksanstaltens samarbete med högskolans institutioner innebär en så påtaglig överdrift, att styrelsen icke anser det behöfligt att närmare bemöta detsamma.

Beträffande den av professor Sundelin framförda frågan om den lokala försöksverksamhetens ordnande må framhållas, att denna fråga icke tidigare av honom underställts styrelsen. Det synes styrelsen uppenbart, att det lämpligaste är att denna fråga först beredes inom lantbrukshögskolan.

Slutligen kan inte styrelsen underlåta att framhålla, att styrelsen finner det beklagligt, att den förbättring i försöksverksamheten, som den av 1936 års riksdag beslutade organisationen skulle innebära, till stor del motverkats därav att den för verksamhetens bedrivande beslutade institutionsbyggnaden för försöksanstalterna ännu icke uppförts. Styrelsen har vid ett flertal tillfällen framhållit angelägenheten härav samt begärt anslag för nämnda byggnad.

I anledning av vad ovan anförts får styrelsen för lantbrukshögskolan be-

stämt avstyrka statsrevisorernas förslag om en allmän utredning rörande försöksverksamheten på jordbrukets område.

I styrelsens förenämnda beslut ha styrelsens samtliga ledamöter deltagit.

Lantbrukshögskolan, Uppsala 7 den 19 januari 1944.

På styrelsens för lantbrukshögskolan vägnar:

S. LINNÉR.

Sven Ros.

Bilaga 1.

Till styrelsen för lantbrukshögskolan.

Genom nådig remiss den 21 december 1943 har styrelsen för lantbrukshögskolan anbefallts avgiva och senast den 20 januari 1944 till jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad statsrevisorerna uti § 35 i sin berättelse till 1944 års riksdag anfört rörande forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Lantbrukshögskolans lärarråd, som av högskolestyrelsen beretts tillfälle avgiva yttrande i ärendet, får, med överlämnande av till högskolestyrelsen ställda skrivelser i ärendet från föreståndarna för jordbruks- och husdjursförsöksanstalterna, i anledning härav anföra följande.

Statsrevisorerna ha i sitt utlåtande framhållit, att en splittring av försöksverksamheten på jordbrukets område för närvarande skulle råda samt att något samarbete, varigenom dubbelarbete kunde undvikas, i allmänhet icke syntes förekomma.

Såsom stöd för sin uppfattning ha revisorerna anfört följande:

»Det förekommer sålunda att arbeten, som utföras vid den ena anstalten, ofta helt eller delvis sammanfalla med de uppgifter, varmed en annan institution är sysselsatt. Något samarbete mellan de olika institutionerna, varigenom ett dylikt dubbelarbete kan undvikas, synes i allmänhet icke förekomma. Så utföres t. ex. praktisk försöks- och provningsverksamhet på gödslingslärans och växtodlingens område förutom vid *jordbruksförsöksanstalten samt Svenska vall- och mosskulturföreningen även av växtskyddsanstalten, frökontrollanstalten, lantbrukskemiska kontrollanstalten och statens trädgårdsförsök*. Ett närmare samarbete förefaller också vara erforderligt mellan statens växtskyddsanstalt och statens centrala frökontrollanstalt i frågor rörande immunitetskontroll och sortkontroll av potatis. Det bristande samarbetet mellan anstalterna medför förutom bristande effektivitet även onödiga kostnader för statsverket.»

Det synes lärarrådet uppenbart att revisorernas förenämnda uttalande måste ha tillkommit på grund av bristande kännedom om de i verkligheten föreliggande förhållandena. Vid statens centrala frökontrollanstalt, statens växtskyddsanstalt och statens lantbrukskemiska kontrollanstalt torde sålunda icke ha utlagts några gödslings- eller sortförsök eller andra försök av sådan art att de kunna anses innebära dubbelarbete därigenom att samma eller liknande försök utläggas vid övriga anstalter. Verksamheten vid förstnämnda anstalter är för övrigt så pass specialiserad, att risken för dubbelarbete i samband med deras verksamhet är mycket liten. Lärarrådet vill för övrigt i detta sammanhang framhålla, att statens centrala frökontrollanstalt och statens

växtskyddsanstalt för närvarande ha gemensam chef, varför den anmärkning, som riktats mot anstaltens samarbete i nuvarande läge, måste anses helt ogrundad.

Lärarrådet vill vidare framhålla, att styrelsen för lantbrukshögskolan har att årligen fastställa planer för försöksverksamheten icke endast vid jordbruksförsöksanstalten och husdjursförsöksanstalten utan jämväl vid Svenska vall- och mosskulturföreningen, Sveriges utsädesförening och Weibullsholms växtförädlingsanstalt. Vidare har högskolestyrelsen att fastställa planerna för den av hushållningssällskapen bedrivna lokala försöksverksamheten. Dessa föreskrifter ha givetvis tillkommit för att lantbrukshögskolans försöksnämnd, jordbruksförsöksråd och styrelse skola få tillfälle ingripa bl. a. mot planerat onödigt dubbelarbete inom försöksverksamheten.

Statens trädgårdsförsök har hand om försöksverksamheten med fruktträd och köksväxter. Ett visst samarbete mellan trädgårdsförsöken och lantbrukshögskolan har redan åstadkommits. Sålunda har trädgårdsförsöken fått utlägga såväl köksväxtförsök som försök med fruktträd vid några av högskolans försöksgårdar.

Genom den organisation av försöksverksamheten, som statsmakterna beslöt år 1936, ha sålunda som ovan i korthet framhållits skapats garantier för att onödigt dubbelarbete inom försöksverksamheten i vad den avser husdjursförsöken och de egentliga jordbruksförsöken (gödslingsförsök, sortförsök m. m.) icke kommer till stånd.

Lärarrådet vill som sin bestämda uppfattning framhålla, att den av 1936 års riksdag efter omfattande utredningar beslutade organisationen av försöksverksamheten är den i princip riktiga lösningen av frågan. I proposition nr 167/1936 har departementschefen bl. a. framhållit, att centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet före lantbrukshögskolans tillkomst i sig inneslöt avdelningar för teoretisk verksamhet inom kemiens, botanikens och bakteriologiens områden. Dessa avdelningar hade, framhöll departementschefen, inrättats emedan de ansetts behövliga för försöksverksamheten. Med denna erfarenhet för ögonen torde det enligt hans åsikt vara befogat påstå, att liksom en anknytning till lantbrukshögskolan av försöksverksamheten på lantbruksområdet skulle i hög grad gagna högskolans verksamhet, så skulle försöksverksamheten på samma sätt vinna i effektivitet genom en sådan anordning. Enligt lärarrådets mening äger detta uttalande alltjämt full giltighet.

Att 1936 års omorganisation hittills ej helt har kunnat genomföras beror därpå, att medel för uppförande av de för försöksanstalterna avsedda institutionsbyggnaderna ännu sju år efter statsmakternas beslut icke anvisats. Lärarrådet anser sig därför böra framhålla, att överförandet av jordbruksförsöksanstalten till Ultuna är den åtgärd, som i nuvarande läge i första hand måste vidtagas för att undanröja grunden för splittring av verksamheten.

Givetvis kunna inom en organisation av lantbrukshögskolans omfattning vissa detaljer tid efter annan behöva underkastas förnyad omprövning. En dylik omprövning torde dock få anses vara en angelägenhet, som det i första hand ankommer på högskolans styrelse att föranstalta om. Att samarbetet mellan samtliga de institutioner, som syssla med försöksverksamhet på jordbrukets område, bör äga rum i erforderlig omfattning torde vara uppenbart. Ett sådant samarbete har som ovan framhållits kunnat åstadkommas med lantbrukshögskolan som centrum, men det torde vara riktigt, att en ytterligare intensifiering av detta samarbete bör komma till stånd. Enligt lärarrådets mening bör ett sådant samarbete kunna ytterligare befrämjas, om ett

råd för jordbruksforskning och försöksverksamhet inrättas. Frågan om ett sådant råd är för närvarande under omprövning.

Den av revisorerna ifrågasatta nyordningen av försöksverksamheten på jordbrukets område anser lärarrådet icke vara ändamålsenlig. Som av tidigare grundliga utredningar framgått torde det icke vara möjligt att bedriva försöksverksamhet utan att denna har ett intimt samarbete med institutioner för den grundläggande forskningen. Därest den av revisorerna skisserade organisationen skulle genomföras måste, liksom fallet var vid centralanstalten, inom den nya organisationen inrättas avdelningar för grundläggande forskning samt ett analyslaboratorium. Vidare måste befattningar inrättas för administrativa och kamerala ärenden samt ett centralt bibliotek inrättas. Nu nämnda organ finnas redan vid lantbrukshögskolan och skulle i så fall behöva dubbleras, vilket utan tvekan avsevärt skulle öka statens utgifter för försöksverksamheten. Lärarrådet vill vidare framhålla, att jordbruksförsöksanstalten och husdjursförsöksanstalten ha så många gemensamma uppgifter, att det torde vara uteslutet att förlägga dessa anstalter till olika orter. Vid Ultuna ha redan uppförts de för husdjursförsöksanstalten avsedda byggnaderna för djurförsök. Enligt lärarrådets mening måste därför båda försöksanstalterna förläggas till Ultuna om ej staten skall få vidkännas ytterligare avsevärda byggnadskostnader.

Slutligen vill lärarrådet framhålla, att om en ytterligare centralisering av forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område skulle anses erforderlig bör denna ske genom att det av statsmakterna inrättade och redan utbyggda centrala organet härför, nämligen lantbrukshögskolan, påbygges.

Lärarrådet har sålunda icke kunnat finna, att statsrevisorerna andragit någon omständighet av den art, att en allmän utredning rörande försöksverksamheten på jordbrukets område är erforderlig. Däremot måste det anses vara en angelägenhet av största vikt, att den nuvarande organisationen för forsknings- och försöksverksamhet på jordbrukets område får erforderlig tid för konsolidering samt den för en fruktbar verksamhet erforderliga arbetsron. Lärarrådet får sålunda bestämt avstyrka revisorernas förslag om en allmän utredning rörande försöksverksamheten på jordbrukets område. Mot lärarrådets beslut ha professorerna Osvald och Sundelin anmält avvikande mening. Enligt deras åsikt borde lärarrådets yttrande haft den lydelse, som framgår av professor Sundelins ovannämnda yttrande i ärendet.

Lantbrukshögskolan, Uppsala 7, den 13 januari 1944.

På lärarrådets vägnar:

Ragnar Nilsson.

Bilaga 2.

Styrelsen för lantbrukshögskolan, Uppsala 7.

Kungl. Maj:t har i skrivelse den 21 december 1943 anmodat styrelsen för lantbrukshögskolan att till jordbruksdepartementet inkomma med underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört i § 35 av sin berättelse, vilken i transumt bifogats skrivelsen. I anledning härav har styrelsen anmodat lärarrådet att till styrelsen avgiva yttrande i ärendet.

Då de frågor, som riksdagens revisorer i § 35 av sin berättelse upptagit till behandling, i mycket hög grad beröra jordbruksförsöksanstalten och dess ställning till lantbrukshögskolan och till övriga inom forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område verksamma institutioner, har jag i min egenskap av föreståndare för jordbruksförsöksanstalten ansett det som min skyldighet att inför styrelsen framlägga de synpunkter, som jordbruksförsöksanstalten anlägger på dessa frågor.

Riksdagens revisorer hava efter sin granskning av jordbrukets forsknings- och försöksverksamhet givit uttryck åt den uppfattningen, att nu rådande ordning ej vore tillfredsställande. Jordbruksförsöksanstalten delar i allt väsentligt denna revisorerernas uppfattning. Lantbrukshögskolan, jordbruksförsöksanstalten med dess försöksgårdar, husdjursförsöksanstalten, statens trädgårdsförsök och dess försöksstationer, statens växtskyddsanstalt, statens centrala frökontrollanstalt, statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, Svenska vall- och mosskulturföreningen, Sveriges utsädesförening och Weibullsholms växtförädlingsanstalt ha i princip samma uppgift, nämligen att genom vetenskaplig forskning, praktisk försöksverksamhet och vetenskapligt-praktiska undersökningar och analyser bidra till det svenska jordbrukets fortsatta höjande. En ordning, som vore ägnad att främja ett gott och förtroendefullt samarbete mellan samtliga dessa institutioner samtidigt som den lämnade varje enskild institution vidsträckt möjligheter till självständigt handlande, skulle därför säkerligen stärka den samlade forsknings- och försöksverksamheten både utåt och inåt. Det är ju så, att var och en av de ovan nämnda institutionerna hava sina bestämda och i stora drag avgränsade arbetsuppgifter, men för samtliga finnas gränsområden, där problemen för sin lösning kräva ett intimt samarbete mellan två eller flera institutioner. Ett givande samarbete kan aldrig garanteras genom någon viss organisationsform, ty härför fordras i första hand en förtroendefull kontakt mellan människorna bakom organisationen, det vill i detta fall säga mellan de ledande tjänstemännen hos de olika institutionerna. Organisationsformen kan emellertid främja eller försvåra denna kontakt. Det vill synas jordbruksförsöksanstalten, som om den organisationsform, vilken riksdagens revisorer berört i sitt uttalande, nämligen ett sammanförande av institutioner med i stort sett samma verksamhetsområde under gemensam styrelse med de särskilda anstaltens föreståndare som föredragande, vore i hög grad ägnad att främja kontakten och samarbetet mellan de berörda institutionerna. En utredning av frågan om de konsekvenser, som ett sådant sammanförande av i första hand jordbruksförsöksanstalten, Svenska vall- och mosskulturföreningen, växtskyddsanstalten, centrala frökontrollanstalten och lantbrukskemiska kontrollanstalten skulle få för anstaltens verksamhet, bör därför enligt jordbruksförsöksanstaltens mening snarast möjligt komma till stånd.

Vid en sådan utredning kan givetvis frågan om jordbruksförsöksanstaltens ställning till lantbrukshögskolan ej lämnas oberörd. Om denna fråga har rätt och råder fortfarande, som framgår av riksdagens revisorerers redogörelse och uttalande, delade meningar. Jag har på sin tid såsom ledamot av 1931 års utredning rörande försöksverksamhetens organisation av skäl som närmare framgå av sagda utrednings betänkande (SOU 1934: 4) förordat inrättandet av en fristående jordbruksförsöksanstalt. Ingenting har senare inträffat, som givit mig anledning att frångå denna min uppfattning. Verksamheten vid jordbruksförsöksanstalten, uttryckt i för avlöningar, omkostnader m. m. anvisade statsanslag, är redan nu av betydligt större omfattning än vid andra, fristående institutioner, exempelvis statens växtskyddsanstalt. Skall nu den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna försöksverksamheten överföras till jordbruksförsöksanstalten, vilket synes mest ändamålsenligt

och i varje fall tycks vara riksdagens revisorers mening, kommer anstaltens verksamhetsområde att ytterligare utvidgas. En omprövning av frågan om jordbruksförsöksanstaltens ställning i organisatoriskt hänseende synes mig under sådana förhållanden ofrånkomlig.

Från visst håll inom lantbrukshögskolans lärarråd har i den offentliga debatten framhållits den stora betydelse för högskolans forskning och undervisning, som en nära anknytning av försöksanstalterna till högskolan skulle innebära. Jag har emellertid ej kunnat finna några konkreta belägg för denna uppfattning. Däremot kan jag ej underlåta att påpeka, att man på andra områden ej synes vara av samma mening. Skogsförsöksanstalten intager sålunda en i förhållande till skogshögskolan fristående ställning, statens veterinärbakteriologiska anstalt är ej sammankopplad med veterinärhögskolan, och alla de institutioner för teknisk forskning, som redan finnas eller äro under utbyggnad, äro sidoordnade och ej underordnade tekniska högskolan. Jordbruksförsöksverksamhetens organisation i våra grannländer Danmark och Finland visar även, att man där funnit det mest ändamålsenligt att ej sammankoppla den praktiska försöksverksamheten med den högre lantbruksundervisningen och den lantbruksvetenskapliga forskningen.

Det står givetvis, som jag redan tidigare sökt framhålla, fullkomligt klart för mig, att ett intimt samarbete måste finnas mellan de olika inom jordbrukets forsknings- och försöksverksamhet arbetande institutionerna. För jordbruksförsöksanstalten med dess ställning som det ledande och samlande organet för den hela landet omfattande, praktiskt inriktade lokala försöksverksamheten föreligger sålunda ett behov av samarbete med lantbrukshögskolans olika undervisningsinstitutioner och den där bedrivna forskningen. Men ett behov av samarbete föreligger även och i än högre grad med andra institutioner såsom växtskyddsanstalten, centrala frökontrollanstalten, lantbrukskemiska kontrollanstalten, de statsunderstödda växtförädlingsanstalterna och andra. Behovet av samarbete kan därför icke, i varje fall ej ur jordbruksförsöksanstaltens synpunkt, anföras som skäl för anstaltens organisatoriska sammankoppling med lantbrukshögskolan.

Av det anförda torde framgå, att jag finner det synnerligen önskvärt att den av mig redan tidigare förordade utredningen finge i uppdrag bl. a. att företaga en grundlig omprövning av frågan om jordbruksförsöksanstaltens organisation.

I detta sammanhang tillåter jag mig slutligen erinra om, att frågan om den lokala försöksverksamhetens ordnande för närvarande är högaktuell. Antalet lokala gödslingsförsök har under de senaste åren minskat i mycket hög grad. En orsak härtill är utan tvivel, att jordbrukarna i stor utsträckning låta kemiskt undersöka sina jordar och därför anse sig kunna undvara lokala gödslingsförsök. Denna utveckling av den kemiska markanalysverksamheten är i och för sig enbart glädjande. Den kemiska markanalysen kan emellertid ej ersätta gödslingsförsöken. För jordbruksförsöksanstalten står det fullkomligt klart, att de lokala försöken i framtiden i större utsträckning än vad som hittills varit fallet måste av jordbruksförsöksanstalten tagas i anspråk för lösandet av frågor av allmän innebörd. För att möjliggöra detta måste emellertid den lokala försöksverksamheten givas en fastare organisation och ökade ekonomiska resurser. Dessa frågor synas jordbruksförsöksanstalten snarast böra göras till föremål för utredning, och det vore då lämpligt, att den uppstoges i samband med den av riksdagens revisorer begärda utredningen.

Under åberopande av vad sålunda anförts, får jag härmed vördsamt anhålla, *dels* att styrelsen för lantbrukshögskolan i sitt underdåniga utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört i § 35 av sin berättelse måtte

förorda den däri av riksdagens revisorer begärda utredningen, *dels att styrelsen i sitt nämnda utlåtande måtte förorda, att även frågan om den lokala försöksverksamhetens framtida ordnande upptages till granskning av sagda utredning.*

Experimentalfältet den 12 januari 1944.

GUSTAV SUNDELIN.

Föreståndare för jordbruksförsöksanstalten.

Bilaga 3.

Till lantbrukshögskolans styrelse.

Lantbrukshögskolans styrelse har till lärarrådet för yttrande remitterat en kungl. skrivelse av den 23 december 1943 med anledning av vissa uttalanden av riksdagens revisorer beträffande försöksverksamheten på jordbrukets område.

I sitt uttalande ha revisorerna bl. a. anfört, att det kan visa sig erforderligt och lämpligt att från sambandet med lantbrukshögskolan frigöra såväl jordbruksförsöksanstalten som husdjursförsöksanstalten. Några sakskaäl som motivering för den ifrågasatta omorganisationen i synnerhet vad den berör husdjursförsöksanstalten angivas emellertid icke. Med anledning härav vill undertecknad i egenskap av föreståndare för husdjursförsöksanstalten och ledamot av lantbrukshögskolans lärarråd anföra följande.

Det beslut, som riksdagen fattade år 1936 angående organisationen av försöksverksamheten på jordbruksområdet och som bl. a. innebar, att de båda försöksanstalterna fr. o. m. ingången av år 1939 skulle tillhöra lantbrukshögskolan och överflyttas till Ultuna, föregicks av omfattande utredningar och stöddes på väl grundade sakskaäl. Husdjursförsöksanstaltens framlidne föreståndare, professor Harald Edin, som deltog i utredningsarbetet, medhann också att påbörja överflyttningen av en del av anstaltens verksamhet till Ultuna. En omedelbar överflyttning av anstaltens kontor och laboratorier kunde emellertid på grund av lokalbristen vid Ultuna icke ske. Det blev dock möjligt att där till förfogande ställa provisoriska lokaler, så att överflyttningen kunde verkställas under åren 1942 och 1943. Trots att den för försöksanstalterna planerade institutionsbyggnaden av kända skäl icke kommit till stånd ansågs nämligen fördelarna av en förflyttning till Ultuna så stora, att denna omedelbart borde genomföras. Provisoriet ordnades på så sätt, att kontorslokaler upplätos i högskolans kanslibyggnad och laboratorielokaler av högskolans institution för marklära, institutionen för avels- och raslära samt kemiska och djurfysiologiska institutionerna.

Detta provisorium måste dock snarast avecklas, eftersom det verkar hämmande på arbetet både för husdjursförsöksanstalten och övriga institutioner, som beröras därav. Det är emellertid trots svårigheterna av stor betydelse att husdjursförsöksanstalten redan flyttats till Ultuna. Bland de fördelar, som därigenom vunnits, kunna följande nämnas.

Det har därigenom blivit möjligt att för anstaltens försöksledare få ett intimt samarbete med lantbrukshögskolans övriga institutioner, vilket redan visat sig vara av väsentlig betydelse både för försöksverksamhetens framåtskridande och standard. De institutioner, vilkas forskningsområden ligga hus-

djursförsöksanstalten närmast, äro institutionen för husdjurens utfodring och skötsel, djurfysiologiska institutionen, institutionen för avels- och raslära, kemiska institutionen, mikrobiologiska institutionen och maskintekniska institutionen. Men detta utesluter ej, att samarbete även med övriga institutioner kan bliva av betydelse. Husdjursförsöksanstalten har både behov av och hoppas på samarbete med jordbruksförsöksanstalten, vilket för närvarande i hög grad försvåras därigenom, att denna anstalt ligger kvar vid Experimentalfältet.

Det har också visat sig vara av stort värde för husdjursförsöksanstalten, att dess försöksledare och assistenter kunna deltaga i diskussioner vid seminarier rörande husdjurens utfodring, fysiologi och avel, vilka hållas vid högskolan.

Tillgången till ett, speciellt på jordbrukslitteraturen, välförsett bibliotek i omedelbar närhet är också av stort värde.

De här nämnda fördelarna kunna visserligen i viss utsträckning uppnås enbart genom att anstalten är förlagd till Ultuna. Emellertid är även den organisatoriska anslutningen till högskolan av största betydelse.

Genom att försöksanstaltens föreståndare har säte och stämma i lantbrukshögskolans lärarråd vinnes nämligen den fördelen, att anstalten kan följa med i utvecklingen och direkt deltaga i högskolans verksamhet rörande såväl forsknings- som undervisningsfrågor. Härigenom förhindras den isolation och hämning i utvecklingen, som ofta vidlåder enskilda försöksinstitutioner.

Det kan också framhållas, att försöksanstalterna genom anslutningen till högskolan fått en betydligt förenklad administration, därigenom att den ekonomiska delen därav kunnat överföras till högskolans kamrerarkontor. Detta måste betraktas som en rationalisering i rätt riktning, ty därigenom insparas både arbetskraft och medel.

Man kan icke heller bortse ifrån det faktum, att försöksanstalterna äro av betydelse för undervisningen vid lantbrukshögskolan genom att studenterna ständigt kunna följa den del av anstalternas försöksverksamhet, som utföres vid Ultuna. Att denna kontakt blir bättre om anstalterna tillhöra högskolan, än i motsatt fall, kan väl icke bestridas.

Undertecknad har aldrig betvivlat riktigheten av försöksanstalternas nuvarande organisation och har under de senaste åren ytterligare blivit övertygad om, att den var den bästa. Vad försöksanstalterna nu behöva är arbetskraft för konsolidering av sin verksamhet.

Med anledning av vad som ovan anförts kan undertecknad icke tillstyrka någon ny utredning rörande försöksanstalternas organisation, så länge några mera vägande skäl härför ej föreligga.

Uppsala 7 den 12 januari 1944.

I tjänsten:

Nils Olsson.

Statens hantverksinstitut

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 173, § 36.

Till Konungen.

I anledning av remiss av den 17 december 1943 får styrelsen för statens hantverksinstitut härmed i underdånighet avgiva yttrande över riksdagens revisorers berättelse (§ 36).

På uppdrag av statsrevisorerna har revisor från riksräkenskapsverket avgivit inventeringsberättelse den 25 november 1943, vilken föredragits för statsrevisorerna och här i avskrift bilägges.¹ Över inventeringsberättelsen har styrelsen för statens hantverksinstitut till riksräkenskapsverket avgivit infortrat yttrande varav avskrift jämväl bifogas.¹

Vad beträffar revisorernas påpekande att gåvomedel omedelbart böra ingå i vederbörande myndigheters räkenskaper, tillåter sig styrelsen hänvisa till den bilagda inventeringsberättelsen.

Revisorerna säga sig ha uppmärksammat, »att de grenar av institutets arbetsområde, som avse informationsverksamhet, förlagsrörelse, anordnande av samkväm m. m. tillmätts väl stor betydelse».

I anledning härav får styrelsen framhålla följande.

Enligt instruktion § 2 åligger det institutet »att såsom tekniskt rådgivande institution utöva konsulterande verksamhet (teknisk informationsverksamhet)». Denna tekniska informationsverksamhet består huvudsakligen i besvaret av inkommande förfrågningar av teknisk och tekniskt ekonomisk art, vilka ofta nödvändiggöra undersökningar och experiment i laboratorier och verkstäder. De erfarenheter som sålunda samlas bekantgöras i lämpliga fall dels i samband med kursverksamhet, dels genom publicering i tryck. Detta senare sker genom institutets upplysningsverksamhet, som är kombinerad med förlagsrörelse.

Enligt styrelsens mening har också den bedrivna upplysningsverksamheten medfört ett ökat intresse för institutet och dess kursverksamhet, som successivt kunnat utökas under årens lopp.

I samma mån som institutet till följd av denna upplysningsverksamhet och verksamheten i övrigt blivit mera känt bland hantverkarna torde åtgärderna för bedrivande av särskild propaganda kunna inskränkas.

Vad revisorerna anfört beträffande anordnande av samkväm torde väl närmast åsyfta »samkvämsaftnar», vilka först innevarande höst anordnats vid 4 olika tillfällen i syfte att genom korta föredrag över ett lämpligt hantverksämne samt genom demonstration av boksamlingarna i institutets bibliotek söka stimulera yrkesmännen för egna studier genom anlitanande av biblioteket.

I samband med visningar av institutet för föreningar och sammanslutningar ha dessutom vid vissa tillfällen deltagarna i dylika visningar, givetvis på egen bekostnad, intagit förfriskningar i institutets matsal, vars restaurangrörelse drives av ett enskilt företag. På institutets årliga högtidsdag har även en subskriberad middag pläгат anordnas. Institutet har icke åsamkats några kostnader för de samkväm och middagar som sålunda förekommit.

Revisorerna understryka, att anordnande av kurser och föreläsningar är institutets huvuduppgift.

Styrelsen för institutet är av samma uppfattning och hänvisar till den statistik som statsrevisorerna själva lämnat i sin berättelse. Av denna framgår,

¹ Här ej avtryckt.

att antalet kurser under de tilländagångna tre åren nära fyrfaldigats och att antalet kursdeltagare ökat nära fem gånger. Kursverksamheten kan enligt styrelsens mening utvecklas ännu mera om institutets framställning i underdånig skrivelse den 30 augusti 1943 om ökade arbetskrafter vinner bifall.

Stockholm den 22 december 1943.

Underdånigst

RYNO LUNDQUIST.

RAGNAR SCHLYTER.

Mogens Möller.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 176, § 37.

Till Konungen.

Genom remiss har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 37 av sin berättelse anfört rörande iakttagelser beträffande vissa stödåtgärder för hampindustrien.

Med återställande av remissakten får lantbruksstyrelsen i ärendet anföra följande.

Under rådande krisförhållanden har den inhemska hampodlingen fått en ej oväsentlig utbredning. För beredande av den vid ifrågavarande odling erhållna halmen hava sedan krigsutbrottet uppförts två hampberedningsanstalter, nämligen en av Sveriges hampodlareförening u. p. a. i Värmbol invid Katrineholm och en av Aktiebolaget Hampberedning i Visby. För anläggande av nämnda båda anstalter hava statsunderstöd utgått. Sålunda hava kommerskollegium och lantbruksstyrelsen hitintills till täckande av kostnaderna för uppförande av anstalten i Värmbol beviljat lån ur hemslöjdsånefonden och statsbidrag med sammanlagt 1 700 000 kronor samt till täckande av motsvarande kostnader för anstalten i Visby lån och statsbidrag med sammanlagt 1 800 000 kronor.

I detta sammanhang må anmärkas, att ämbetsverken icke beviljat Aktiebolaget Hampberedning vare sig lån eller statsbidrag till täckande av kostnaderna vid anstalten i Visby för vissa beredningsmaskiner, som av bolaget anskaffats för möjliggörande av grönberedning av hamphalmen. Ej heller har något statsunderstöd utgått för täckande av de merkostnader, som uppstått vid sistnämnda anstalt genom byggande av en större ångkraftanläggning än som erfordras för anstaltens eget behov.

Såväl Sveriges hampodlareförening u. p. a. som Aktiebolaget Hampberedning hava i till lantbruksstyrelsen inkomna ansökningar anhållit om ytterligare lån och statsbidrag till täckande av kostnaderna för färdigställande av ovannämnda hampberedningsanstalter. För ifrågavarande åtgärder synas ytterligare statsunderstöd kunna utgå med i runt tal 500 000 kronor till såväl föreningen som bolaget. De sammanlagda anläggningskostnader för nämnda båda anstalter, till vilkas täckande kommerskollegium och lantbruksstyrelsen beviljat eller, därest ytterligare medel för ändamålet av riksdagen anvisas, kunna förväntas komma att bevilja statsunderstöd, uppgå till för anstalten i

Värmbol 2 200 000 kronor och för anstalten i Visby 2 300 000 kronor. Med avseende härå må tilläggas, att Sveriges hampodlareförening u. p. a. för anläggande av kraftanläggning för Värmbolanstalten av kommerskollegium beviljats lån ur vattenkraftslånefonden med 230 000 kronor.

Lantbruksstyrelsen får vidare erinra om de stora svårigheter, som förelegat, då det gällt att få den inhemska hampproduktionen i gång. Sålunda har någon erfarenhet rörande, bland annat, beredningsförfarandet knappast förefunnits inom landet och vederbörande hava därför varit nästan helt hänvisade till de utländska uppgifter och upplysningar härom, som stått att erhålla. Det har tillika varit angeläget att så snabbt som möjligt skapa möjligheter för en inhemsk hampproduktion. Att Aktiebolaget Hampberedning, såsom riksdagens revisorer i sitt förevarande uttalande framhållit, ansett sig böra frångå den ursprungliga planen för uppförande av beredningsanstalten i Visby, torde få ses mot bakgrunden av ovan angivna förhållanden. Det synes i övrigt ännu icke möjligt att med bestämdhet uttala sig om lämpligheten av den därstädes tillämpade metoden att fälttorka den rötade hamphalmen samt därefter artificiellt eftertorka densamma. Detta förfaringssätt har med hänsyn till de för denna anstalt rådande förhållandena av bolaget ansetts mycket fördelaktigt. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande hade dock Aktiebolaget Hampberedning, innan ifrågavarande ändringar i den ursprungliga planen för anstalten vidtoges, bort inhämta kommerskollegii och lantbruksstyrelsens mening i saken. Ämbetsverken hava emellertid sedermera lämnat ovannämnda av bolaget vidtagna ändringar utan erinran.

Revisorerna göra gällande, att den utökning av beredningskapaciteten vid anstalten i Visby, som ägt rum utöver den ursprungligen planerade, bort ske först sedan ytterligare erfarenhet rörande beredningen kunnat inhämtas. I anslutning härtill får lantbruksstyrelsen anföra, att ifrågavarande utökning kommit till stånd, emedan den ursprungligen planerade beredningskapaciteten visat sig vara för liten för att driften skulle kunna bli tillräckligt lönande. Under rådande ovissa förhållanden, då en hastig utökning av landets hampodling ansetts önskvärd, har det emellertid varit angeläget att även utvidga beredningskapaciteten, så att dröjsmål med halmens beredning icke skulle behöva förekomma. Det har därför icke varit möjligt att i tillräcklig grad avvakta och utnyttja de efter hand vunna erfarenheterna på området. Skulle så hava skett, torde tillgången å råvaror för hampindustrin hava blivit än mindre.

Slutligen får lantbruksstyrelsen framhålla, att det ännu torde vara för tidigt att med bestämdhet uttala sig om hampodlingens och därmed hampberedningsanstaltens lönsamhet under normala förhållanden. Framför allt på Gotland finnes riklig tillgång på för ifrågavarande odling lämpliga jordar och redan nu synas stora möjligheter föreligga att i framtiden här kunna producera hamphalm till rimliga kostnader. För ekonomiskt lönande odlingar av annat slag torde emellertid ifrågavarande jordar vara mindre väl lämpade och hampodlingen kan därför tänkas komma att medföra en icke obetydlig förbättring med avseende å avkastningen av dessa jordar.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan samt byråcheferna Bjurstedt och Granström.

Stockholm den 17 januari 1944.

Underdånigst

H. SYLVAN.

ADOLF GRANSTRÖM.

Kommerskollegii

yttrande i anledning av riksdagens
revisorens uttalande del I, s. 176, § 37.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1942 har kommerskollegium anbefallts afgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 37 av sin berättelse anfört rörande vissa stödåtgärder för hampindustrien.

Överlämnande ett från Aktiebolaget Hampberedning, Visby, infordrat yttrande samt en av t. f. kommersrådet Wickman den 5 juni 1943 upprättad PM angående hampberedningslån till nämnda bolag får kollegium anföra följande.

Då planerna för hampberedningsverket i Visby uppgjordes i juli månad 1941, lågo bland annat följande förutsättningar till grund. Produktionen beräknades till 2 000 kg halm per timme, motsvarande en odlingsareal av cirka 1 000 hektar. Den rötade hamphalmen skulle torkas på artificiell väg, och härför erforderligt värme skulle erhållas från verkets egen ångpanneanläggning. Av bränslebehovet beräknades ca 60 procent kunna täckas med avfall från beredningen, medan återstoden, 40 procent, måste inköpas i form av kol eller ved. All behövlig elektrisk kraft måste tillföras genom köp från Visby stad, till ett beräknat pris av omkring fem öre per kWh.

Sedermere kom emellertid kraftpriset att höjas och har varierat mellan cirka 10 och 12 öre. Då en höjning av kraftpriset till det dubbla eller högre måste ofördelaktigt komma att inverka på driftsekonomien, undersökte beredningsverket möjligheterna att nedbringa kraftpriset genom att i egen anläggning alstra behövlig energi. En förutsättning var dock, att det egna avfallet från beredningsverket kunde frigöras härför. Då den största värmemängden åtginge till torkningen av den rötade halmen, måste sålunda denna torkningsprocess omändras till fälttorkning med åtföljande artificiell eftertorkning. Planerna härför uppgjordes i samråd med utländska fackmän och Mellersta & Norra Sveriges ångpanneförening. Enligt dessa planer skulle under vissa förutsättningar kraftpriset kunna sänkas till det ursprungligen beräknade eller lägre. Samtidigt erhöll beredningsverket meddelande om att beredningsmaskinerna ej kunde garanteras för högre avverkningsförmåga än cirka 1 500 kg halm per timme. På grund av dessa ändrade förhållanden beslöt beredningsverket att bygga egen kraftanläggning samt för att erhålla bränsle härtill låta förtorka den rötade halmen genom fälttorkning ävensom anskaffa behövliga transportanordningar härför samt vissa ytterligare beredningsmaskiner. Beredningsverket skulle härigenom kunna bliva i tillfälle att utan större ombyggnader och kostnader bereda skörden från en odling av upp till 2 000 hektar.

De sålunda vidtagna ändringarna i planen bragtes av beredningsverket till de lånebeviljande myndigheternas kännedom först genom en skrivelse till lantbruksstyrelsen den 21 mars 1942, vari anhölls om ytterligare lån. Av handlingarna i ärendet inhämtades, att statens bränslekommission, som informerat sig om de elektriska distributionsförhållandena på orten och därvid konstaterat, att vissa svårigheter möjligen kunde uppstå såsom en följd av förhållandet att Visby stad av Aktiebolaget Gotlands kraftverk lämnats ensamrätt till distributionen inom det område, där hampfabriken låge, livligt tillstyrkt beredningsverkets planer att bygga egen kraftanläggning. Även länsstyrelsen i Gotlands län hade förordat, att beredningsverket erhöles sådant stöd av statsmakterna att verket bleve i stånd att lösa sin kraftförsörjning.

I yttrande den 8 april 1943 till lantbruksstyrelsen över beredningsverkets framställning anförde linnämnden, som tidigare icke ansett sig kunna tillstyrka lån för bestridande av vissa merkostnader för kraftanläggning och beredningsmaskiner bland annat att, då beredningsverket redan med ett skäktningsaggregat och med de medelhektarskördar, som kunde påräknas, torde kunna avverka skörden från upp till 1 500 ha odling, borde erfarenhet om beredningen av denna kvantitet först inhämtas, innan någon ytterligare utbyggnad av beredningsverket skedde. Enligt nämndens uppfattning syntes därför hampberedningsverket i Visby beträffande utbyggnaden av beredningskapaciteten böra i huvudsak uppföras enligt den ursprungliga planen. Trots det att nämnden icke ansåge det planerade torkningsförfarandet lämpligt, ville dock nämnden, med hänsyn till att verket redan iordningställt därför, avvakta resultatet av ifrågasvarande rötnings- och torkningsförfarande under ett års praktisk drift, innan definitiv ställning kunde tagas till de ifrågasatta transportanordningarna. Om styrelsen för beredningsverket ansåge sig kunna begränsa utbyggnaden av beredningskapaciteten i enlighet härmed, kunde givetvis frågan om ytterligare lån och bidrag bli aktuell med hänsyn till den kostnadsstegring, som inträffat, sedan det ursprungliga lånet beviljades, och med hänsyn till att man hade större kännedom om de verkliga anläggningskostnaderna än vad tidigare varit fallet.

Med hänsyn till linnämndens uttalade uppfattning beslöto ämbetsverken sedermera den 16 juni 1943 att lämna de av bolaget vidtagna ändringarna i den ursprungliga planen för anstalten utan erinran och bevilja Aktiebolaget Hampberedning ytterligare lån och bidrag motsvarande en anläggningskostnad av 1 800 000 kronor, därvid avdrag gjorts för vissa kostnader avseende utbyggnad av ång- och kraftanläggning samt anskaffande av vissa transportanordningar och beredningsmaskiner till ett sammanlagt belopp av 600 000 kronor.

I ärendets dåvarande läge hade man att beakta, vad följderna skulle ha blivit, därest nyssnämnda tilläggslån och bidrag icke beviljats utan det påfordrats, att beredningsverket först skulle ombyggas i enlighet med den ursprungliga planen. I dylikt fall torde man haft att räkna med en ytterligare kostnadsstegring av sannolikt minst cirka 200 000 kronor med åtföljande betydande försening av anläggningens färdigställande varjämte bolaget bland annat fortfarande haft att betala det högre kraftpriset från Visby stad. Med ett sådant försämrat utgångsläge syntes det kunna ifrågasättas, om beredningsverket överhuvud hade kunnat slutföra anläggningens färdigställande. Det betydande arbete och kostnader, som för hampodlingens del redan nedlagts till det gotländska jordbrukets fromma, skulle därigenom sannolikt komma att äventyras. Ävenså skulle landets försörjning med hampa bli påverkad inför ökade svårigheter.

Kollegium finner i likhet med riksdagens revisorer, att bolaget bort inhämta de lånebeviljande ämbetsverkens godkännande av ändringarna i fråga, innan desamma påbörjades, särskilt med hänsyn till att bolaget ännu för sin verksamhet torde vara i stor utsträckning beroende av lån och bidrag från statens sida.

Beträffande storleken av anläggningskostnaderna må emellertid erinras om vikten av att beredningsverket om möjligt erhåller en sådan utformning, att driftskostnaderna bli lägsta möjliga. Härvid må framhållas, att de lokala förhållandena mången gång bli bestämmande för ett verks utformning, även om ur rent teknisk synpunkt vissa anordningar skulle vara att föredraga. Storleken av anläggningskostnaderna ger under sådana omständigheter icke alltid ett riktigt uttryck för ett beredningsverks konkurrensförmåga i jämförelse med ett annat liknande verks.

Enligt vad kollegium erfarit har numera till lantbruksstyrelsen inkommit en av bolaget den 3 november 1943 till linnämnden inlämnad framställning om ytterligare lån och bidrag för en beräknad merkostnad av 724 000 kronor. Linnämnden har för egen del bland annat anfört, att nämnden fortfarande vore av den uppfattningen, att den av bolaget företagna avvikelsen från den ursprungliga utbyggnadsplanen vore mindre lämplig, men att, då beredningsverket nu färdigställts efter bolagets egen plan, och någon ändring av utförandet enligt nämndens tidigare förslag icke vore möjlig utan ytterligare kostnader, ville nämnden icke motsätta sig att ytterligare lån och bidrag av statsmedel beviljades ehuru dock endast för bestridande av kostnaderna för den del av beredningsverket, som vore avsedd för beredning av rötad hampa.

Därest framdeles bolaget skulle beviljas lån och bidrag i enlighet med linnämndens uttalande, skulle bolaget av den totala slutkostnaden 2 754 000 kronor komma att erhålla lån och bidrag av statsmedel med 2 314 000 kronor, medan bolaget självt hade att svara för återstoden eller 440 000 kronor.

Under återopande av vad ovan anförts hemställer kommerskollegium, att vad riksdagens revisorer i ärendet anfört icke måtte föranleda någon vidare åtgärd.

Underdånigst

STIG SAHLIN.

KNUT A. WICKMAN.

Aug. Borgström.

Bilaga 1.

Till Kungl. Maj:ts och rikets kommerskollegium.

Med anledning av vad riksdagens revisorer anfört rörande utbyggandet av AB Hampberednings beredningsverk i Visby, få vi vördsamt anföra följande:

Det var särskilt den genom hampodling eftersträfvade större variationen i växtföljden å de ofta upp till 15-åriga gräsvallarna å de gotländska myrarna, som föranledde hushållningssällskapet att intressera sig för odlingen i fråga. Detta var på försommaren 1941 och det måste handlas raskt om man skulle kunna ta hand om en ev. hampskörd redan 1942. Hänvändelse gjordes till statens linnämnds tekniker, som efter besök i Visby uppgjorde såväl kostnadsförslag som plan för tillverkningen, som bifogades ansökan. I avsaknad av kännedom om de faktorer, som inverkade på kostnaderna för ett hampberedningsverk, bifogades dessa handlingar i befintligt skick ansökan, som ingavs den 20 juli 1941. Den 29 juli meddelade linnämnden att det sökta lånet tillstyrkts. Samma dag tillsattes en interimsstyrelse för att föra frågan om ett hampberedningsverk på fastlandet vidare. Med denna styrelse upptogs förhandlingar om ett samgående mellan båda hampberedningsverken på basis av ett av oss uppgjort förslag, som baserade sig på av aktieägarna — de gotländska jordbrukarorganisationerna — uttalade önskemål. Förhandlingarna strandade under oktober månad 1941. Under tiden hade av styrelsen för AB Hampberedning, vilket då ännu ej var slutgiltigt registrerat, preliminära undersökningar igångsatts om planer och kostnader för beredningsverket. Det framgick därvid ävensom av senare erfarenhet

Kraftpris.

Vid köp av beredningsverkets hela kraftbehov kan man enligt tidigare underhandlingar räkna med ett kraftpris motsvarande Visby stads självkostnadspris med ett tillägg av 1 öre/kWh. Detta pris skulle då vara

$$80 \text{ kr./kWår} + (1 + 1,2 \cdot C) \text{ öre/kWh,}$$

där C = kolpriset i öre/kg.

Vid inköp av ett mindre kraftbelopp för söndagsbehov och för igångsättning av den egna ångcentralen kan man räkna med ett rent energipris av $1,3 \cdot C + 6$ öre/kWh.

Vid försäljning av ren sekundärkraft erhålles av Visby stad ett pris av $0,5 \cdot C$ öre/kWh.

Vid försäljning av kraft på sådant sätt, att den levererade effekten anpassas efter Visby stads behov, betalas ett högre pris, vilket emellertid ej ännu är fastställt. Preliminärt har emellertid diskuterats ett pris av $1,0 \cdot C$ öre/kWh. Om leverans av sådan i viss mån prima kraft skall ske, bör anläggningen kompletteras med en regulator, som med impuls från den till Visby stad inkommande kraftlinjen påverkar ångturbinens regulator, så att effektuttaget från Gotlands kraftverk begränsas till ett visst inställbart värde. Denna kostnad skall Visby stad vidkännas.

Bränslepris.

Kolpriset vid Slite ligger för närvarande vid ca 52 kr. per ton, efter vilket sålunda kraftpriset beräknas.

I alternativ B måste bränsle anskaffas för hampberedningsverkets behov. Då några större vedkvantiteter ej gå att erhålla på Gotland, måste detta bränslebehov täckas med kol eller med ved från fastlandet. Vid nuvarande förhållanden kan man, om kol överhuvud kan erhållas, vilket bränslekommissionen ej kunnat ställa i utsikt, räkna med ett kolpris av 60 kr./ton fritt ångpannan i beredningsverket. För ved, som transporteras över från fastlandet, får man beräkna ett pris av lägst 25 kr./m³ fritt ångpannan, motsvarande ett kolpris av ca 140 kr./ton.

Vid fredsförhållanden räkna vi helt villkorligt med ett kolpris av 30 kr./ton vid Slite, motsvarande ca 35 kr./ton fritt ångpannan i beredningsverket.

Amorteringstid.

Vi ha räknat med en amorteringstid av 7 år, 1943—1949, och en medelkapitalränta av 3 % emedan ränta å statslånet ej utgår under hela tiden, motsvarande en annuitet av ca 16 %.

2. Fabrikens värmebehov.

Fabrikens totala värmeförbrukning i de båda alternativen har beräknats i enlighet med följande sammanställning.

	A l t e r n a t i v	
	A	B
	Fälttorkn. + maskintork- ning	Enbart maskintork- ning
Torkmaskinerna.		
Hamphalmens torrhalt före torkmaskinerna %	70	30
» » efter » » %	90	90
Per kg torrsubstans avdunstad vattenmängd kg	0,32	2,22
Torrsubstansmängd kg/h	1 580	790
Avdunstad vattenmängd »	505	1 750
Värmeförbrukning per kg avdunstat vatten kcal	1 600	900
Värmeförbrukning Mcal/h	800	1 580
Do per år kMcal	1 900	7 600

	A l t e r n a t i v	
	A	B
	Fälttorkn. + maskintork- ning	Enbart maskintörk- ning
<i>Rötningsanläggningen.</i>		
Vattenmängd	t/h 30	20
Vattentemperatur i rötkanaler, medeltal	°C 30	30
Vattentemperatur före rötkanaler	» 50	50
Kallvattentemperatur i medeltal	» 12	8
Värmeförbrukning	Mcal/h 1 140	840
Härav täckes med värme från utgående våtluft	» —	600
» » » » » turbinkondensor	» 400	—
Rötningsanläggningens primavärmeförbrukning ..	» 740	240
Do per år	kMcal 2 100	1 100
<i>Uppvärmning och diverse.</i>		
Värmeledningar: maximalt	Mcal/h 1 100	800
medel under uppvärmningssäsongen	» 500	400
totalt per år	kMcal 1 000	1 400
Varmvattenberedning + diverse: totalt per år	» 500	500
Utstrålningsförluster i rörledningsnätet: totalt per år	» 300	300
Totalt per år	» 1 800	2 200
Totalt värmebehov i ånga per år	kMcal 5 800	10 900

3. Värmemängd i tillgängligt avfall.

Avfallsmängden, skävorna, utgör enligt utförda undersökningar 82 % av den till beredningsmaskinerna ingående torrsubstansmängden, vilken senare enligt det föregående uppgår till 3 800 ton per år. Avfallsmängden kan sålunda i båda alternativen beräknas till 3 100 ton per år torrsubstans.

Mängd avfall, torrsubstans	3 100 t/år
Do vid 10 % fukt	3 450 »
Effektivt värmevärde vid 10 % fukt	3 500 kcal/kg
Totalt tillgänglig, bränslevärmemängd	12 000 kMcal/år
Ångpannans medeldriftsverkningsgrad	80 %
Tillgängligt värme i ånga	9 600 kMcal/år

4. Bränslebehovet.

Vid enbart maskintorkning (alt. B) kvarstår ett värmebehov i ånga av ca 1 300 kMcal per år, som måste täckas med främmande bränsle. Bränslebehovet härför blir 250 ton stenkol eller 1 500 m³ ved per år.

I alternativet fälttorkning föreligger ett värmeöverskott i ånga av 3 800 kMcal per år som kan utnyttjas för kraftalstring.

5. Kraftbehovet.

Fabrikens totala kraftbehov inkl. kraftbehovet för hjälpmaskineriet i ångcentralen kan i de båda alternativen uppskattas till följande värden.

Alt. A (Fälttorkning).

Under den tid beredningsmaskinerna äro i drift (2 400 h/år).

Maximaleffekt	350 kW
Medeleffekt	300 »
Energimängd	0,72 MkWh

Under den tid endast röttningsanläggningen är i drift (1 400 h/år).

Maximaleffekt	100 kW
Medeleffekt	80 »
Energimängd	0,11 MkWh

Under den tid då hela beredningsverket står och för startning av ångcentralen

Maximaleffekt	50 kW
Energimängd	0,05 MkWh

Totalt kraftbehov per år

Maximaleffekt	350 kW
Energimängd	0,88 MkWh

Alt. B (Maskintorkning)

Totalt kraftbehov per år

Maximaleffekt	250 kW
Energimängd	1,00 MkWh

6. *Mängd överskottskraft i Alt. A (Fälttorkning).*

Den mängd överskottskraft som kan levereras till Visby stad blir i hög grad beroende på de förhållanden under vilka leveransen sker och kan sålunda inte med någon säkerhet beräknas, förrän slutgiltigt avtal träffats med Visby stad hur kraften skall levereras. Försök pågå.

Den naturligaste formen för kraftleveransen är ju att AB Hampberedning tillhandahåller toppkraft för att i första hand ersätta den kraft, som normalt alstras med dieselmotorer. Vi sakna för närvarande kännedom om storleken av den energimängd som ligger över Visby stads abonnemangsgräns, men man torde kunna uppskatta den till storleksordningen 0,1—0,2 MkWh per år.

Antages att ångturbinen vid AB Hampberedning hålles i drift 16 h/dygn under hela året kan en total energimängd av ca 1,4 MkWh alstras med den tillgängliga avfallsmängden. Av denna energimängd förbrukar fabriken enligt det föregående ca 0,8 MkWh under den tid turbinen är i drift varför en energimängd av 0,6 MkWh per år finnes disponibel för leverans till Visby.

Effekten kan avpassas efter behovet intill en maximal effektleverans av ca 600 kW.

Till Visby stad kan sålunda vid de givna förutsättningarna levereras ett kraftbelopp av 600 kW och 0,6 MkWh per år.

7. *Anläggningskostnader.*

Anläggningskostnaderna för beredningsverket i nu befintligt skick ha uppgått till ca 2,75 Mkr. För att den ovan förutsatta driften av verket skall kunna genomföras måste den maskinella utrustningen kompletteras och en krets-transportör för rötad halm till en beräknad total kostnad av ca 0,25 Mkr anskaffas. Full färdigt kommer beredningsverket sålunda i alternativ A att kosta ca 3,00 Mkr. Den totala anläggningskostnaden för ett beredningsverk i enlighet med alt. B har av revisorerna beräknats till ca 2,10 Mkr. Merkostnaden för alt. A är sålunda ca 0,9 Mkr.

Mot den jämförande tablå, som återfinnes å s. 15 i revisorernas anmärkningar, må dock följande erinringar göras.

I de kostnader, som upptagits i alt. II under iordningställande av tomt, ingå ca 75 000 kr. för rivning och bortforsling av äldre silosbyggnader m. m., och avse dessa ej kostnader för torkanordning. Då dessa byggnader under alla förhållanden måste bort för möjliggörande av ordinarie transporter, bör denna summa 75 000 kr. ingå uti alt. III och IV i stället för 25 000 kr., d. v. s. en ökning med 50 000 kr.

Enligt alt. I skulle ångpannan inmonteras uti nybyggnad. Nu har kraftcentralen inmonterats uti en gammal byggnad, tidigare använd som ångcentral, för att ej komma i vägen för halmtransporter. Byggnadskostnaderna ha härigenom bortfallit, men i stället ha kostnaderna för diverse ledningar blivit större. På grund härav tillkomma för alt. III ca 15 000 kr. och för alt. IV ca 35 000 kr. Slutligen torde det ej finnas skäl att beräkna kostnaden för tröskrensings- och beredningsmaskiner lägre för Visby än Värmbol, varför kostnaden rätteligen bör upptagas uti alt. III och IV till samma som alt. V., d. v. s. en ökning med 35 000 kr. Härigenom skulle en ökning för alt. III med 100 000 kr. och för alt. IV med 120 000 kr. uppstå.

8. Årskostnaderna för hampberedningen.

I följande sammanställning över de beräknade årskostnaderna ha vi medtagit de kostnader, som äro olika i de båda alternativen. Övriga kostnader, som äro lika i båda fallen, ha ej medtagits.

	A l t e r n a t i v	
	A	B
	Torkningsmetod	
	Fälttorkn.	Maskintorkn.
<i>Total anläggningskostnad.</i>		
Beredningsverket i befintligt skick Mkr	2,75	—
Tillkommer för skåkturbin och kretstransportör »	0,25	—
Total anläggningskostnad Mkr	3,00	2,10
<i>Drifttid.</i>		
Fabriken h/år	2 400	4 800
Rötningsanläggningen »	2 800	4 800
<i>Personalbehov</i> kan beräknas lika för båda alternativen med en kostnad av ca 200 000 kr./år		
<i>Bränslebehov.</i>		
Räknat som stenkol à 6 500 kcal/kg. t/år	—	250
» » ved à 1 100 Mcal/m ³ m ³ /år	—	1 500
<i>Kraftbehov.</i>		
Effekt kW	350	250
Energi MkWh/år	0,88	1,00
<i>Kraftleverans till Visby stad.</i>		
Effekt kW	600	—
Energi MkWh/år	0,6	—
<i>Jämförbara årskostnader.</i>		
Kapitalkostnad (7 år, 3 %) kr./år	480 000	336 000
Underhållskostnad »	90 000	80 000
Personalkostnad »	200 000	200 000
Bränslekostnad (1 500 m ³ ved) »	—	37 500
Kraftkostnad »	6 000	93 000
Summa kr./år	776 000	746 500
Avgår för kraftförsäljning »	31 000	—
Jämförbar totalkostnad kr./år	745 000	746 500
Do exkl. kapitalkostnad »	265 000	410 500

Av kalkylen framgår, att de totala årskostnaderna i alt. fälttorkning äro ungefär lika höga som i alt. maskintorkning vid den förutsatta produktionen, 6 000 ton hamphalm per år. Förutsättningen för att beredningsverket skall kunna bestå som fredsindustri är att driftskostnaderna efter amorteringen bli så låga som möjligt. Driftskostnaderna bli också ca 150 000 kr. lägre för alt. A, vilken besparing även amorterar det utlagda merkapitalet 0,9 Mkr. på ca 7 år. Vår framställning om lån och bidrag till kraftstation tillstyrktes livligt av bränslekommissionen och länsstyrelsen med hänsyn till bränslesituationen på Gotland.

Det är dessa omständigheter, som föranlett oss att avvika från det ursprungliga förslaget och övergå till fälttorkning. Vår skrivelse av den 27 mars 1943 var föranledd av uttalande vid ett sammanträde kort förut med AB Hampberednings styrelse inför statens linnämnd. Dessförinnan hade linnämndens tekniker under våren 1942 besökt Visby och fått fullständig kännedom om våra avsikter i den mån de ej framginge av vår skrivelse den 21 mars 1942. För de med avvikningen förknippade kostnaderna hade vi — inberäknat aktiekapitalet — anskaffat 800 000 kr. Vi ha så snart det varit oss möjligt avlämnat av linnämnden infortrade uppgifter.

Styrelsen ansåg sig vid genomförandet av de på undersökningen grundade förslagen handla bäst för såväl det allmänna som i bolagets eget intresse. Vi ansågo det utsiktslöst att under föreliggande förhållanden arbeta på ett förslag, som baserade sig på maskintorkning med inköpt kraft och bränsle.

Ehuru vi livligt beklaga den situation, som uppstått för oss, torde, av vad som här sagts, framgå, att vi handlat efter bästa förstånd och att vi varit i god tro.

Visby den 7 januari 1944.

Aktiebolaget Hampberedning.

Fredr. Nyström.

Bilaga 2.

P M

angående hampberedningslån till AB Hampberedning,
Visby.

1) 19 juli 1941.

Den 19 juli 1941 anhöll major F. Nyström, Visby, å ett under bildande varande aktiebolags vägnar om ett lån å 1 020 000 kronor ur hemslöjdsånefonden för anläggande av en hampberedningsanläggning å Gotland. Anläggningens kostnader beräknades uppgå till 1 200 000 kronor. Av den redogörelse, som bifogades ansökningen, framgick bl. a., att beredningsverket projekterats för intill 2 000 kg halm i timmen motsvarande en odlingsareal av cirka 1 000 ha. Hamphalmen avsågs kontinuerligt rötas i kanaler och efter pressning torakas i ångtorkmaskin. Över ansökningen avgav statens linnämnd yttrande den 28 juli 1941. Linnämnden ansåg sig därvid böra begränsa sitt yttrande till att omfatta allenast lämpligheten av att förlägga ett hampberedningsverk till Visby samt det sätt de föreslagna äganderättsförhållanden till berednings-

verket vore avsedda att ordnas. Linnämnden tillstyrkte framställningen. Den 3 november 1941 beviljades AB Hampberedning, Visby, lån å 1 020 000 kronor samt den 19 mars 1943, efter ansökning, statsbidrag med 180 000 kronor.

2) 21 mars 1942.

Den 21 mars 1942 inkom bolaget med anhållan om ett tilläggslån å 340 000 kronor för *utökning av ånganläggning samt anskaffande av ångturbin för kraftalstring* till en beräknad kostnad av cirka 400 000 kronor. I ansökningen anfördes bland annat, att bolaget efter samråd med tyska fackmän på hampberedningsmaskintillverkningens område ävensom med representanter för Norra och Mellersta Sveriges ångpanneförening kommit till det resultatet, att det avsedda konstillverkandet med hänsyn till i Tyskland vunna erfarenheter borde omläggas till fälttorkning till högst 20 procent fuktighet och därefter ångtorkning till cirka 8 procent. Härigenom skulle bl. a. en avsevärd besparing i ånga kunna göras och bränslet finna användning även för alstring av elkraft. Från början hade visserligen bolaget räknat med att inköpa erforderlig elektrisk energi genom Visby stad till ett pris av omkring 5 öre per kWh. Då kraftpriset sedermera kom att stiga till mer än det dubbla beräknade, vilket i sin tur skulle komma att medföra en icke oväsentlig fördyring av driftskostnaderna, funnes anledning för bolaget att självt söka alstraden behövliga elkraften. Efter utredning av förenämnda ångpanneförening skulle det för bolaget mest ekonomiska alternativet bliva att genom förbränning av skävorna generera högtrycksånga om 25 atm. för kraftalstring, varvid turbinen utfördes som avtappningskondenseringssturbin. Avtappningsångan användes för torkning av halmen från ca 20 till 8 procent fuktighet. Bolaget räknade även med att kunna utöka hampodlingen på Gotland upp till cirka 2 000 ha, varvid den bästa eller huvudparten av hamphalmen skulle rötas, medan den kvalitativt sämre halmen, som icke var lämplig till rötning, skulle grönbredas till blånor för ev. cottonisering. På grund av det ändrade produktionsläget hade bolaget därför gått i författning om inköp av en torkmaskin (1 500 kg per tim. och 20—8 procent fuktighet) samt en skäkturbin jämte i övrigt erforderliga beredningsmaskiner för rötad hamphalm ävensom en torkmaskin av samma typ samt beredningsmaskiner för beredning av gröna hampblånor.

Över denna framställning avgav linnämnden yttrande den 11 maj 1942 och anförde därvid bland annat, att det av framställningen samt den av ingenjör Zetterman företagna undersökningen framgick, att bolaget frångått den ursprungliga planen för hampberedningsverket i så motto, att bolaget nu avsåg att från en odling av upp till 2 000 ha röta och fälttorka den lämpligaste halmen under en tid av fem månader om året, medan den för rötning icke lämpade halmen skulle beredas till gröna hampblånor. Genom egen kraftalstring skulle bolaget därjämte erhålla avsevärt billigare elektrisk energi än Visby stad kunde erbjuda. Linnämnden ansåg emellertid att beredningsverket borde uppföras enligt den vid lånets beviljande föreliggande planen och att, därest beredningsverket skulle utbyggas i avsedd omfattning för att möjliggöra leverans av grönbånor till cottonisering och elektrisk kraft till Visby stad, medel härför icke borde utgå från hemslöjdslånefonden. Linnämnden avstyrkte därför framställningen. På grund av linnämndens inställning till frågan återtog bolaget framställningen i fråga.

3) 18 november 1942.

Den 18 november 1942 anhöll bolaget om ytterligare lån till beredningsverket med 289 000 kronor samt bidrag med 51 000 kronor. Lånet skulle användas till

A. Anordningar för framförande av halmen i röttningskanalerna samt transport av röttningsluckorna	kronor	98 150
B. 1. Kretstransportör för transport av halm från tröskor och lager till röttningskanalerna	»	69 800
2. Kretstransportör för rötad halm till fältforkning och lager samt därifrån till beredning	»	210 000
C. Transport av skävor till lager och ångpanna	»	26 100
D. Montage och diverse under A—V ej inberäknad materiel	»	45 950
		<hr/>
	Kronor	450 000.

Då bolaget räknade med att disponera 110 000 kronor skulle 340 000 kronor sålunda erfordras för komplettering av beredningsverkets utrustning.

4) 27 mars 1943.

På uppmaning av linnämnden ingav bolaget den 27 mars 1943 en skrivelse med närmare uppgifter angående den planerade driften samt anhöll om tilläggs lån om 1 020 000 kronor alternativt 1 530 000 kronor ävensom statsbidrag med 180 000 respektive 270 000 kronor eller de lägre belopp som av ämbetsverken kunde anses skäligt. Bolaget anförde, att linnämnden uttalat önskemål om att den odlade hamparealen på Gotland snarast borde ökas från 1 000 till 2 000 ha. Av skrivelsen framgick att beredningsverket beräknades komma att kosta 2 400 000 kronor. Därest emellertid beredningsverket skulle utbyggas för att kunna taga emot skörden från upp till 2 000 ha skulle kostnaderna för anläggningen komma att stiga till 3 000 000 kronor.

Linnämnden avgav den 8 april 1943 yttrande över framställningarna 3 och 4 och anförde därvid bland annat, att då beredningsverket redan med ett skäktningsaggregat och med de medelhektarsskördar, som kunde påräknas, borde kunna avverka skörden från upp till 1 500 ha odling, borde erfarenhet om beredningen av denna kvantitet först böra inhämtas, innan någon ytterligare utbyggnad av beredningsverket skedde. Enligt linnämndens uppfattning syntes därför hampperedningsverket i Visby beträffande utbyggnaden av beredningskapaciteten böra i huvudsak uppföras enligt den ursprungliga planen. Trots det att linnämnden icke ansåge det planerade torkningsförfarandet lämpligt, ville dock nämnden, med hänsyn till att verket redan iordningställt därför, avvakta resultatet av ifrågasatta transportanordningarna. Om styrelsen för beredningsverket ansåge sig kunna begränsa utbyggnaden av beredningskapaciteten i enlighet härmed, kunde givetvis frågan om ytterligare lån och bidrag bliva aktuell med hänsyn till den kostnadsstegring, som inträffat, sedan det ursprungliga lånet beviljades och med hänsyn till att man nu hade större kännedom om de verkliga anläggningskostnaderna än vad då var fallet. Linnämnden ansåg sig därför för närvarande böra avstyrka bifall till framställningarna i fråga.

5) 10 maj 1943.

För att taga närmare kännedom om hampperedningsverkets utförande besökte undertecknad verket den 10 och 11 maj 1943, och får jag med anledning därav anföra följande.

Aktiebolaget Hampperedning har ett kontant inbetalat aktiekapital av 150 000 kronor. Två tredjedelar av aktierna ägas av Gotlands mejeriförbund förening u. p. a., Gotlands andelsslakteriförening u. p. a. samt Gotländska lantmännens centralförening u. p. a. Vid sammanträde den 10 maj närvaro även representanter för nämnda föreningar och ordföranden i Riksförbundet

landsbygdens folk. Av meddelanden, som lämnades under sammanträdet, framgick, att de i bolaget intresserade föreningarna samt styrelsen i övrigt varit fullt eniga om beredningsverkets lämpligaste utformning med hänsyn till de utländska erfarenheterna på området och de speciella förhållanden, som voro rådande på Gotland. Det hade därvid ansetts angeläget att först pröva huruvida icke en fälttorkning av den rötade hamphalmen kunde genomföras, dels för att erhålla bästa möjliga tågakvalitet och dels för att frigöra bränsle för alstring av elkraft, varigenom beredningsverket skulle kunna bli självförsörjande med avseende på elektrisk ström och i vissa fall kunna leverera en del överskottsström till Visby stad. Rörande frågan om bolagets ev. anslutning till Riksförbundet lin och hampa meddelades, att förbundets stadgar i den form de nu förelågo ansågos lägga hinder i vägen för en sådan anslutning men att bolaget vore villigt att i fråga om försäljningen samarbeta med förbundet, därest lämplig form kunde utfinnas härför.

Innevarande år beräknas på Gotland kunna odlas cirka 900 ha hampa, vilken areal är något mindre än för år 1942. På grund av den mindre goda tillgången på frö har emellertid någon propaganda för ökad odling icke gjorts i år. Till beredningsverket fraktas halmen per järnväg och transporteras efter tröskning medelst kretstransportör 1 till röttningsavdelningen. Röttningsanläggningen består av fem stycken 100 meter långa betongkanaler som tillsammans rymma 150 000 kg halm och 3 000 000 kg vatten. Enligt erfarenheter från Tyskland lär viktsförhållandet 1: 20 vara det optimala för att rötningen skall försiggå på kortast möjliga tid och ge gott resultat. Halmen lägges direkt från kretstransportören i kanalen och pressas ned av betongblock, vägande 2 ton per styck, vilka medelst hjul glida i på skenor, som äro ingjutna i kanalens överkant. Betongblocken äro på undersidan försedda med stolpar, s. k. medbringare, som föra med sig halmen i kanalen. Desamma framdrivas genom hydrauliska frammatningsanordningar. Samtidigt som blocken pressa ned halmen, täcka de hela kanalens översida och tjäna som skydd mot värmeförluster. Vid en temperatur av ca 33° och med en hastighet av en meter i timmen beräknas halmen vara färdigrötad på fyra dygn. Ur kanalen hämtas halmen upp med en kedjetransportör. Betongblocken återtransporteras i en lutande transportbana. Med kretstransportör 2 förselas den våta halmen från rötningen ut till det omedelbart invid beredningsverket belägna torkfältet, där luft- och soltorkning sker ned till en vattenhalt av cirka 20 à 25 procent. På samma kretstransportör går den sålunda torkade halmen från torkfältet in i fabriksbyggnaden, där ytterligare torkning sker i en torkmaskin till cirka 10 procent.

I oktober månad 1942 utförde bolaget vissa prov med rötning och fälttorkning. Rötningen försiggick i en kanal av trä 30 meter lång, 2,5 meter bred och 2 meter djup. Halmen pressades ned av luckor 2 × 2,5 meter av trä, vägande cirka 600 kg och försedda med hjul, som löpte på vinkeljärn fastsatta på kanalens överkant. I luckornas ena kant i rät vinkel mot luckorna funnos 4 stycken 1,9 meter långa trästolpar, s. k. medbringare, som hade till uppgift att föra fram den halm, som låg under luckan. Luckorna skötes fram medelst ett handdrivet spel. Temperaturen var i genomsnitt 33°. Till att börja med nedsattes 4 luckor med virrstrå för att få igång rötningen. Efter tre dagar nedsattes 3 luckor per dag, tills kanalen var full. Under cirka 3 veckor fortsattes därefter rötningen kontinuerligt med en rötningstid av ungefär 4 dygn, som visade sig vara fullt tillräcklig. Vid en jämn temperatur och lämplig cirkulation på vattnet ansågs rötningstiden eventuellt kunna nedbringas något.

Fälttorkningen utfördes på så sätt, att kärvarna ställdes upp mot ståltrådar på 70 cm höjd och med ett avstånd mellan raderna av 1,5 meter. Väder-

leken vid torkningsförsöken var ganska ombytlig med relativt god vind vissa dagar och vindstilla och dimma andra dagar. Regn föll nästan varje dag men blott i obetydlig mängd. För torkning ned till cirka 24 procent åtgick 4 à 6 dagar beroende på om kärvarna voro löst eller hårt bundna. Löstes kärvarna upp, kunde torkningen utföras på mindre än 2 dagar. Enligt tyska uppgifter bör fälttorkning under sommarhalvåret kunna genomföras på 2—4 dagar.

I fråga om de klimatiska förhållandena på Gotland kunna följande uppgifter från statens meteorologisk-hydrografiska anstalt anföras. »Nederbörden är ringa, i genomsnitt 524 mm per år. Gotland är rikets soligaste landskap med 2 130 solskenstimmar av 4 450 möjliga. Sommarhalvåret april—september är rikt på sol med 400 à 500 timmar mer än motliggande fastland.» Med hänsyn härtill synas utsikterna för en fälttorkning av hampa vid Visby normalt vara tämligen gynnsamma.

Beredningsmaskinerna äro uppställda i två strängar, varav den ena sträng- en är avsedd för rötad och fälttorkad halm för beredning av tåga och blånor och den andra strängen för kvalitativt sämre halm för grönberedning av blånor. Man räknar med att ungefär 75 procent av hampskörden skall i kvaliteten vara lämplig till rötning. Följande större beredningsmaskiner hava anskaffats:

	Sträng 1	Sträng 2
Torkmaskin, 1 500 kg/tim. 25—10 %	1	1
Bråkmaskin, 20 valspar	2	2
Skäktturbin	1	—
Blånrenare	1	1

För ångkraftanläggningen har installerats en ångpanna för 25 atö och en STAL-avtappningsturbogenerator för cirka 900 kW. Vid beredning av hampa från en areal av 1 000 ha torde skävor kunna erhållas till bränsle för anläggningens eget behov, varvid kraftpriset torde komma att röra sig om ungefär 3 öre per kWt. Vid en ökad odling kan överskottskraft erhållas för leverans till Visby stad, varigenom eget energipris ytterligare bör kunna nedbringas.

På grund av att linnämnden icke ansett sig kunna tillstyrka lån för, förutom utbyggnad av kraftanläggningen utöver eget energibehov, anskaffande av den större kretstransportören för fälttorkning har bolaget beslutat att icke för närvarande anskaffa dylik transportör utan ombesörja erforderlig transport av halmen medelst hästar och vagnar. Härför torde komma att behövas cirka 16 à 17 hästar samt minst lika många transportvagnar. Sammanlagda kostnaderna för dessa provisoriska transportanordningar beräknas komma att uppgå till cirka 45 000 kronor. Genom dessa anordningar kan emellertid icke undvikas att driftskostnaderna komma att bli icke oväsentligt högre än om en kretstransportör från början kunnat anskaffas.

Av tillgängliga räkenskaper framgår att kostnaderna för beredningsverket, med undantag för kostnad för tomt och ovan nämnda provisoriska transportanordningar, komma att uppgå till i runt tal 2 400 000 kronor. Härav utgöras 600 000 kronor kostnad för den större kretstransportören, beredningsmaskiner för grönberedning av blånor samt merkostnad för inrättande av en större ångkraftanläggning än för eget behov, enligt nedanstående.

Ång- och kraftanläggning	125 000 kronor
Byggnader	105 000 »
Kretstransportör 2	210 000 »
Beredningsmaskiner	160 000 »
	<hr/>
	Summa 600 000 kronor.

Därest nämnda kostnader, 600 000 kronor, med hänsyn till linnämndens uttalade uppfattning, avdrags från den beräknade anläggningskostnaden, 2 400 000 kronor, skulle bolaget för närvarande få anses vara berättigat att erhålla lån och bidrag svarande mot en anläggningskostnad av 1 800 000 kronor.

Med hänsyn till att vi inom landet icke äga någon erfarenhet i fråga om beredning av hampa i industriell skala, och de av bolaget genomförda anordningarna äro utförda efter utländska erfarenheter, torde det vara på sin plats att här anföra ett uttalande i »Bastfasern» så sent som i mars innevarande år, där en författare under rubriken »Die Trocknung in der Bastfaseraufbereitung» bland annat anför ungefär följande. »Även i hamperednings-industrien är torkningen oundgänglig, men användes för rötad hamphalm i förhållandevis liten omfattning. Omfattande försök i stordrift hava nämligen visat, att torkning av rötad hampa uteslutande på artificiell väg icke lämpligen låter sig genomföras. På grund av hamphalmens strukturella byggnad låter halmen sig efter rötning — även med användande av högt tryck — icke avvattas lägre än till 300 procent (mot 200 procent för linhalm). De grova, ca 10 mm tjocka halmstråna, taga även i viss mån skada under pressningen. På grund härav kan fälttorkningen för rötad hampa icke uteslutas. Rötningen av hampa kommer därför att som hittills få lov att inskränkas till den torra årstiden.»

På grund av vad ovan anförts anser jag mig hos kommerskollegium kunna förorda att Aktiebolaget Hampberedning, Visby, beviljas ytterligare lån och statsbidrag med 510 000 respektive 90 000 kronor.

Stockholm den 5 juni 1943.

Knut A. Wickman.

Statens linnämnds

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 176, § 37.

Till Konungen.

Genom remiss har statens linnämnd anbefallts avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 37 i sin redogörelse anført beträffande vissa stödåtgärder åt hampindustrien.

Med återställande av remissakten får statens linnämnd anföra följande.

För att förvärva närmare kännedom bland annat om planläggning av industrimässig beredning av hampa sände statens linnämnd med Kungl. Maj:ts medgivande våren 1941 sakkunniga till Tyskland med uppgift att därstädes studera dessa problem. Därefter lät nämnden undersöka möjligheterna att få till stånd hamperedningsanstalter på ur odlingssynpunkt lämpliga platser inom landet.

Med hänsyn till de gynnsamma odlingsbetingelserna för hampa på Gotland ansågs det önskvärt att därstädes få till stånd en hamperedningsanstalt. Ett betydande orsintresse för odling och beredning av hampa fanns också på Gotland och för att få till stånd en beredningsanstalt därstädes ställde sig majoren Fr. Nyström, Visby i spetsen för propaganda och organisation. Efter

överläggningar i ärendet mellan major Nyström och linnämnden i maj 1941 besökte nämndens tekniske expert den 6 och 26 juni Visby för att undersöka den där nedlagda cementfabrikens lämplighet till hamperedningsanstalt. Redan i juli samma år förelåg ett förslag till ombyggnad av denna fabrik till anstalt för beredning av en hampskörd från cirka 1 000 hektar eller cirka 5 500 ton halm. Förslaget innebar, att all halm skulle rötas i rötningsskanaler med kistor för upp till sammanlagt 30 ton halm per dygn, varefter en del av vattnet skulle pressas ur halmen och denna sedan torkas helt på konstgjord väg i ånguppvärmd tork. Härigenom skulle man bli oberoende av väderleksförhållandena samt kunna bedriva kontinuerlig drift av beredningsanstalten året om. Med förslagsritning och preliminär kostnadsberäkning som grund inlämnades i juli 1941 ansökan om lån från hemslöjdsånefonden till ifrågavarande anstalt. Denna ansökan tillstyrktes av linnämnden och beviljades av lantbruksstyrelsen och kommerskollegium genom beslut i november samma år. Industrikommissionen, som även hörts, ansåg på grund av de rådande höga priserna på elektrisk kraft på Gotland nödvändigt, att undersökningar för anläggande av en egen kraftstation företogs.

Samtidigt med att åtgärder vidtogos för att få till stånd nämnda beredningsanstalt på Gotland, undersöktes möjligheterna att även på fastlandet uppföra en anstalt med samma beredningskapacitet. Detta ansågs nämligen nödvändigt under rådande förhållanden bl. a. på grund av Gotlands utsatta läge. I händelse landet skulle bli indraget i kriget. Efter kort tid bildades Sveriges hampodlareförening u. p. a., som gick i författning om att uppföra en anstalt i Värmbol vid Katrineholm med samma beredningskapacitet som ursprungligen avsetts för Visby-anstalten. Vid två hamperedningsanstalter med här ifrågavarande beredningskapacitet skulle tillhoppa Sveriges normala behov av mjukhampa kunna tillgodoses.

I april 1942 uppdrog statens linnämnd åt den hos nämnden anställde tekniske experten att besöka Visby och undersöka, hur långt arbetet med uppförandet av beredningsanstalten fortskridit. Härvid framgick, att AB Hampberedning frångått sin ursprungliga plan och på rekommendation av tyska maskintillverkare i slutet av år 1941 och början av 1942 inköpt maskiner enligt en ny plan. Enligt denna plan skulle bolaget anskaffa, dels en beredningsmaskin för beredning av rötad hampa, dels en blårenare för beredning av vissa kvantiteter hamphalm enligt den så kallade grönberedningsmetoden till blånor. Härigenom blev anstaltens beredningskapacitet större än ursprungligen avsetts. Vidare skulle den rötade halmen förtorkas ute under sommaren i stället för artificiell torkning kontinuerligt hela året. Avfallet från beredningen skulle användas för alstring av elektrisk kraft för egen drift samt för försäljning av återstoden till Visby stad. I linnämndens yttrande över en framställning av AB Hampberedning i mars 1942 och ytterligare län till detta kraftverk anmärkte linnämnden på att den ursprungliga planen frångåtts och framhöll, att beredningsverket borde uppförts enligt den ursprungliga planen. I yttrande till lantbruksstyrelsen och kommerskollegium över en ny framställning från bolaget i november 1942 om ytterligare medel samt godkännande av avvikelserna från den ursprungliga utbyggnadsplanen framhöll linnämnden ånyo, att utbyggnaden av beredningskapaciteten bort begränsas till den ursprungliga, när annars lätt avsättningssvårigheter kunde uppstå efter avspärrningsperiodens slut.

Linnämnden anser i likhet med riksdagens revisorer, att AB Hampberedning bort inkomma till de därav berörda ämbetsverken med motivering till och anhållan om godkännande av den ändrade planen för uppförandet av hamperedningsanstalten före inköpet av maskiner och påbörjandet av hamperedningsanstaltens uppförande. En återgång till den ursprungliga pla-

nen vid den tidpunkt, då av bolaget företagen avvikelse härifrån blivit känd för de låne- och anslagsbeviljande myndigheterna, skulle emellertid hava avsevärt fördröjt anstaltens färdigställande och beredningens påbörjande och därför ofördelaktigt inverkat på landets försörjning med ifrågavarande mycket betydelsefulla textilråvaror.

Riksdagens revisorer hava i sitt utlåtande bl. a. framhållit, att det torde vara uppenbart, att framställning inom landet av hampa icke i och för sig är lönande, utan främst är betingad av rådande krisförhållanden och för sitt framtida bestånd torde vara beroende av statliga stödåtgärder i en eller annan form. Enligt linnämndens uppfattning kan man emellertid ännu icke med bestämdhet uttala sig om hampperedningens lönsamhet efter krigets slut, enär man icke vet vilka importmöjligheter, som då stå till buds eller vilka priser, som komma att gälla för importvaran. Därtill kommer, att nämnden hyser stora förhoppningar om, att de svenska hampprodukterna genom förbättring av odlingsmaterialet och beredningstekniken skola kunna förbilligas, särskilt sedan de stora statslånen på beredningsanstalterna slutamorterats.

Med stöd av vad ovan anförts anser statens linnämnd, att den av riksdagens revisorer gjorda anmärkningen från nämndens sida icke giver anledning till annat uttalande än *dels* att ur beredskapssynpunkt högst hälften av den med stöd av statsmedel nu planerade hampodlingen må förläggas till Gotland, *dels* att statsmedel för närvarande endast synes böra anvisas för färdigställande av förefintliga beredningsanstalter men icke för ytterligare utbyggnad av hampperedningskapaciteten.

I behandlingen av detta ärende hava nämndens ordförande och samtliga ledamöter deltagit.

Stockholm den 21 januari 1944.

Underdånigst
Statens linnämnd
JOH. NILSSON.

Nils M. Heidendahl.

Statens bränslekommissions

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 187, § 38.

Till Konungen.

Genom remiss har statens bränslekommission anbefallts att senast den 20 januari 1944 avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående Svenska gengasaktiebolaget.

Revisorerna ha förordat, att så snart nu rådande ovissa läge beträffande försörjningen med gengasbränsle upphört åtgärder vidtagas för att avveckla bolagets verksamhet. Kommissionen har självfallet följt utvecklingen inom ifrågavarande försörjningsområde med största uppmärksamhet och har mot bakgrunden av de erfarenheter, som vunnits särskilt under den senare delen av föregående år, påbörjat en undersökning av huruvida och i vad mån den tillförsel av gengasbränsle, som nu och framdeles kan vara erforderlig för

drift av motorfordon och stationära motorer, är beroende av att gengasbolaget fortsätter sin verksamhet. Undersökningen beräknas vara slutförd i början av nästa månad och kommissionen har för avsikt att till Eders Kungl. Maj:t då överlämna en redogörelse för undersökningen. Med hänvisning härtill får kommissionen i underdånighet förklara, att den sålunda icke före remisstidens utgång anser sig kunna göra något uttalande i den av riksdagens revisorer väckta frågan om avveckling av gengasbolagets verksamhet.

I behandlingen av detta ärende ha deltagit, förutom undertecknad ordförande, herrar Ljungdahl, Carlsson, Lindberg, Nerell och Wiberg.

Stockholm den 18 januari 1944.

Underdånigst
Statens bränslekommission

ERIK LUNDH.

Erik Leijonhufvud.

Svenska gengasaktiebolagets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorer's uttalande del I, s. 187, § 38.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1943 har Kungl. Maj:t berett Svenska gengasaktiebolaget tillfälle att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1943 församlade revisorer anfört i sin berättelse angående bolaget. Svenska gengasbolaget får med remissbehandlings återställande i underdånighet anföra följande.

Revisorerna ha framställt anmärkning mot den ekonomiska förvaltningen under de första verksamhetsåren. Då denna anmärkning emellertid är avfattad i allmänna ordalag och det ej heller av handlingarna i övrigt framgår, vilka förvaltningsåtgärder som åsyftats, saknar bolaget möjlighet att bemöta anmärkningen.

Riksdagens revisorer förorda att så snart nu rådande ovissa läge beträffande försörjningen av gengasbränsle upphört åtgärder i god tid vidtagas för att avveckla bolagets verksamhet. Gengasbolagets styrelse får i avvecklingsfrågan anföra följande: Avveckling av bolagets verksamhetsgrenar har, så snart detta ur försörjningssynpunkt blivit möjligt, företagits av bolaget. Förutom bränsleavdelningen återstår numera endast den motortekniska avdelningen, vilken emellertid är under snabb avveckling. Bränsleförsörjningen har under krigsåren varit en både svåröverskådlig och svårlöst fråga, ehuru den hittills kunnat bemästras. Gengasdriftens hastiga utveckling krävde särskilda åtgärder, för att bränslebehovet skulle tillgodoses. Inom gengasbolaget gick man därför till avsevärd del in för att tillverka gengaskol genom krossning av råkol, främst milkol. Ur såväl teknisk som ekonomisk synpunkt är det emellertid att föredraga, att gengaskol framställas genom kolning i ugnar. Till stor del har bolaget så småningom även i sin krossningsverksamhet kunnat använda ugnskol, erhållna genom ett bytesförfarande med järnbruken. Utvecklingen på produktionssidan har lyckligtvis gått i den riktningen, att ugnskolning införts mer och mer. Alla hithörande frågor ha givetvis noggrant följts av bo-

laget i samarbete med statens bränslekommission. Försörjningsläget har dock tidigare varit sådant, att bolaget icke vågat taga på sitt ansvar att föreslå några inskränkningar i bolagets program för bränsleanskaffningen. Innevandande vinter har emellertid för första gången ett överskott på träkol uppstått, och frågan har därför kommit i ett annat läge.

Enligt vad bolaget inhämtat från bränslekommissionen, är man inom kommissionen sysselsatt med en allsidig utredning av gengasdriftens försörjningsmöjligheter omfattande såväl ett klarläggande av tillgänglig ugnskapacitet som möjligheten att i ett skärpt bränsleläge tillgodose kolugnarnas råvarubehov. Frågan om de åtgärder, som eventuellt skola företagas i gengasbolagets organisation, synes därför böra anstå till dess nämnda utredning föreligger färdig.

Stockholm den 21 januari 1944.

Underdånigst
Svenska gengasaktiebolaget

EINAR HEDULFF.

G. MAGNUSON.

Riksdagens revisorers uttalande under § 39 har av finansdepartementet ej utsänts på remiss.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 220, § 40.

Till Konungen.

Jämlikt remiss den 17 december 1943 har statskontoret att avgiva utlåtande över vad riksdagens år 1943 församlade revisorer under § 40 i sin berättelse uttalat angående rätten att komma i åtnjutande av tjänstelivränta (uppskjuten livränta). Med anledning härav får ämbetverket anföra följande.

Då statsmakterna så sent som år 1941 i samband med då föreliggande förslag om nytt tjänstepensionsreglemente prövat villkoren för rätt till tjänstelivränta, förefaller det statskontoret tveksamt, om ändring av bestämmelserna i detta avseende redan nu bör komma till stånd. Erfarenheten angående verkningarna av de nya bestämmelserna giva dock stöd för den av revisorerna uttalade uppfattningen, att en skärpning av de gällande villkoren för livränterätten bör åvägabringas. Statskontoret vill därför icke motsätta sig, att åtgärder vidtagas i enlighet med revisorernas förslag.

Enligt revisorernas mening borde begränsningen av livränterätten åstadkommas genom att kravet på viss anställningstid i pensionsberättigande befattning skärpes sålunda, att rätt till livränta inträder först efter 5 års sådan anställning. För att i någon mån söka utröna verkningarna av en sådan ändring av livräntevillkoren har statskontoret gjort en summarisk undersökning av anställnings- och pensionsförhållandena beträffande de till ämbetverket under förra budgetåret anmälda befattningshavare, vilka med rätt till livränta enligt nu gällande regler avgått från pensionsberättigande stats-tjänst. Av undersökningen framgår, att av dessa befattningshavare — tillhoppa 90 stycken, därav 77 kvinnliga och 13 manliga — 36 befattningshavare räkna

mindre än fem års pensionsberättigande anställning (nedan även kallade avgiftsår), medan återstoden eller 54 kunna åberopa fem eller fler avgiftsår. Av de anförda siffrorna framgår, att den förordade höjningen av antalet avgiftsår till minst fem skulle i de undersökta fallen hava medfört en minskning av de livränteberättigades antal med något mer än en tredjedel.

Såsom revisorerna framhållit, förutsätta gällande pensionsbestämmelser, att såsom tjänstår för livränta skall kunna tillgodoräknas anställningstid, för vilken bidragsplikt för tjänstepensionering icke förelegat. Enligt vissa pensionsförfattningar förefinnes för anställningshavaren en ovillkorlig rätt att såsom tjänstår för pension och därmed även för livränta tillgodoräkna sådan anställningstid. Så är förhållandet enligt 1934 och 1942 års arbetarpensionsreglementen. Sådan generell tillgodoräkningsrätt är däremot icke tillförsäkrad tjänsteman, som enbart varit underkastad allmänna tjänstepensionsreglementet. I sistnämnda fall är det endast efter särskilt medgivande av Kungl. Maj:t, som här avsedd anställningstid må tillgodoräknas i pensionshänseende. Därest en skärpning av villkoren för rätten att komma i åtnjutande av livränta skulle genomföras i enlighet med revisorernas förslag, finner statskontoret knappast tillräckliga skäl föreligga för en ändring i det av revisorerna angivna syftet av gällande regler och praxis för tillgodoräkning av anställningstid, för vilken avgiftsplikt för tjänstepensionering ej förelegat.

Stockholm den 14 januari 1944.

Underdånigst

EVERT BJÖRN.

ELOF JERDENIUS.

G. Svenson.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 229, § 41.

Till Konungen.

Jämlikt remiss den 17 december 1943 har statskontoret att avgiva utlåtande över vad riksdagens år 1943 församlade revisorer under § 41 i sin berättelse uttalat angående befattningshavare vid vissa av staten övertagna familjepensionskassor. Med anledning härav får statskontoret anföra följande.

Såsom framgår av den utav revisorerna förebragta utredningen har vid statens övertagande av olika för statens tjänstemän inrättade pensionskassor förutsatts, att kassornas ordinarie tjänstemän, i den mån så låte sig göra, skulle beredas sysselsättning i statstjänst. Därvid har ock hänvisats på att hos de myndigheter, som i stället för kassorna skulle övertaga bestyret med pensioneringen, viss förstärkning av arbetskrafterna skulle bliva erforderlig. Bestyret med den av de olika övertagna kassorna omhändertagna pensioneringen av militära beställningshavare samt sådana allmänna civilförvaltningen tillhörande tjänstemän, vilka ej äro anställda hos statens affärsverk, och deras efterlevande ävensom prästerskapets familjepensionering har övertagits av statskontoret. Av de olika kassornas personal har ämbetsverket anställt icke mindre än 8 befattningshavare med placering i följande löne-

grader nämligen Eo 4, A 4, Eo 7, A 7, Eo 15, Eo 18, Eo 21 och Eo 24. Att märka är, att av all personal å ämbetsverkets pensionsbyrå endast 6 — därav en befattningshavare å övergångsstat — innehava ordinarie anställning. Att inom ramen för den i förhållande till arbetsuppgifternas omfattning ringa personaluppsättningen å pensionsbyrån i större utsträckning än som skett inpressa övertalig kassapersonal torde icke hava varit möjligt. Med en ytterligare överföring av kassapersonal till pensionsbyrån skulle nämligen den för byrån fastställda personalorganisationen icke kunnat lämna tillräckligt rum för anställande av för göromålens skötsel erforderlig juridiskt utbildad personal. Vidare skulle därigenom befodringsmöjligheterna för statskontorets egen å pensionsbyrån redan anställda, allsidigt utbildade personal hava i allt för hög grad försämrats.

Såvitt statskontoret har sig bekant, hava endast två befattningshavare erhållit placering i annat ämbetsverk. Statskontoret har emellertid vid flera tillfällen föreslagit, att frågan om beredande av statsanställning åt den icke sysselsatta kassapersonalen skulle upptagas till prövning. I fråga om personalen hos prästerskapets änke- och pupillkassa fann sig ämbetsverket i utlåtande över sakkunnigförslaget om prästerskapets familjepensionering böra påyrka sådan ändring av de föreslagna bestämmelserna om kassapersonalens tjänstgörings- och avlöningsförhållanden efter statsövertagandet, att befattningshavarna kunde utnyttjas i statens tjänst även om statlig befattning, som kunde anses motsvara, vara jämförbar med eller högre än den innehavda befattningen hos kassan, icke stode att erbjuda. Såsom revisorerna uttalat borde särskilt under de rådande krisförhållandena med därmed förknippad brist å utbildad arbetskraft möjlighet hava erbjudit sig att i statstjänst skaffa sysselsättning åt i anmärkningen avsedda befattningshavare. Sålunda borde det enligt statskontorets mening icke hava varit uteslutet att placera personalen i de statliga kriskommissionerna och övriga krisorgan. Särskilt synes härför hava kunnat ifrågakomma den med skriv- och kontorsgöromål förtrogna biträdespersonalen samt prästänkekassans expeditiöns-vakt.

Stockholm den 14 januari 1944.

Underdånigst
EVERT BJÖRN.

ELOF JERDENIUS.

G. Svenson.